

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АУДИТУ ТА ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ

МАЛАЩУК Тетяна Олександрівна

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ І
КОНТРОЛЮ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВ**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня

«Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аудиту та

державного контролю

Здирко Наталія Григорівна

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства, спрямованих на забезпечення керівників інформацією для управління на мікро- та макрорівнях.

Об'єктом дослідження є процеси заготівель та збуту сільськогосподарської продукції і сировини, чинна система їх обліку на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Зерносвіт» м. Вінниці Вінницької області.

Мета дипломної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства. Для досягнення поставленої мети визначені та реалізовані наступні завдання: розкрити економічну сутність та зміст короткострокових зобов'язань, а також їх класифікації як об'єкта обліку та контролю; дослідити сучасний стан обліку та внутрішнього контролю короткострокових зобов'язань; розробити практичні пропозиції з удосконалення обліку та контролю поточних зобов'язань підприємства через удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку, а також через інвентаризацію розрахунків з кредиторами як форми внутрішньогосподарського контролю.

За результатами дослідження розроблено та впроваджено рекомендації щодо вдосконалення діючої організації і методики обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства з урахуванням національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: облік, контроль, короткострокові зобов'язання, строк позовної давності, оцінка, пасив, звітність.

Магістерська робота містить 125 сторінок, 30 таблиць, 30 рисунків, список використаних джерел включає 108 джерел, 16 додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВ	8
1.1. Економічна сутність короткострокових зобов'язань як об'єкта обліку та контролю	8
1.2. Класифікація та оцінка поточних зобов'язань підприємства	16
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	34
2.1. Аналітична оцінка стану, структури та динаміки кредиторської заборгованості підприємства	34
2.2. Відображення поточних зобов'язань в системі рахунків бухгалтерського обліку	47
2.3. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з кредиторами	73
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА	85
3.1. Удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку	85
3.2. Інвентаризація розрахунків з кредиторами як форма внутрішньогосподарського контролю	99
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	112
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	115
ДОДАТКИ	125

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах фінансової кризи, що утворилась в економіці України, гостро постає питання своєчасності проведення розрахунків між суб'єктами господарської діяльності. Порушення строків погашення зобов'язань призводить до їх накопичення та знецінення грошових коштів для кредиторів. Це негативно впливає на фінансовий стан підприємств.

Вирішення зазначеної проблеми можливе за умов ефективного управління поточними зобов'язаннями. Прийняття управлінських рішень здійснюється на підставі інформації про поточні зобов'язання, що формується у системі бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим виникає необхідність вдосконалення теоретичних і методичних аспектів визнання, класифікації, документування, оцінки та відображення поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку, а також методики аналізу поточних зобов'язань та визначення їх впливу на платоспроможність підприємства в сучасних умовах господарювання.

Дослідженню цих проблем присвятили свої роботи вітчизняні вчені, такі як С.Л. Береза, Ф.Ф. Бутинець, О.О.Василик, А.М.Герасимович, І.О.Власова, О.Н. Волкова, С.Ф.Голов, Н.М.Давиденко, Д.А. Єндовицький, В.П. Завгородній, В.М. Івахненко, В.М. Костюченко, М.М. Коцупатрий, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, І.Д. Лазаришина, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, О.А.Петрик, О.М. Петрук, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, Л.В. Чижевська, М.Г.Чумаченко та ін.

Проблемам обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства присвятили свої праці науковці Вінницького національного аграрного університету Гуцаленко Л.В. [23], Здирко Н.Г. [29], Любар О. О. [45], Мулик Т. О. [52], Плахтій Т. Ф. [61, 62, 63], Подолянчук О. А. [67, 68, 69, 70], Правдюк Н. Л. [74], Томчук О. Ф. [88, 89], Фабіянська В.Ю. [96], Федоришина Л. І. [97] та інші.

Проведене дослідження наукових праць провідних вчених-економістів та практики господарської діяльності свідчить про те, що окремі теоретичні положення щодо трактування поточних зобов'язань є дискусійними, а низка важливих аспектів класифікації, визнання, оцінки, методики їх обліку та аналізу

потребують уточнення та подальшого вдосконалення.

Отже, необхідність теоретичного обґрунтування й розробки системи інформаційного забезпечення управління поточними зобов'язаннями підприємства зумовили вибір теми дослідження та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Мета дипломної роботи полягає у поглибленні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства. Для досягнення поставленої мети визначені та реалізовані наступні завдання:

- розкрити економічну сутність та зміст короткострокових зобов'язань, а також їх класифікації як об'єкта обліку та контролю;
- дослідити сучасний стан обліку та внутрішнього контролю короткострокових зобов'язань;
- розробити практичні пропозиції з удосконалення обліку та контролю поточних зобов'язань підприємства через удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку, а також через інвентаризацію розрахунків з кредиторами як форми внутрішньогосподарського контролю.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методично-організаційних та практичних аспектів обліку та контролю короткострокових зобов'язань підприємства, спрямованих на забезпечення керівників інформацією для управління на мікро- та макрорівнях.

Об'єктом дослідження є процеси заготівель та збуту сільськогосподарської продукції і сировини, чинна система їх обліку на сільськогосподарському підприємстві ТОВ «Зерносвіт» м. Вінниці Вінницької області.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених у роботі завдань використано такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: теоретичного узагальнення, групування, класифікації й порівняння – під час розгляду теоретичних основ обліку та контролю поточних зобов'язань підприємств у сучасних умовах господарювання; індукції, дедукції, спостереження, зіставлення, аналізу та системного підходу – для вивчення проблемних аспектів організації і методики обліку та контролю; формалізації та моделювання – для побудови бухгалтерського обліку поточних зобов'язань

підприємств. Табличний та графічний прийом використовувалися для відповідної ілюстрації одержаних результатів.

Інформаційною базою дослідження стали: первинна документація, реєстри обліку, фінансова звітність підприємства, нормативно-правові акти, статистичні матеріали Держкомстату України. У процесі дослідження використано дані бухгалтерського обліку та звітності ТОВ «Зерносвіт» м. Вінниця Вінницької області.

Практичне значення одержаних результатів. На базі теоретичного дослідження та вивчення практичної діяльності сільськогосподарських підприємств, розроблено та впроваджено рекомендації щодо вдосконалення діючої організації та методики обліку і контролю поточних зобов'язань у базовому ТОВ «Зерносвіт».

Особистий внесок здобувача. Основні положення, пропозиції та висновки, викладені у магістерській дипломній роботі є результатом самостійного наукового дослідження, комплексом теоретичних і практичних питань, пов'язаних з обліком та контролем поточних зобов'язань підприємства.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку та контролю поточних зобов'язань на сільськогосподарському підприємстві.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідались і обговорювались на II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів» (5 жовтня 2018 р., м. Київ) [46].

Магістерська дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 125 сторінок. Магістерська дипломна робота містить 30 таблиць, 30 рисунків і 16 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність короткострокових зобов'язань як об'єкта обліку та контролю

Перехід від натуральної форми господарювання до ринкової (товарної) форми має безпосередній історичний зв'язок з виникненням розрахунків між суб'єктами господарювання. З їх появою тісно пов'язане і поняття «зобов'язання», яке пройшло тривалу та складну еволюцію. Витоки зобов'язань лежать в деліктах – заподіянні шкоди іншій особі. Саме з деліктами пов'язане виникнення поняття деліктних, або недоговірних зобов'язань. Пізніше з'явився договір як самостійне джерело зобов'язань. Основна відмінність між ними полягала в тому, що у договірних зобов'язаннях кожна із сторін є як кредитором, так і боржником, в той час як у деліктних одна сторона може бути лише кредитором, а інша – тільки боржником [14].

Сучасна фінансова система насичена багатьма фінансовими інструментами і оперує такими поняттями як опціони, ф'ючерси, форвардні контракти тощо, які розглядаються як підстави виникнення зобов'язань. Договори, угоди, контракти – основні документи, в яких передбачені права, обов'язки та відповідальність сторін. Саме тому договори і порядок виконання договірних відносин покладені в основу обліку зобов'язань.

Для удосконалення методології та контролю поточних зобов'язань необхідно насамперед з'ясувати суть цього поняття, адже сутність є головним, визначальним, що зумовлене тенденціями розвитку та наукового пізнання.

Поняття «зобов'язання» є різностороннє, тому його потрібно розглядати з правової, економічної та облікової точки зору.

Становлення зобов'язань як юридичної категорії взяло початок ще за часів античності. Так, Інституції Юстиніана визначають зобов'язання як правові узи, згідно з якими ми пов'язані необхідністю що-небудь виконати згідно із

правом нашої держави [91, с. 102].

Тоді зобов'язання визначалось як правовий зв'язок між суб'єктами, проте представляло панування над боржником.

Протягом XV-XX ст. сформувались два окремі наукові напрями трактування категорії зобов'язань в історії бухгалтерського обліку: юридичний (XVIII ст.) та економічний (початок XIX ст.).

Прихильників положень економічної категорії більше ніж юридичної. Юридична категорія у подальшому розвитку не обґрунтувалась настільки, щоб витіснити облік із своєї сутності, як очікувалось її представниками. Саме тому, представники таких країн, як Італія, Франція, Німеччина, Росія, Нідерланди зробили значний внесок у становлення сучасного бухгалтерського обліку у сфері категорії зобов'язань. Це: Людовік Кріпа, Франческо Вілла, Жак Саварі, Фрідріх Гюглі, Пауль Герстнер та інші.

Юридичний (правовий) напрям розвивався в Італії, Франції, Швейцарії, де існує і сьогодні. Його яскравими представниками можна назвати Лука Пачолі, Ніколо д'Анастасіо, Д. Кастіло, А. Бомон, Рене Саватьє, І.Ф. Шер та інші.

Найбільш вдало теорію зобов'язань, на нашу думку, обґрунтував Рене Саватьє, який належав до прихильників положень юридичної категорії. В своїх дослідженнях він формулює загальну дефініцію обліку: «Бухгалтерський облік є, головним чином, відображення динаміки вимог та зобов'язань». Вчений зазначав, що вимоги відображаються в активі, зобов'язання – в пасиві балансу, а співвідношенням вимог та зобов'язань визначається економічна стійкість підприємства.

Отже, для кожного періоду розвитку бухгалтерського обліку існували свої підходи щодо сутності та обґрунтованості категорії зобов'язань.

Розглянемо тлумачення зобов'язань в нормативно-законодавчих документах. Сьогодні основними нормативними документами, які регулюють зобов'язання в Україні, є Господарський та Цивільний кодекси. Методологічні засади формування інформації щодо зобов'язань в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність в Україні», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 11 «Зобов'язання», П(С)БО 26 «Виплати працівникам», МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» та ін. Тракткування поняття «зобов'язання» в законодавчо-нормативних документах наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «зобов'язання» в законодавчо-нормативних документах

№ п/п	Джерело	Визначення
1	Господарський кодекс України [20]	У ст. 173 Господарського кодексу України господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку
2	Цивільний кодекс України [101]	Статтею 509 визначено, зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Зобов'язання має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості
3	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [76]	Зобов'язання - заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди
4	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [55]	Заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди
5	ПСБО 11 «Зобов'язання» [71]	Поточні зобов'язання - зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу

Джерело: узагальнено автором

У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [55] при роз'ясненні поняття зобов'язань використовується такий термін як «минула подія», але трактування цього терміна у П(С)БО відсутнє.

Визначення змісту першої та другої події за господарськими операціями наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Зміст подій за господарськими операціями, пов'язаними із виникненням та погашенням зобов'язань

Господарська операція	Перша подія, що призводить до виникнення зобов'язань	Друга подія, що здійснюється з метою погашення зобов'язань
Одержання кредиту	Надходження на рахунок в банку грошових коштів	Погашення кредиту через переказ грошових коштів із рахунку в банку на рахунок банку-кредитора
Придбання запасів, приймання робіт, послуг	Надходження запасів, одержання робіт, послуг від постачальника (підрядника)	Оплата постачальнику (підряднику) вартості одержаних запасів, робіт, послуг
Продаж товарів, робіт, послуг	Одержання передоплати або авансу від покупців	Відвантаження товарів, робіт, послуг покупцям
Виробництво продукції, обслуговування та управління підприємством	Нарахування заробітної плати, внесків на пенсійне та соціальне страхування, податків, що списуються на витрати	Виплата заробітної плати, сплата внесків на пенсійне та соціальне страхування, сплата відповідних податків до бюджету
Відвантаження товарів, продукції, виконання робіт, послуг або одержання авансу від покупців	Нарахування податків, що підлягають сплаті до бюджету при одержанні доходу (ПДВ, акцизний збір)	Сплата податків, що підлягають нарахуванню до бюджету при одержанні доходу (ПДВ, акцизний збір)
Одержання прибутку	Нарахування податку на прибуток	Сплата податку на прибуток

Джерело: узагальнено автором

Зобов'язання, що відображаються в балансі підприємства, є дійсно наслідками минулих подій, оскільки він складається після закінчення звітної періоду, тобто тоді, коли всі події періоду вже відбулися. Наслідками минулих подій так само можна вважати й отримані виробничі запаси, придбані товари, одержані від покупців грошові кошти в касі та на рахунку в банку. Але метою бухгалтерського обліку є не тільки отримання кінцевих результатів, що виникли в результаті минулих подій, а й сам процес їх виникнення, тобто оборот активів, капіталу, зобов'язань, а саме засіб досягнення мети.

Не погоджуємось щодо недоречності присутності у визначенні поняття «зобов'язання» висліву «зменшення ресурсів, що втілюють у собі економічні

вигоди». Погашення зобов'язання може здійснюватися шляхом:

- сплати кредиторів грошових коштів;
- відвантаження готової продукції, товарів або надання послуг у рахунок одержаного авансу від покупця або у порядку заліку заборгованості;
- переведення зобов'язань у корпоративні права, які належать кредитору (елементи капіталу) тощо.

Отже, у кожному випадку погашення зобов'язання пов'язане з вибуттям ресурсів підприємства. Іноді погашення одного зобов'язання призводить до виникнення іншого зобов'язання. Наприклад, видача векселя постачальнику на суму кредиторської заборгованості. У даному випадку одне зобов'язання (кредиторська заборгованість перед постачальником) замінюється іншим (зобов'язанням за векселем виданим). Однак остаточне погашення зобов'язання пов'язане із вибуттям у майбутньому ресурсів (активів) підприємств, тобто із зменшенням майбутніх вигід.

Більшість дослідників намагається розкрити зміст дефініції зобов'язань відповідно до особливостей галузі свого дослідження. Саме тому в науковій літературі й досі залишаються дискусійними підходи до визначення зобов'язань, оскільки різні позиції і точки зору в багатьох випадках призводять до омани в оцінці економічного сенсу цього поняття.

У Великому бухгалтерському словнику наводять таке визначення: «зобов'язання – це оформлені договором громадянсько-правові відносини, в силу яких одна сторона зобов'язана виконати на користь іншої сторони певні дії або утриматися від певних дій. Зобов'язання завжди мають певний суб'єктивний склад, динамічність, владність змісту, цілеспрямованості, конкретність, санкціонованість» [9, с. 347].

Російські дослідники В.В. Лаптев та І.А. Танчук розрізняють господарське зобов'язання та зобов'язання, визначене Цивільним кодексом. І.А. Танчук визначає господарське зобов'язання як господарські правовідносини, в яких один суб'єкт (боржник) зобов'язаний вчинити на користь іншого (кредитора) певну дію господарського характеру або утриматися від певної дії [84, с. 30].

Науковець В.В. Лаптев під господарським зобов'язанням розуміє врегульовані господарським законодавством відносини планово-вартісного характеру, в яких з метою досягнення встановлених планом результатів одна сторона зобов'язана на користь іншої вчинити певного виду господарсько-оперативні та (або) господарсько-управлінські (планово-організаційні) дії, а інша вправі вимагати їх вчинення [43, с. 146].

Вітчизняний учений В.В. Мушинський також розрізняє господарське зобов'язання від цивільного та наводить такі основні риси господарських зобов'язань, що відокремлюють їх від цивільних:

- 1) опосередковують господарську діяльність;
- 2) суб'єктами є юридичні особи, їх структурні підрозділи, громадяни-підприємці, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією [53, с.138].

З юридичної точки зору поняття «зобов'язання» є ширшим, ніж з бухгалтерської. Зобов'язання в праві виникає з договору, незалежно від того, відбулись вже певні дії щодо його виконання чи ні. В бухгалтерському обліку відображаються лише ті зобов'язання, що виникають із початком виконання договору, а не в момент його підписання. Також зобов'язання реєструються в бухгалтерському обліку лише тоді, коли виникає заборгованість.

Такі вчені, як Я.В. Соколов та М.Л. Пятова наводять такі основні відмінності поняття «зобов'язання» в юриспруденції та бухгалтерському обліку:

- зобов'язання в бухгалтерському обліку виникає не тільки з Цивільного кодексу, а й з інших галузей права: фінансового, трудового чи окремих законодавчих актів, що регулюють економічні відносини;
- поняття «зобов'язання» в праві та бухгалтерському обліку мають різний зміст;
- договір – тільки юридичний факт, тому в бухгалтерському обліку відображаються договірні зобов'язання в момент їх виконання, а не виникнення [81].

Розглянемо характеристику категорії зобов'язань за іноземними науко-

вцями. Броунлі та І. Річард дають таке визначення зобов'язанням: – заборгованість підприємства, що виникає внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Вони виділяють такі необхідні риси, що визначають зобов'язання:

- поточні обов'язки одного чи кількох інших суб'єктів господарювання, що спричиняють врегулювання проблеми передачі чи використання в майбутньому активів на визначену дату, на випадок спеціальної події чи на вимогу;
- обов'язки підприємств сплачувати заборгованість в майбутньому;
- угода чи інша подія кредитування на підприємстві вже відбулася [106, с. 496].

З вищенаведеного можна зробити висновок, що поняття «зобов'язання» в бухгалтерському обліку має свої особливості та поєднує в собі економічний та юридичний аспекти.

Так, дослідник Гойло Н.В. зазначає, що в господарському житті склад зобов'язань, відображених у бухгалтерському обліку, залежить від того, які теоретичні погляди покладені в основу бухгалтерських нормативних документів. Підставами виникнення зобов'язань в бухгалтерському обліку можуть бути як виконання договорів, укладених підприємством зі своїми контрагентами, так і обов'язок підприємства, що виникає на підставі нормативних актів [16, с. 26].

Отже, поняття зобов'язання в бухгалтерському обліку має ознаку господарського зобов'язання, оскільки виникає між суб'єктами господарювання, а також цивільного - існує у вигляді заборгованості з фізичними особами.

Кладієв В. [36, с. 164] зазначає такі умови виникнення правового зобов'язання: договір, в межах якого сторони домовляються про виконання зобов'язання; наявність у законодавстві певних вимог, згідно яких підприємство має виконати певні дії; делікт – розмір зобов'язання визначається через обсяги нанесеної шкоди.

Традиційне зобов'язання – це зобов'язання, яке підприємство самостійно бере на себе в результаті своєї діяльності, коли:

– внаслідок минулих подій підприємство самостійно визнає, що при визначених умовах візьме на себе зобов'язання, навіть якщо при цьому не буде існувати правового зобов'язання;

– внаслідок яких у третіх сторін є певні обґрунтовані очікування відносно того, що підприємство виконає свої зобов'язання, та що вони можуть покладатися на ці очікування та діяти відповідним чином.

Отже, причини виникнення традиційних зобов'язань відрізняються від передумов визнання юридичного контракту чи інших формальних юридичних вимог.

Дослідимо трактування поняття «поточні зобов'язання» вітчизняними та іноземними вченими у спеціальній науковій літературі (Додаток А).

Проаналізувавши думки науковців, можна сказати, що більшість авторів визначають поточні зобов'язання як заборгованість підприємства, а також підкреслюють строк її погашення протягом операційного циклу.

Якщо розглядати тотожність понять «поточні зобов'язання» та «короткострокова кредиторська заборгованість», то ці економічні категорії на практиці в бухгалтерському обліку можна вважати ідентичними, оскільки, згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання», до поточних зобов'язань належать такі об'єкти, які відповідають критеріям визнання зобов'язань і кредиторської заборгованості.

Отже, в результаті проведеного нами дослідження, встановлено, що поняття «зобов'язання», «поточні зобов'язання» є неоднозначними, і по різному трактуються у правовому, економічному та бухгалтерському полі.

Враховуючи вищенаведене, поняття «поточні зобов'язання» як категорію бухгалтерського обліку доцільно визначити так: «поточні зобов'язання» – це теперішня, визначена у вартісному вираженні та юридично регламентована заборгованість підприємства, яка виникла перед іншими фізичними та юридичними особами і буде погашена протягом операційного циклу підприємства, що спричинить зменшення економічних ресурсів підприємства.

1.2. Класифікація та оцінка поточних зобов'язань підприємства

Основою інформаційного забезпечення системи управління підприємством є система бухгалтерського обліку. Ця система здійснює функцію інформаційного забезпечення, надання відповідних даних на запити керівництва, власників, контролюючих органів. Бухгалтерський облік здійснює фіксацію та накопичення синтетичної (узагальненої) інформації та більш деталізованої (аналітичної) за конкретний проміжок часу. Ця інформація висвітлює дані про активи підприємства, джерела їх утворення, а саме власний капітал та зобов'язання, фінансові результати діяльності, прибуток та напрямки його використання [59, с. 63].

В результаті господарської діяльності на підприємстві може виникнути кредиторська заборгованість перед постачальниками за одержані товари, послуги, з оплати праці і соціального страхування, перед бюджетом за податками й платежами, аванси від покупців, заборгованість по кредитах, орендним операціям та інше. Така заборгованість може складати значну частину пасивів, тому правильна класифікація кредиторської заборгованості є важливими та актуальними питаннями.

Регулювання бухгалтерського обліку кредиторської заборгованості здійснює П(С)БО 11 «Зобов'язання», що визначає основні методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про кредиторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності підприємства. Так поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12 місяців починаючи з дати балансу. Довгострокові зобов'язання – це всі зобов'язання, які не є поточними. Визнання кредиторської заборгованості відповідно до цього положення відбувається якщо виконуються такі вимоги: оцінка заборгованості може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід внаслідок погашення даної заборгованості.

Основний порядок класифікації зобов'язань розкрито в П(С)БО 11 «Зобов'язання» [71], де вони поділені на чотири групи: довгострокові, поточні зо-

бов'язання, забезпечення наступних витрат і платежів та доходи майбутніх періодів (рис. 1.1).

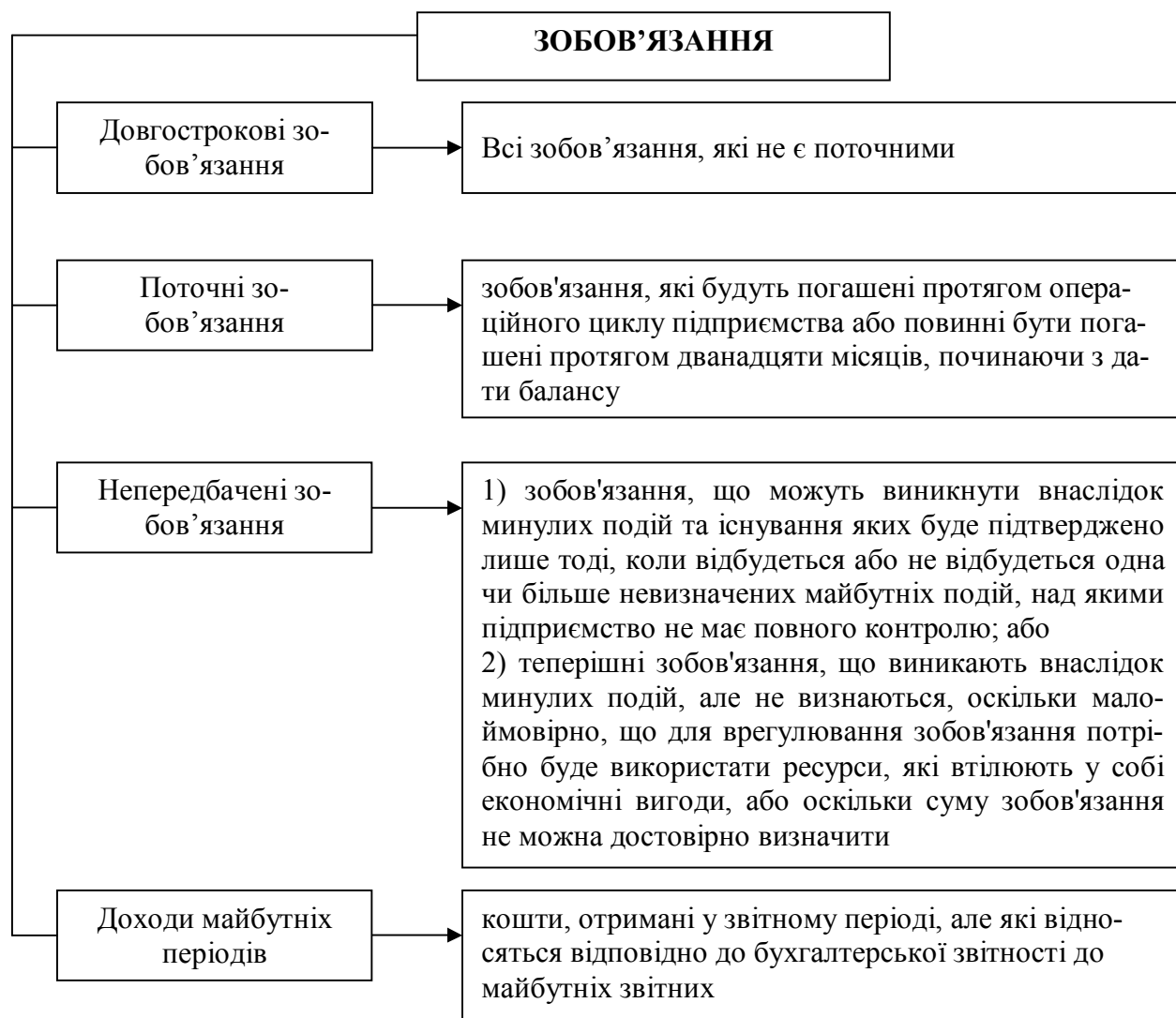

Рис. 1.1. Класифікація зобов'язань згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання»

Джерело: узагальнено на основі [30]

В свою чергу, довгострокові і поточні зобов'язання мають внутрішню, більш детальну класифікацію [13].

До довгострокових зобов'язань належать:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові фінансові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- інші довгострокові зобов'язання.

До поточних зобов'язань належать:

- короткострокові кредити банків;
- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків);
- поточні забезпечення;
- інші поточні зобов'язання.

Особливими зобов'язаннями є ті категорії, які є дуже важливими з точки зору оцінки впливу потенційних наслідків певних подій на перспективи розвитку підприємства. До них відносяться, в першу чергу, непередбачені зобов'язання. Як особливу категорію можна виділити і забезпечення: оскільки зобов'язання визнаються за фактично здійсненою операцією, а для визначення забезпечень треба застосовувати попередню оцінку, в деяких країнах забезпечення взагалі не виділяють як різновид зобов'язань.

Крім того, структуру зобов'язань підприємства можуть доповнити фінансові зобов'язання. Вони є потенційними можливостями формування забезпечень для суб'єкта господарювання. Але чітких і точних роз'яснень щодо обліку фінансових зобов'язань П(С)БО 13 не надає. На практиці можна застосовувати й інші класифікаційні ознаки, узагальнено представлені у табл. 1.3.

Зрозуміло, що детальна класифікація зобов'язань дає можливість глибше зрозуміти їхню сутність, допомагає бухгалтерам в організації обліку зобов'язань та забезпечує правильність і достовірність їх обліку. Також це дозволяє керівникам отримувати оперативну та різнобічну інформацію стосовно зобов'язань з метою оптимізації управління ними. Крім того, велике значення така класифікація має для аудитора, бо значно спрощує процедуру проведення перевірки [14, с. 73].

Головною проблемою класифікації зобов'язань є широке значення самого терміну. Більшість дослідників прагне охопити однією загальною класифі-

кацією всі можливі різновиди зобов'язань, але, на наш погляд, створення єдиної багатоступінчатої класифікації призведе до плутанини у визначенні їхньої природи. Тому доцільнішим є створення єдиної класифікації по кожній окремій сфері, що дозволило б, наприклад, розмежувати поняття юридичних та облікових зобов'язань.

Таблиця 1.3

Класифікація зобов'язань за різними критеріями (за Гевлич Л.Л.)

<i>1. Відповідно до підстав, з яких виникають господарські зобов'язання</i>			
<i>Договірні</i>	Зобов'язання, які виникають із договорів	<i>Бездоговірні</i>	Зобов'язання що виникають внаслідок заподіяння шкоди, безпідставного придбання або збереження майна
<i>2. За можливістю оцінки</i>			
<i>Реальні</i>	Зобов'язання, які виникають на основі договору, контракту, одержаного рахунка (довгострокові і поточні)	<i>Потенційні (умовні)</i>	Зобов'язання, за якими сума і час майбутніх платежів не визначені (забезпечення і непередбачені зобов'язання)
<i>3. За складністю</i>			
<i>Прості</i>	Зобов'язання, що погашаються одним платежем	<i>Складні</i>	Включають первинне зобов'язання та набір вторинних зобов'язань
<i>4. Залежно від визначеності предмета</i>			
<i>Однооб'єктні</i>	Предметом є цілком визначені дії.	<i>Альтернативні</i>	Є право вибору однієї із кількох дій, передбачених договором чи законом
<i>5. За видами кредиторів</i>			
<i>Внутрішні</i>	В більшості це заборгованість по заробітній платі	<i>Зовнішні</i>	Зобов'язання перед банками, контрагентами, податками та ін.
<i>6. За співвідношенням прав і обов'язків суб'єктів</i>			
<i>Односторонні</i>	Одна сторона має тільки права, а друга – тільки обов'язки	<i>Взаємні</i>	Кожен учасник має як права, так і обов'язки
<i>7. За визначеністю в часі</i>			
<i>Обмежені в часі</i>	Строк виконання визначений	<i>Безстрокові</i>	Строк виконання не визначений

Джерело: [14, с. 73]

Розглянемо класифікацію зобов'язань на рівні законодавства та бухгалтерського обліку. У ст. 173 Господарського кодексу України господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених Кодексом, у силу якого один суб'єкт (боржник) зобов'язаний вчинити певну дію гос-

подарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Таблиця 1.4

Класифікація поточних зобов'язань
(за Кесарчук Г.С.)

Критерії класифікації	Вид зобов'язання
1) Співвідношення прав і обов'язків суб'єктів	- Односторонні - Взаємні
2) Час виникнення	- Теперішні - Майбутні
3) Спосіб погашення	- Монетарні - Немонетарні
4) Вартість	- Відсоткові - Безвідсоткові
5) Вид діяльності	- Операційні - Фінансові - Ті, що виникли внаслідок іншого виду діяльності
6) Можливість оцінки	- Фактичні - Оціночні
7) Складність погашення	- Прості - Складні

Джерело: [31, с. 403]

Така класифікація зобов'язань дасть змогу глибше зрозуміти їхню суть, а також допоможе бухгалтерам і керівникам отримувати різнобічну інформацію про заборгованість з метою ефективного ведення фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Аналізуючи результати досліджень Ф.Ф. Бутинця [10] та Ю.А. Кузьмінського [68], встановлено, що вони класифікують види заборгованості за терміном та фактом їх погашення, що базується на вітчизняних стандартах бухгалтерського обліку України. Проте цей підхід не передбачає чіткого визначення класифікаційних ознак заборгованості.

За терміном погашення заборгованість підприємства доцільно розділити на три групи: до трьох місяців; від трьох до шести місяців; від шести до дванадцяти місяців. Щодо класифікаційної ознаки виконання умов погашення, то за

нею заборгованість варто поділяти на такі три групи: заборгованість, термін погашення якої не настав; відстрочена заборгованість; прострочена заборгованість. На рис. 1.2 представлено узагальнену класифікацію видів зобов'язань підприємства за різними напрямками.

Рис. 1.2. Класифікація зобов'язань підприємства (За Мироною Ю.Ю.)

Джерело: [49, с. 203]

Провівши аналіз і узагальнивши вищенаведені варіанти класифікації поточних зобов'язань, пропонуємо систематизувати різні її види з використанням наступних класифікаційних ознак (табл. 1.5).

Таким чином, запропонована класифікація враховує вісім основних оз-

нак, за якими можна згрупувати поточні зобов'язання.

Таблиця 1.5

Класифікаційні ознаки поточних зобов'язань

Ознаки	Поточні зобов'язання
Характер виникнення	Зобов'язання, що виникли в результаті операційної діяльності Зобов'язання, що виникли в результаті іншої діяльності (фінансова, інвестиційна, інша діяльність)
Економічний зміст	Товарна заборгованість: за продукцію і товари; за послуги; за роботи . Нетоварна заборгованість: з оплати праці; за податками і зборами; за фінансовими операціями тощо.
Контрагенти	Банки й інші кредитно-фінансові установи Постачальники і підрядчики за товари, роботи, послуги Інші контрагенти: працівники; бюджет; позабюджетні фонди; учасники, власники; внутрішні розрахунки; інші.
Валюта зобов'язань	Національна Іноземна
Забезпеченість	Незабезпечені Забезпечені: вексель; застава; договір страхування; гарантія.
Дотримання строків погашення	Поточні зобов'язання, за якими термін оплати не настав Відстрочені поточні зобов'язання Прострочені поточні зобов'язання Поточні зобов'язання, за якими закінчився строк позовної давності
Ймовірність погашення	Сумнівні поточні зобов'язання Безнадійні поточні зобов'язання
Відображення в балансі	Реальні (балансові) Консенсуальні (позабалансові)

Але, враховуючи те, що, згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання, вважаємо за доцільне таку інформацію надавати розшифрованою показників балансу за розділом пасиву «Поточні зобов'язання» і відображати як окремий розділ у Примітках до річної фінансової звітності.

Крім того, враховуючи вищевикладене, залежно від інформаційного інтересу користувачів інформації про поточні зобов'язання за вищенаведеними ознаками класифікації, інформація може подаватись і в розгорнутому вигляді окремо у пояснювальній записці до річного звіту.

Класифікація поточних зобов'язань мало чим відрізняється у вітчизняному обліку від класифікації зарубіжних країн. Різниця більше спостерігається у назві видів поточної заборгованості та конкретизації окремих видів зобов'язань. Для порівняння класифікація поточних зобов'язань в різних країнах згрупована у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Класифікація поточних зобов'язань у різних країнах

Країна	Класифікація поточних зобов'язань*
1	2
Велико-британія	<p><i>Письмово оформлені забезпечені позики, кредити банків та овердрафти;</i> <u>Аванси отримані;</u> Торгові кредити; <u>Переказні векселі до оплати;</u> Заборгованість перед іншими компаніями, в яких є частки участі; <u>Інші кредитори, в тому числі заборгованість по податках та соціальному страхуванню;</u> Доходи майбутніх періодів; Інвентаризація</p>
США	<p>Кредиторська заборгованість; <u>Короткострокові векселі;</u> <i>Дивіденди до виплати;</i> Нараховані зобов'язання, віднесені до витрат періоду; <u>Аванси та депозити, що повертаються;</u> Попередньо оплачені незароблені доходи; <u>Податкові платежі;</u> Умовні платежі; Частина довгострокової заборгованості, що підлягає погашенню в поточному періоді; Кредиторська заборгованість до запитання</p>
Німеччина	<p>Займи (в тому числі конвертуєми); <i>Зобов'язання перед кредитними інститутами;</i> <u>Аванси одержані;</u> Зобов'язання перед постачальниками та підрядниками; <u>Вексельні зобов'язання;</u> Зобов'язання перед дочірніми організаціями; Зобов'язання перед залежними організаціями; <u>Інші зобов'язання, в тому числі за податками та в рамках соціального забезпечення</u></p>

1	2
Росія	<p><i>Позики та кредити, в тому числі:</i> кредити банків, що належать до погашення проятгом 12 місяців після звітної дати; позики, що належать до погашення проятгом 12 місяців після звітної дати; Кредиторська заборгованість, в тому числі: постачальники та підрядники; <u>векселя до сплати;</u> заборгованість перед дочірніми та залежними товариства; заборгованість перед персоналом організації; заборгованість перед державними позабюджетними фондами; <u>аванси одержані;</u> інші кредитори; <u>Заборгованість учасникам (засновникам) з виплати доходів;</u> Доходи майбутніх періодів; Резерви наступних витрат; Інші короткострокові зобов'язання.</p>
Україна	<p>Короткострокові кредити банків Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями Короткострокові векселі видані Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги Поточна заборгованість за розрахунками з одержаних авансів По розрахунках з бюджетом По розрахунках за позабюджетними платежами По розрахунках зі страхування По розрахунках з оплати праці По розрахунках з учасниками По внутрішнім розрахунках Інші поточні зобов'язання</p>

Джерело: [85, с. 31]

*Спільні види зобов'язань, що притаманні всім наведеним країнам:

за кредитами

перед постачальниками та підрядниками

за векселями

за авансами одержаними

по податках та соціальному страхуванню

перед учасниками

Як видно з таблиці 1.6 з наведених класифікацій спільним серед класифікації поточних зобов'язань є зобов'язання за кредитами, перед постачальниками та підрядниками, за векселями, за авансами одержаними, за податками та платежами по соціальному страхуванню та перед учасниками. Це зумовлено наступними причинами [85, с. 31]:

– використання кредитів є засобом збільшення оборотних коштів підприємства, а, відповідно, його розвитку, а їх наявність та своєчасність сплати ха-

рактизує кредитоспроможність підприємства. Крім того, ці залучені засоби є платними, тобто обов'язковим є сплата відсотків за користуванням кредитом;

– кредиторська заборгованість перед постачальниками є теж засобом кредитування, але в більшості випадків безвідсоткового. Тобто можливість придбання товарів, сировини тощо для здійснення нормальної господарської діяльності з умовою подальшої оплати за матеріальні цінності без плати за відстрочку платежу. Цей вид заборгованості складає найбільшу частку від загальної суми поточних зобов'язань підприємства;

– вексельні розрахунки використовуються на підприємстві як застава під кредит, так і при розрахунках з постачальниками, тобто їх наявність відображає відстрочку платежу;

– аванси одержані є однією з форм розрахунків з покупцями на умовах передоплати, тобто їх наявність підтверджує довіру покупців до даного господарюючого суб'єкта в плані обов'язкового виконання своїх зобов'язань щодо отриманого авансу;

– окреме відображення зобов'язань за податками та платежами в балансах усіх вищезазначених країн є показником платіжної дисципліни платників податків та страхувальників;

– зобов'язання перед учасниками є показником привабливості для інвесторів та нових акціонерів.

Тобто вищезазначені види поточних зобов'язань є найбільш доцільними та необхідними для відображення у фінансовій звітності. Інші види поточних зобов'язань, що не є спільними серед проаналізованих країн, або взагалі не існують у даній країні або ж входять до складу іншої заборгованості.

Такий вид зобов'язань, як «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язання» присутній тільки в балансах США та України. Зобов'язання за позабюджетними платежами відображаються в більшості країнах у складі інших поточних зобов'язань або в складі податкових платежів [85, с. 31].

Заборгованість перед працівниками з оплати праці окремо відображається тільки в балансах Росії та України, що є досить актуальним сьогодні для цих

країн, це пояснюється тим, що недотримання строків виплати заробітної плати є розповсюдженим як на підприємствах України, так і Росії.

Зобов'язання за внутрішніми розрахунками відображаються у складі поточних зобов'язань в обліку Німеччини, Росії та України. До складу таких поточних зобов'язань у балансах Великобританії та Росії включаються доходи майбутніх періодів. Крім того, у бухгалтерському обліку в Росії до складу короткострокових зобов'язань належать також резерви наступних витрат.

Найбільш широка класифікація поточних зобов'язань спостерігається у балансі підприємств Росії, а найбільш стисла – у балансах Великобританії та Німеччини.

Підводячи підсумки щодо аналізу статей балансів різних країн у частині короткострокових (поточних) зобов'язань, зазначимо, що з вищенаведеного переліку статей найбільш вдалим і економічно обгрунтованим є перелік статей розділу поточних зобов'язань у балансі України. Це пояснюється наступним:

– перші три статті розділу («Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Короткострокові векселі видані») є зобов'язаннями, які передбачають залучення коштів на умовах платності. Так, за користування кредитом банку в обов'язковому порядку передбачається нарахування та сплата відсотків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями також може бути частиною довгострокового кредиту, векселі видані – це один із способів короткотермінового кредитування з можливою сплатою відсотків. У двох останніх випадках принцип платності не завжди присутній;

– далі наводиться інформація за зобов'язаннями, які виникають у результаті проведення товарних операцій (придбання товарів, робіт, послуг від постачальників – стаття «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги»);

– наступні статті розділу містять інформацію про заборгованість за нетоварними операціями: заборгованість за розрахунками з авансів одержаних, з бюджетом, зі страхування, з оплати плати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків та іншими поточними зобов'язаннями [85, с. 31].

При дослідженні структури американської системи обліку GAAP (General Accepted Accounting Principles (GAAP – загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку)), можна дійти висновку, що американська система обліку є складна і детальна, але має досить міцні позиції, у першу чергу, завдяки сильному американському ринку – найбільшому і розвиненому у світі, що пропонує емітентам найбільш вигідні на сьогодні умови залучення капіталу. Баланс американських компаній за GAAP в активі складається з двох частин: Оборотні активи і Необоротні активи. Порядок занесення статей активів визначається їх ліквідністю. У свою чергу, пасив балансу складається з наступних розділів: Короткострокові зобов'язання, Довгострокові зобов'язання, Власний капітал.

Короткострокові зобов'язання складаються з трьох груп, що відображено на рисунку 1.3.

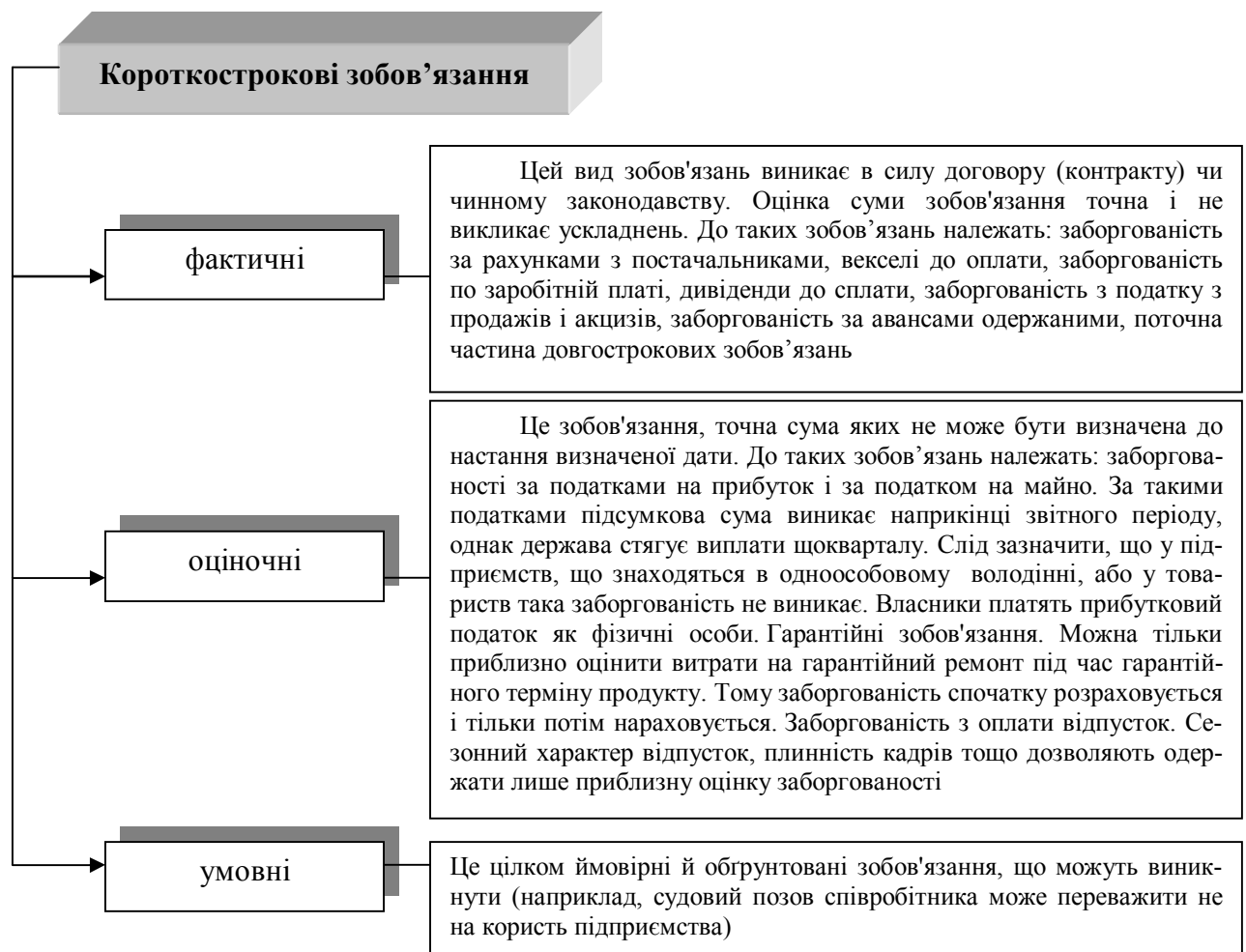

Рис. 1.3. Класифікація короткострокових зобов'язань за вимогами GAAP

Джерело: [85, с. 33]

Позитивним у структурі пасиву балансу за GAAP є те, що статті наводяться в порядку зростання строку їх погашення, оскільки під час проведення аналізу платоспроможності підприємства кредиторів цікавить саме можливість підприємства розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями.

В економічній літературі мають місце різні поняття зобов'язань і кредиторської заборгованості. Н. В. Чебанова та Ю. А. Василенко розглядають кредиторську заборгованість як особливу частину майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією і її кредиторами [103, с. 413].

Порівняльний аналіз показників з обліку кредиторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами представлено у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Порівняльна характеристика обліку кредиторської заборгованості за національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

Порівняльна ознака	Національні стандарти бухгалтерського обліку	Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку
1	2	3
Стандарти, які регламентують облік кредиторської заборгованості	П(С)БО 11 «Зобов'язання», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 10 «Події після дати балансу», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»
Поняття кредиторської заборгованості	У НП(С)БО 1 надається визначення зобов'язань як категорії бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди	Згідно з МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи», кредиторська заборгованість: а) торговельна кредиторська заборгованість є зобов'язанням оплатити товари або послуги, що були отримані чи надані, на які виставлені рахунки або які офіційно узгоджені з постачальником; б) нарахування є зобов'язанням оплатити товари або послуги, що були отримані або надані, але не були сплачені, на них не були виставлені рахунки або вони не були офіційно узгоджені з постачальником, включаючи суми, які підлягають виплаті працівникам (наприклад, суми, пов'язані з нарахованою оплатою відпусток)

1	2	3
Визнання	<p>Для визнання зобов'язання повинні бути дотримані дві умови:</p> <ul style="list-style-type: none"> – якщо його оцінка може бути достовірно визначена; – існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення 	<p>Забезпечення слід визнавати, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) суб'єкт господарювання має існуюче зобов'язання (юридичне чи конструктивне) внаслідок минулої події; б) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде необхідним для виконання зобов'язання; в) можна достовірно оцінити суму зобов'язання
Оцінка	<p>Кредиторська заборгованість оцінюється за сумою укладеного договору та відображається в балансі за:</p> <ul style="list-style-type: none"> – сумою погашення (поточні зобов'язання); – теперішньою вартістю (довгострокові зобов'язання, на які нараховується відсоток) 	<p>За міжнародними стандартами первісною оцінкою фінансових та інших зобов'язань і їх відображення у фінансовому обліку та фінансовій звітності є їх справедлива вартість за додаванням витрат за операцією.</p> <p>Амортизована собівартість зобов'язання – це сума, за якою зобов'язання оцінили при первісному визнанні, мінус виплати основної суми боргу, плюс або мінус накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення, мінус будь-яке часткове списання.</p> <p>Сума, визнана як забезпечення, має бути найкращою оцінкою видатків, необхідних для погашення існуючого зобов'язання на кінець звітного періоду</p>
Розкриття інформації у звітності	<p>Кредиторська заборгованість відображається у пасиві балансу за сумою погашення</p>	<p>Зобов'язання відображаються в пасиві балансу як сальдо по рядку «Рахунки до сплати» в розділі «Кредиторська заборгованість». При цьому різниця відображення в балансі полягає лише у відмінності структури статей вітчизняної та міжнародної звітності</p>

Джерело: [7, с. 30]

У міжнародній та вітчизняній економічній практиці зобов'язання класифікують залежно від терміну їх погашення на:

- короткострокові (поточні) – це зобов'язання, які повинні бути погашені впродовж року (з дати складання річного балансу) або одного операційного циклу незалежно від його тривалості;
- довгострокові (не поточні) – це зобов'язання, термін погашення яких

складає більше одного року або операційного циклу.

Така класифікація допомагає інвесторам та кредиторам оцінити відносну ризикованість зобов'язань. Згідно з МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» зобов'язання класифікують за сутністю:

- юридичне зобов'язання;
- конструктивне зобов'язання;
- забезпечення;
- непередбачені зобов'язання.

Залежно від порядку визначення сум заборгованості зобов'язання поділяють на: 1) фактичні (дійсні) – величина таких зобов'язань відома з договорів, контрактів, рахунків та інших документів, які їх підтверджують (заборгованість постачальникам за отримані, але не оплачені матеріальні цінності та послуги, за векселями виданими, за дивідендами до виплати, за нарахованою зарплатою, за отриманими авансами); 2) умовні (майбутні) – це зобов'язання, точна сума яких може бути визначена лише з настанням певної дати (заборгованість по податку на прибуток, податку на майно, оплаті відпусток тощо).

Поточні зобов'язання відображаються у III розділі пасиву балансу «Поточні зобов'язання». Детальніше розглянемо відображення поточних зобов'язань у таблиці 1.8.

Таблиця 1.8

Відображення поточних зобов'язань у Балансі

Стаття балансу	Код рядка
1	2
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600
Короткострокові кредити банків	
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	1610
Товари, роботи, послуги	1615
Розрахунки з бюджетом	1620
У тому числі податок на прибуток	1621
Розрахунки зі страхування	1625
Розрахунки з оплати праці	1630
Поточні забезпечення	1660
Доходи майбутніх періодів	1665
Інші поточні зобов'язання	1690
Усього за розділом III	1695

Джерело: узагальнено автором

Дані таблиці 1.8 свідчать, що у балансі інформація про поточні зобов'язання розкривається зрозуміло та доступно для всіх користувачів. І зовнішні, і внутрішні користувачі інформації можуть детально розглянути можливі ризики та витрати у зв'язку з погашенням поточних зобов'язань.

Згідно з П(С)БО 11 «Зобов'язання» [71], зобов'язання визнаються в обліку за таких умов:

1. Якщо оцінка зобов'язань може бути достовірно визначена.
2. Існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок погашення зобов'язань.

Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу звітного періоду підприємства.

За результатами проведених досліджень встановлено, що С.Ф. Голов [70, с. 56] пропонує визнавати зобов'язання підприємств за таких умов:

- підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам із метою надалі підтримувати господарські зв'язки з ними;
- зобов'язання відображені в теперішньому часі, які є наслідком минулих фактів господарського життя (отримані послуги);
- зобов'язання має бути виконано незаперечно, оскільки майбутні платежі мають імовірний характер, адже підприємство може мати ускладнення з платежами;
- терміни виконання зобов'язань можуть бути визначені, але точна дата невідома;
- суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований як особа чи група осіб, хоча в момент реєстрації зобов'язання суб'єкт міг бути ідентифікованим. Таким чином, урахуваючи сутність та специфіку застосування зобов'язань, необхідно розширити умови їх визнання в обліку.

Зокрема, доцільно визнавати зобов'язання за умов, передбачених П(С)БО 11 «Зобов'язання» [71], та таких умов:

1. Підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам.

2. Зобов'язання мають бути виконані незаперечно.

3. Суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований.

Одним із проблемних питань обліку зобов'язань підприємств є достовірність та об'єктивність їх оцінки, тому актуальним завданням є дослідження порядку оцінювання даного об'єкта обліку.

Далі вважаємо за необхідне навести інформацію щодо оцінки короткострокових зобов'язань.

Огляд літератури з теорії бухгалтерського обліку підтверджує, що українські вчені продовжують тлумачити оцінку як складову методу бухгалтерського обліку. При цьому основний наголос робиться на тому, що оцінка – це вираз у грошовій формі майна підприємства з метою узагальнення даних у бухгалтерському обліку та звітності.

Отже, оцінка як складова методу бухгалтерського обліку має такі функції: - вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку; визначення критеріїв визнання активів, капіталу, зобов'язань, доходів і витрат; створення якісних характеристик облікової інформації; інформаційне забезпечення оцінки менеджменту, фінансового стану та фінансового результату діяльності суб'єктів господарювання.

Поняття «оцінка» в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» використовується у тлумаченнях принципу бухгалтерського обліку, сутності активів, зобов'язань, доходів і витрат, змісту облікової політики, а також фігурує у формулюванні принципів бухгалтерського обліку [76].

Нормативна база з бухгалтерського обліку в Україні щодо оцінки об'єктів бухгалтерського обліку при їх визнанні і відображенні в балансі загалом відповідає міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ) та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (МСБО). Проте, у МСБО та у П(С)БО не чітко сформульовані положення щодо того, за якою оцінкою об'єкти бухгалтерського обліку мають оцінюватися при визнанні і відображен-

ні в балансі. Щодо МСБО, то це не можна вважати недоліком, оскільки вони є узагальненням світової практики і висвітлюють тільки концептуальні засади обліку та носять рекомендаційний характер. Що ж стосується національних П(С)БО, то варто було б зазначити, що питання оцінки об'єктів обліку повинні бути більш конкретизованими, щоб запобігти неточностям при складанні звітності. Дослідити і класифікувати підходи до оцінки зобов'язань, що використовуються у бухгалтерському обліку, за національною нормативною базою неможливо, оскільки в ній відсутній окремий документ, подібний до Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів, який висвітлював би загальні підходи до оцінювання об'єктів бухгалтерського обліку. Тому звернемося до оцінки зобов'язань відповідно до Концептуальної основи, види якої викладені у таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Види оцінки зобов'язань

Вид оцінки	Характеристика
За історичною собівартістю	Зобов'язання відображаються за сумою надходження або за деяких інших обставин, та за сумами грошових коштів чи їх еквівалентів, що як очікується будуть сплачені з метою погашення зобов'язання в ході звичайної діяльності.
Оцінка зобов'язань за поточною собівартістю	Зобов'язання відображаються за недисконтованою сумою грошових коштів або за їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності.
Оцінка зобов'язань за вартістю реалізації	Зобов'язання відображаються за вартістю їх погашень, тобто за недисконтованою сумою грошей, яка як очікується буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності.
За теперішньою вартістю	Зобов'язання відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які як очікується будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності.

Джерело: узагальнено автором

З таблиці видно, що зобов'язання у міжнародній практиці оцінюються за однією з чотирьох видів вартості: історичною, поточною, вартістю реалізації та теперішньою. Однак найчастіше основою оцінки, яку приймають суб'єкти господарювання для складання фінансових звітів, є історична собівартість.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК І КОНТРОЛЬ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Аналітична оцінка стану, структури та динаміки кредиторської заборгованості підприємства

Далі розглянемо послідовність і методику аналізу складу, структури та динаміки позикових коштів. Перш за все вивчають, які зміни відбулися в складі та структурі позикових коштів на кінець звітної періоду порівняно з початком. У загальному вигляді зміни в обсязі позикових коштів за звітний період можуть бути охарактеризовані даними горизонтального та вертикального аналізу балансу.

Аналіз здійснюється за даними внутрішньої звітності підприємства і використовується для потреб управління. Проте, як відомо, для зовнішніх користувачів інформації також дуже важливий стан кредиторської заборгованості підприємства, адже зростання її завжди свідчить про фінансову нестабільність.

Оскільки в складі позикового капіталу значну питому вагу становлять поточні зобов'язання та кредиторська заборгованість, вони підлягають більш детальному аналізу. Проведемо аналіз співвідношення позикового капіталу до власного в ТОВ «Зерносвіт» за 2015-2017 роки.

Таблиця 2.1

Аудиторська оцінка питомої ваги позикових коштів у капіталі ТОВ «Зерносвіт» за 2015-2017 роки, тис.грн.

№ п/п	Показник	Роки						Відхилення 2017р. від 2015р. (+, -)	
		2015		2016		2017		в сумі, тис. грн.	в питомій вазі, %
		сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Власний ка- пітал	83068,8	68,9	140205,5	76,7	159178,9	79,3	76110,1	10,4
2	Позикові кошти	37514,9	31,1	42541,6	23,3	41664,0	20,7	4149,1	-10,4
3	Разом	120597,2	100	182838,1	100	200842,8	100	80245,7	0,0

Із таблиці можна зробити висновки, що позикові кошти займають невелику частину в загальній структурі капіталу, але їх сума протягом досліджуваного періоду збільшилася на 4149,1 тис.грн. Для кращого наочного сприйняття структури капіталу ТОВ «Зерносвіт» побудуємо рис. 2.1.

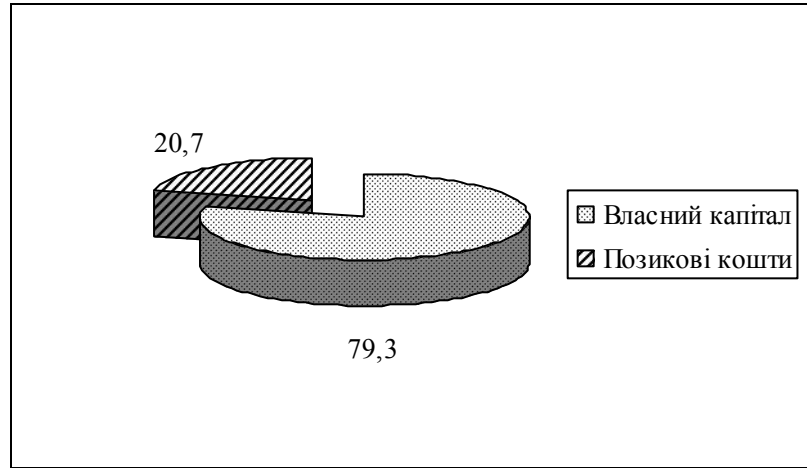

Рис. 2.1. Питома вага позикових коштів у джерелах формування майна ТОВ «Зерносвіт» у 2017 році, %

Отже, вище наведена ситуація говорить про оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу і свідчить про певний запас стійкості.

Для прослідковування динаміки позикових коштів ТОВ «Зерносвіт» протягом 2015-2017 років та кращого наочного сприйняття побудуємо рис. 2.2.

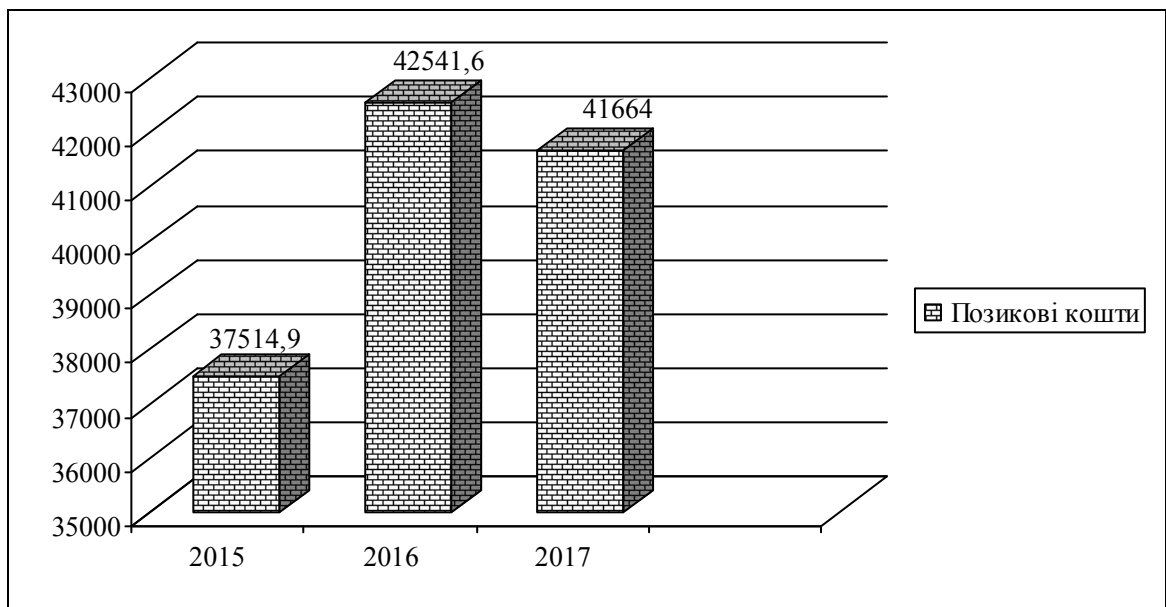

Рис. 2.2. Динаміка позикових коштів ТОВ «Зерносвіт» протягом 2015-2017 років, тис.грн.

Оскільки в ТОВ «Зерновіт» основну частку позикових коштів займає кредиторська заборгованість, то у процесі аналізу необхідно вивчити склад, давність виникнення кредиторської заборгованості, наявність, частоту та причини виникнення простроченої заборгованості постачальникам ресурсів, персоналові підприємства з оплати праці, бюджетові, позабюджетним фондам, встановити суму виплачених санкцій за прострочення платежів.

Передовсім слід перевірити достовірність інформації щодо видів і строків кредиторської заборгованості. Для цього користуються прямим підтвердженням контрагентів, вивченням контрактів і договорів, особистими бесідами з працівниками, які мають інформацію про борги і зобов'язання підприємства.

У процесі аналізу необхідно дати оцінку умовам заборгованості, звернути увагу на строки, обмеження використання ресурсів, можливості залучення додаткових джерел фінансування.

Аналіз власне кредиторської заборгованості починається з вивчення складу і структури кредиторської заборгованості за даними форми 1 «Баланс».

Для цього розраховують питому частку кожного виду кредиторської заборгованості у загальній сумі. Такі показники обчислюються за звітом і за планом, а порівнюючи їх, визначають відхилення в структурі кредиторської заборгованості, установлюють причини змін її окремих складових і розробляють заходи для врегулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Як правило, основною причиною змін структури кредиторської заборгованості є взаємні неплатежі. Це доводить порівняльний аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості.

Аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «Зерновіт» передбачає оцінку її оборотності.

Оцінка оборотності кредиторської заборгованості підприємства проводиться за показниками:

- тривалості періоду погашення кредиторської заборгованості;
- швидкості обороту (коефіцієнт оборотності);

- відношення середнього розміру кредиторської заборгованості до виторгу від реалізації (коефіцієнт завантаження заборгованістю);
- частка кредиторської заборгованості в поточних пасивах.

Тривалість обороту кредиторської заборгованості характеризує середню кількість днів, які необхідні для розрахунків з постачальниками:

$$T_{\text{кз}} = \frac{K}{Z_0} \quad (2.1)$$

де $T_{\text{кз}}$ – тривалість обороту кредиторської заборгованості;

K – середньорічна сума кредиторської заборгованості;

Z_0 – одноденний оборот із закупівлі сировини і матеріалів (або одноденна собівартість).

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує, скільки разів виникає заборгованість і сплачується підприємством за період, що аналізується. Він визначається за формулою:

$$O_{\text{кз}} = \frac{Z}{K} \quad (2.2)$$

де $O_{\text{кз}}$ – оборотність кредиторської заборгованості;

Z – оборот із закупівлі сировини і матеріалів (або собівартість продукції);

Доцільно порівняти показник тривалості кредиторської і дебіторської заборгованості. Якщо виявиться, що показник тривалості кредиторської заборгованості перевищує хоча б на кілька днів такий же показник по дебіторах, то це означає, що дане підприємство вміє так управляти кредиторською заборгованістю, щоб утримувати позики довше, ніж дозволяти це робити своїм боржникам.

Аналіз стану кредиторської заборгованості на кінець звітного періоду передбачає також порівняльний їх аналіз.

Отже, аналізуючи дані кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

З метою аналізу структури кредиторської заборгованості ТОВ «Зерно-

світ» скористаємося даними таблиці 2.2

Таблиця 2.2

**Аналіз структури і динаміки кредиторської заборгованості
ТОВ «Зерносвіт» за 2015-2017 роки**

№ п/п	Показник	Роки						Відхилення		
		2015		2016		2017		2017р. до 2015р. (+, -)		
		сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	в сумі, тис. грн.	в пито- мій вазі, %	тем- п прирос- ту, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Короткостро- кові кредити банків	9972,3	26,58	12875	30,26	19900	47,76	9927,7	21,18	199,6
2	Кредиторська заборгованість за товари, ро- боти, послуги	1977,2	5,27	9177,65	21,57	9401,35	22,56	7424,2	17,29	475,5
3	Поточні зоб- ов'язання за розрахунками:									
	– з бюджетом	0,0	0,0	1,35	0,003	1,35	0,003	1,35	0,003	0,0
	– зі страху- вання	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	– з оплати праці	3,4	0,009	1,15	0,003	0,0	0,0	-3,4	-0,009	0,0
	– з внутрішніх розрахунків	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4	Інші поточні зобов'язання	25562	68,14	20486,4	48,16	12361,3	29,67	-13201	-38,47	48,36
5	Разом	37517,9	100	42541,6	100	41664	100	4149,1	0,0	111,1

Проаналізувавши структуру і динаміку кредиторської заборгованості ТОВ «Зерносвіт» за 2017 рік відмітимо, що більшу частину її займає кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги. У 2015 році сума кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги склала 1977,2 тис. грн., питома вага її становила 5,27%, а у 2017 році сума заборгованості становить 9401,35 тис. грн., її питома вага складає 22,56%.

Відхилення в сумі складає 7424,2 тис. грн., у питомій вазі 17,29%, темп приросту вказує на збільшення суми кредиторської заборгованості за товари роботи послуги у 2017 році порівняно з 2015 р. на 475,5 %, що свідчить про зниження розрахункової дисципліни підприємства.

Кредиторська заборгованість підприємства з бюджетом у 2017 році скла-

дала 1,35 тис. грн., тоді як у 2015 році даної кредиторської заборгованості у підприємства не було.

Сума кредиторської заборгованості з оплати праці у 2017 році була відсутня, тоді як у 2015 році сума заборгованості складала 3,4 тис. грн., а її питома вага становила 0,009 % загальної суми кредиторської заборгованості. Дана ситуація свідчить про покращення діяльності підприємства і зменшення заборгованості з оплати праці.

Кредиторська заборгованість зі страхування протягом всього аналізованого періоду на підприємстві була відсутня, що є позитивним явищем, тому що підприємство у майбутньому не буде змушене вилучати з обороту певну суму коштів для погашення даної заборгованості.

Сума іншої заборгованості у 2017 році становила 12361,3 тис. грн. і зменшилась порівняно з 2015 роком на 13201 тис. грн. Говорячи за довгострокові зобов'язання, можна сказати, у ТОВ «Зерноsvіт» вони відсутні.

Для кращого наочного сприйняття структури кредиторської заборгованості, побудуємо рис. 2.3.

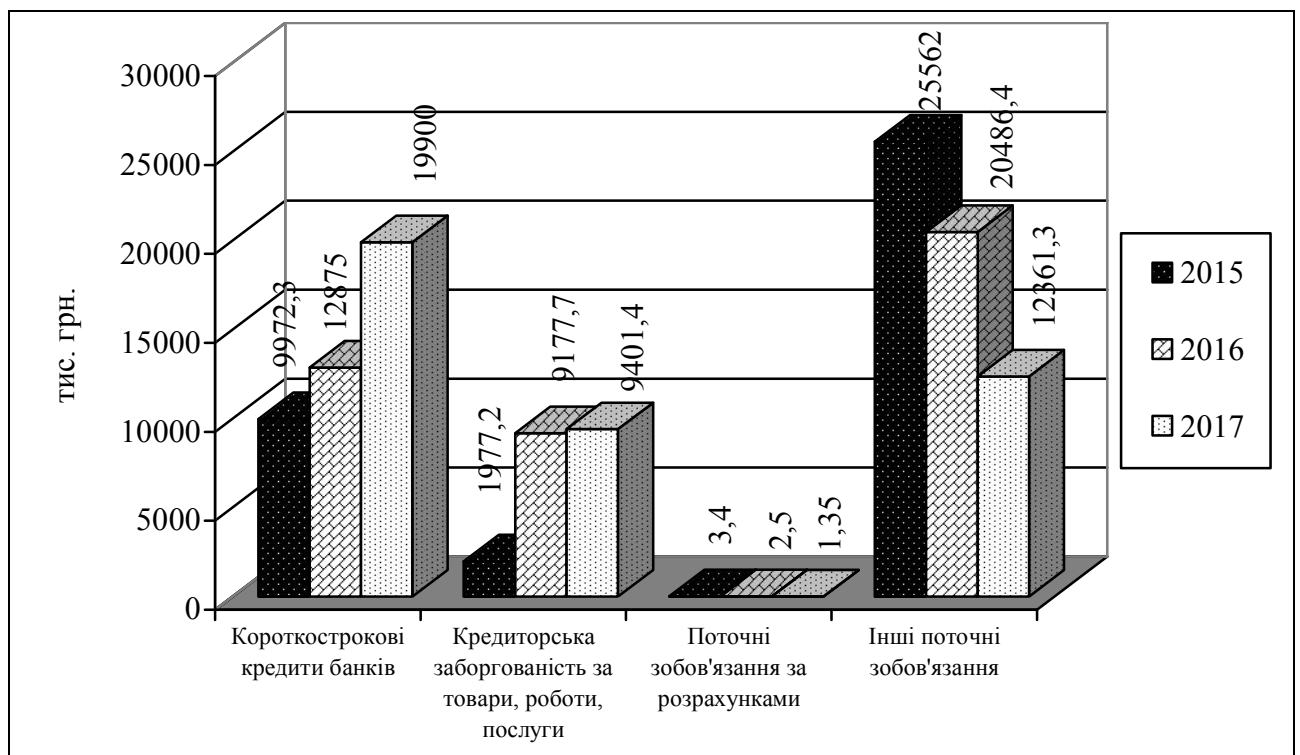

Рис. 2.3. Склад та динаміка основних складових позикових коштів в ТОВ «Зерноsvіт» протягом 2015-2017 р., тис.грн.

Отже, як бачимо з проведеного аналізу структури та динаміки кредиторської заборгованості на кінець 2017 року спостерігається збільшення загальної суми кредиторської заборгованості на 6836,0 тис. грн. або на 529,1%, що перш за все зумовлено збільшенням короткострокових кредитів банків, поточних зобов'язань за розрахунками зі страхування та інших поточних зобов'язань.

Як видно з рисунка, протягом досліджуваного періоду майже всі складові позикових коштів підприємства зросли. Так, наприклад, така тенденція чітко спостерігається щодо короткострокових кредитів банків, кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги.

Далі проведемо аналіз показників стану кредиторської заборгованості підприємства за 2015-2017 роки, використовуючи дані таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Аналіз показників стану кредиторської заборгованості ТОВ «Зерновіт»
за 2015-2017 роки**

№ п/п	Показники	Роки			Відхилення 2017р. до 2015р. (+, -)
		2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6
1	Середньорічна сума кредиторської заборгованості, тис. грн.	37514,9	42541,6	41664,0	4149,1
2	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	24584,2	20485,3	19479,9	-5104,3
3	Ододенна собівартість, грн.	67,4	56,3	53,4	-14,0
4	Період інкасації кредиторської заборгованості, днів	557	756	781	224
5	Кількість оборотів кредиторської заборгованості, раз	0,7	0,5	0,5	-0,2
6	Коефіцієнт завантаження кредиторською заборгованістю	1,53	2,08	2,14	0,6

З даних таблиці 3.6 можна побачити, що період інкасації кредиторської заборгованості в 2017 році збільшився порівняно з 2015 роком на 224 дні і становив 781 день проти 557 в 2015 році, що було зумовлено збільшенням середньорічної суми кредиторської заборгованості. Відповідно зменшилась кількість оборотів кредиторської заборгованості на 0,2 оборота і становила 0,5 оборота у 2017 році.

Коефіцієнт завантаження обороту кредиторською заборгованістю збіль-

шився на 0,6 і становив 2,14, що свідчить про те, що на кожную гривню собівартості продукції підприємства припадало 2 гривні 14 копійок кредиторської заборгованості.

Отже, показники стану кредиторської заборгованості вказують на зниження ефективності управління нею та розрахункової дисципліни підприємства, що є негативним явищем.

З метою покращення ситуації підприємству необхідно проводити більш ефективну політику стосовно інкасації кредиторської заборгованості, що дасть можливість погасити деяку її частину. Також, для того, щоб процес управління позиковими ресурсами був якомога ефективнішим, підприємство повинно дотримуватися таких основних принципів:

- цільовий характер залучення позикових ресурсів.
- оптимізація розміру потреби в кредиті та термінів його використання.
- оптимізація співвідношення позикових та власних джерел фінансування розвитку підприємства.
- забезпечення ефективності використання позикових ресурсів не нижче їх вартості.
- забезпеченість позикових ресурсів наявними активами підприємства у всіх формах.
- виконання умов залучення позикових ресурсів стосовно сплати позикових ресурсів (або інших передбачених договором платежів) та повернення суми боргу в зазначені терміни та в повному обсягу.

Позикові кошти ТОВ «Зерноsvіт», як і будь-якого іншого підприємства має прямий вплив на формування фінансової стійкості підприємства.

Про це свідчать показники ліквідності та показники ринкової стійкості, які розраховуються за участі балансових показників кредиторської заборгованості підприємства.

Ліквідність – це є здатність підприємства перетворити поточні активи, що мають у його розпорядженні, у грошову готівку, необхідну для своєчасної оплати поточних короткострокових зобов'язань.

Для оцінки ліквідності розраховують три коефіцієнти:

- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт поточної (миттєвої) ліквідності;
- коефіцієнт строкової (абсолютної) ліквідності.

Якщо сума поточних (оборотних) активів перевищує суму короткострокових зобов'язань, тоді підприємство є ліквідним. Розрахуємо ліквідність підприємства, а результати узагальнимо в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз ліквідності ТОВ «Зерновіт» за 2015-2017 роки

№ п/п	Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення 2017 р. до 2015 р. (+, -)
			2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Ф. № 1, р. 1165 / Ф. № 1, р. 1695	0,0005	0,0146	0,0306	0,0301
2	Коефіцієнт загальної ліквідності	Ф. № 1, р. 1195 / Ф. № 1, р. 1695	3,1	4,2	4,6	1,4
3	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Ф. № 1, р. 1195 - - р.1100 / Ф. № 1, р. 1695	2,6	3,6	3,7	1,1

Отже, можна зробити висновок, що підприємство є ліквідним. Про це свідчить значення коефіцієнта загальної ліквідності, що перевищує 1. Станом на кінець 2017 року даний показник збільшився на 1,4 і становив 4,6.

Показник абсолютної ліквідності свідчить про те, що підприємство не може погасити свої короткострокові зобов'язання за рахунок власних вільних грошей, що знаходяться в касі та на рахунках в банку.

Коефіцієнт миттєвої ліквідності також говорить про те, що підприємство не має достатньо вільних коштів, якими можна погасити заборгованість за короткий період часу.

Таким чином, можна зробити висновок, що кредиторська заборгованість підприємства виникла внаслідок закупки товарів, які і складають більшу частину оборотного капіталу підприємства.

На основі цього побудуємо рисунок 2.4.

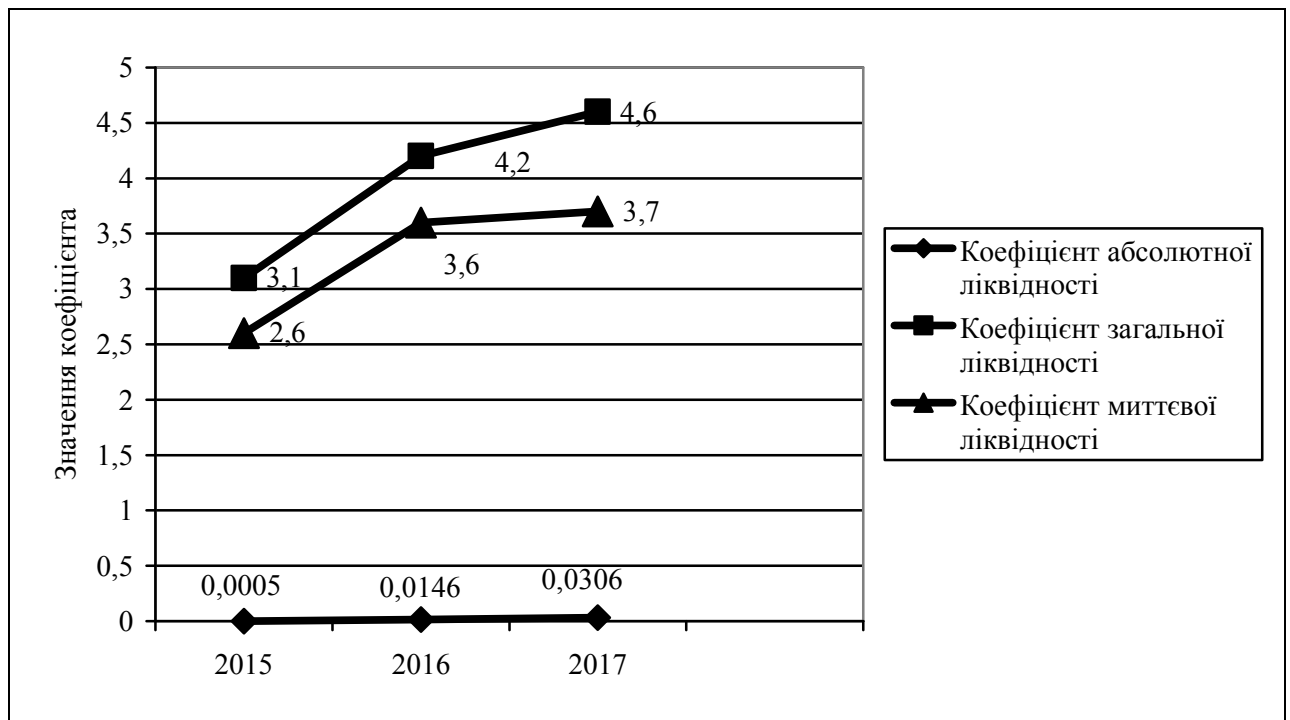

Рис. 2.4. Зміна ліквідності ТОВ «Зерноsvіт» за 2015-2017 роки

Отже, як видно з даного рисунку, коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом досліджуваного періоду зменшився, але, позитивним моментом є те, що коефіцієнти загальної та миттєвої ліквідності суттєво збільшилися.

Далі розглянемо показники, що характеризують ринкову стійкість підприємства. До них відносять:

- коефіцієнт фінансової незалежності;
- коефіцієнт фінансової залежності;
- плече фінансового важеля.

Таблиця 2.5

Аналіз показників ринкової стійкості ТОВ «Зерноsvіт» за 2015-2017 роки

№ п/п	Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення (2017 р.+/-2015 р.)
			2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт фінансової незалежності	Ф. № 1, р.1495 / Ф. № 1, р. 1900	0,69	0,77	0,79	0,1
2	Коефіцієнт фінансової залежності	$1 - K_{\text{авт.}}$	0,31	0,23	0,21	-0,1
3	Плече фінансового важеля	Ф. № 1, р. 1695 / Ф. № 1, р.1495	0,45	0,3	0,26	-0,19

Отже, за даними таблиці, можна зробити висновок, що підприємство за

досліджуваний період покращило свої позиції на ринку. Про це говорить збільшення коефіцієнта фінансової незалежності з 0,69 у 2015 році до 0,79 у 2017 році, тобто підприємство збільшило обсяги власних фінансових ресурсів.

Відповідно, коефіцієнт фінансового важеля зменшився на 0,19 і у 2017 році становив 0,26. Плече фінансового важеля говорить про те, що на 1 грн власного капіталу, підприємство залучає 0,26 грн. позичкового капіталу.

Отже, дані показники показали що підприємство є фінансово-стійким, але водночас залежить від кредиторів.

Розглянемо, як вплинула зміна кредиторської заборгованості на прибутковість ТОВ «Зерносвіт». Для цього складемо порівняльну таблицю 2.6.

Таблиця 2.6

**Порівняння позикових коштів та нерозподілених
прибутків підприємства за 2015-2017 роки**

№ п/п	Стаття	Роки			Відхилення (2017р.+/-2015р.)
		2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6
1	Позикові кошти	37514,9	42541,6	41664	4149,1
2	Нерозподілені прибутки	83052,3	140266,5	159148,7	76096,4
3	Відношення прибутку до заборгованості підприємства	2,2	3,3	3,8	1,6

Отже, ми бачимо, що з 2015 по 2017 рік у підприємства стрімкіше збільшувались нерозподілені прибутки, ніж позикові кошти.

Дану ситуацію можна пояснити тим, що для здійснення нормального рівня торгівлі, підприємство відчувало брак оборотних активів, що змушувало брати нові товарні кредити. Проте за 2015 рік керівник підприємства переглянув політику придбання та збуту товарів, змінив постачальника, що дало змогу придбавати товар за нижчими цінами, що в свою чергу зменшило собівартість продукції. Суттєво збільшивши витрати на збут (реклама, інші промоції), ТОВ «Зерносвіт» значно збільшило виручку від реалізації продукції та відкрило нові ринки збуту. Таким чином, чітко видно, що протягом 2015-2017 року позикові кошти зросли. Так, у 2017 році вони досягли 41664,0 тис. грн., що на 4149,1 тис. грн. більше ніж у 2015 році. Також, нерозподілені прибутки збіль-

шувались і на кінець 2017 року вони становили 159148,7 тис. грн. проти 83052,3 тис. грн. в 2015 році.

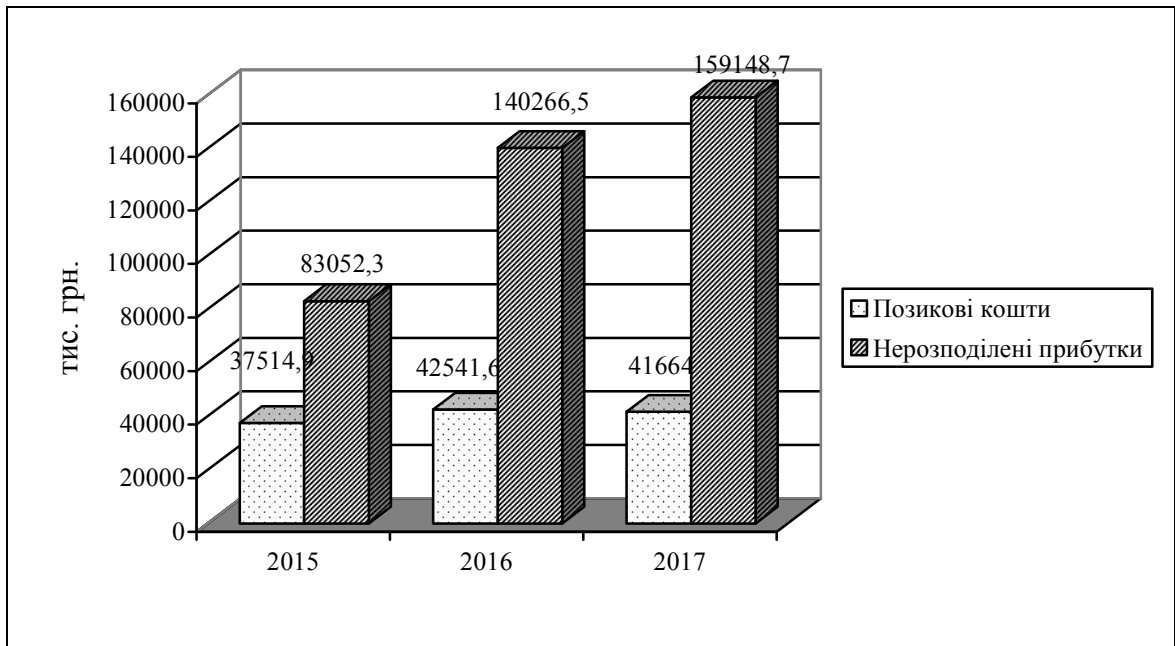

Рис. 2.5. Порівняння позикових коштів та нерозподілених прибутків ТОВ «Зерносвіт» за 2015-2017 роки, тис.грн.

Отже, провівши дане дослідження можна зробити висновок, що підприємство здійснюючи свою господарську діяльність повинно розробити іншу стратегію, дотримуючись якої зможе вийти із сьогоденного становища, швидко отримувати надприбутки та розширювати ринок збуту.

При аналізі кредиторської заборгованості слід враховувати, що вона одночасно є джерелом покриття дебіторської заборгованості, тому рекомендується порівняти суму дебіторської і кредиторської заборгованості. Якщо перша перевищує другу, то це свідчить про іммобілізацію власного капіталу в дебіторську заборгованість. Деякі економісти-теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Порівняння дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «Зерносвіт» узагальнимо в таблиці 2.7.

Як видно з таблиці 3.10, як на початок, так і на кінець року кредиторська заборгованість підприємства значно перевищує дебіторську. Сума перевищення становить 1238,0 тис. грн. та 4668,0 тис. грн. відповідно.

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ «Зерновіт» за 2017 р., тис.грн**

№ п/п	Показник	Платіжний баланс				Сума перевищення заборгованості			
		Дебіторська заборгованість		Кредиторська заборгованість		дебіторської		кредиторської	
		на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року	на початок року	на кінець року
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Короткострокові кредити банків	X	X	17500	22300	0,0	0,0	17500	22300
2	Поточна заборгованість за: – товари, роботи, послуги	117303,7	60033	15635,5	3167,2	101668,2	56865,8	0,0	0,0
	– розрахунками з бюджетом	124,1	285,6	2,7	0	121,40	285,6	0,0	0,0
	– розрахунками з оплати праці	X	X	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	– з внутрішніх розрахунків	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	– розрахунками зі страхування	X	X	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Інша заборгованість	55904,5	73272,6	20339	4383,5	35565,5	68889,1	0,0	0,0
3	Разом	173332,3	133591,2	53477,2	29850,7	137355,1	126040,5	17500	22300
4	Перевищення заборгованості	-119855	-103741	0,0	0,0	-119855	-103741	0,0	0,0
5	Баланс	53477,2	29850,7	53477,2	29850,7	0,0	0,0	0,0	0,0

Щодо видів заборгованості, то ми бачимо, що довгострокова дебіторська заборгованість в ТОВ «Зерновіт» взагалі відсутня. Бачимо також, що поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги перевищує кредиторську на 101668,2 тис.грн. на початок року і на 56865,8 тис. грн. на кінець року.

Характеризуючи стан розрахунків з бюджетом, можна зазначити, дебіторська заборгованість перевищує кредиторську на 121,4 тис. грн. на початок року та на 285,6 на кінець року.

Отже, платіжний баланс свідчить, що при повному погашенні дебіторами своїх зобов'язань, підприємству вистачить коштів для погашення кредиторської заборгованості.

2.2. Відображення поточних зобов'язань в системі рахунків бухгалтерського обліку

Стабільність та надійність функціонування підприємства створюють його імідж, що значною мірою залежать від його можливості та здатності виконувати свої зобов'язання. Оцінка спроможності підприємства розрахуватись по поточним зобов'язанням і підтримувати цю здатність в подальшому здійснюється за критеріями платоспроможності підприємства [59, с. 64].

Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Поточні зобов'язання – зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу.

До поточних зобов'язань належать: короткострокові кредити банків; поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані; кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; поточна заборгованість за розрахунками (з отриманих авансів, з бюджетом, з позабюджетних платежів, зі страхування, з оплати праці, з учасниками, з внутрішніх розрахунків); інші поточні зобов'язання.

Для ведення бухгалтерського обліку даних та відображення інформації щодо поточних зобов'язань Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій передбачено клас 6 «Поточні зобов'язання» та відповідні синтетичні рахунки (рисунок).

Відповідно до даної Інструкції аналітичний облік поточних зобов'язань ведеться окремо по кожному об'єкту. Кожне підприємство, відповідно до своєї фінансово-господарської діяльності (переліку об'єктів обліку, кількості контрагентів, обсягу виробництва), повинно обрати оптимальну кількість рахунків (субрахунків) для ведення обліку поточних зобов'язань.

Характеристика синтетичних рахунків для відображення інформації з об-

ліку поточних зобов'язань наведена на рис. 2.6.

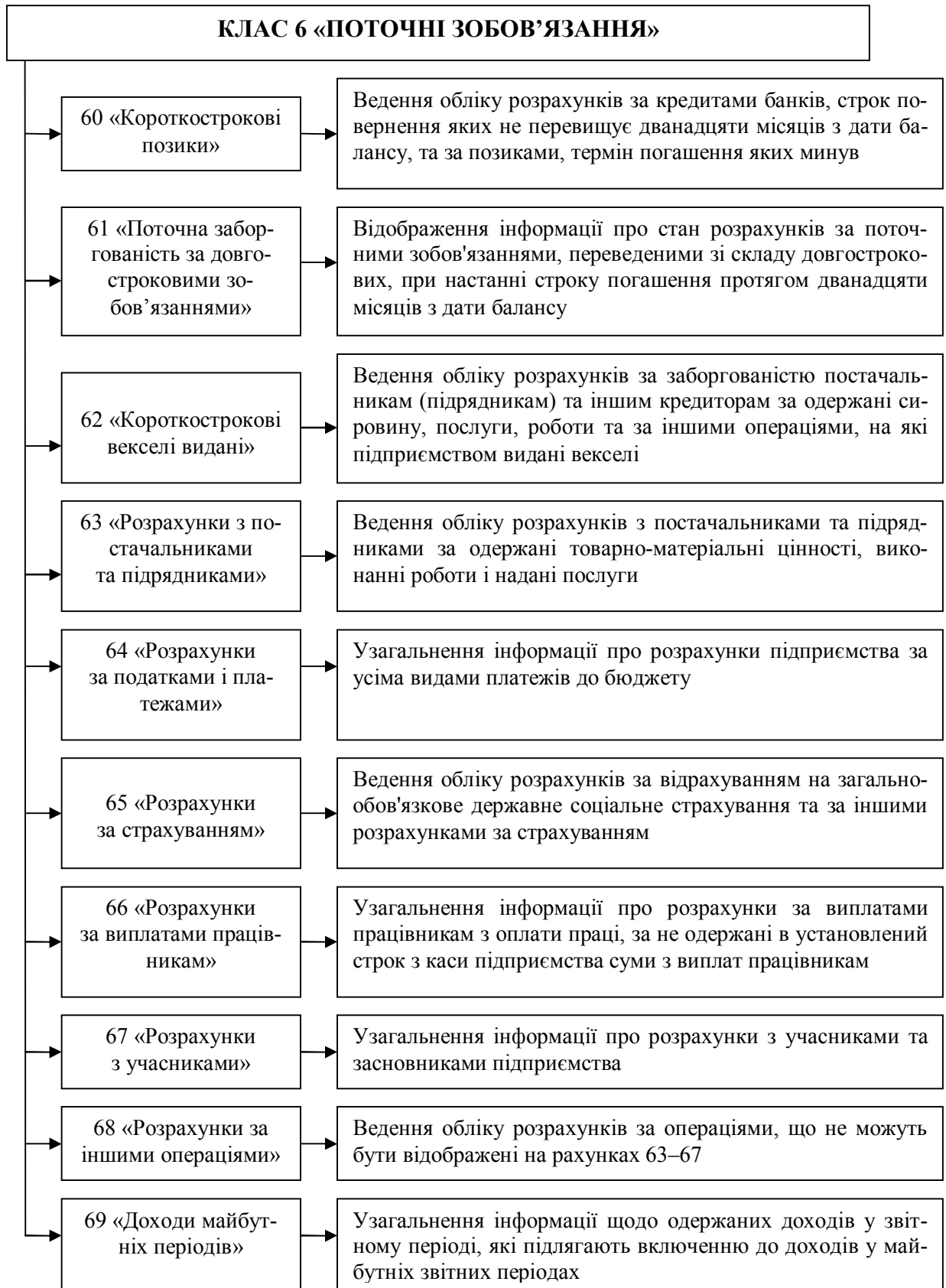

Рис. 2.6. Характеристика синтетичних рахунків для відображення інформації з обліку поточних зобов'язань

Джерело: узагальнено автором

Вважаємо за доцільне навести порядок документального оформлення короткострокових зобов'язань.

Первинними документами з обліку виникнення поточних зобов'язань є акти приймання – передачі; акти прийнятих робіт; акти про приймання матеріалів; рахунки-фактури; податкових накладних; товарно-транспортних накладних. Повна інформація щодо порядку документування операцій з кредиторською заборгованістю розкрито в Додатку Б.

Погашення зобов'язання пов'язано з вибуттям активів, а отже, зі зменшенням майбутніх економічних вигод у результаті вибуття ресурсів підприємства. Погашення поточних зобов'язань відображається видатковими касовими ордерами, виписками банків, чековими книжками та іншими документами.

Податкова накладна складається постачальником для розрахунку суми ПДВ, що є податковим зобов'язанням постачальника. Продавець товару (робіт, послуг), який зареєстрований як платник ПДВ, зобов'язаний надати покупцю податкову накладну, що дає право на одержання податкового кредиту.

У податковій накладній повинні обов'язково заповнюватися реквізити: дата виписки; порядковий номер; особи – продавець і покупець, їх індивідуальні податкові номери, місцезнаходження і номер телефону продавця і покупця, номери свідоцтв про реєстрацію платників податку на додану вартість; умови продажу; форма проведення розрахунків; номенклатура поставки товарів (робіт, послуг) продавця; одиниці виміру товару; кількість, ціна продажу одиниці продукції без урахування ПДВ, обсяг продажу без урахування ПДВ, що підлягає оподаткування за ставками 20%, 0%, звільнення від ПДВ; загальна сума коштів, що підлягає сплаті без ПДВ; податок на додану вартість і загальна сума ПДВ; надбавки і знижки, надані покупцю.

Перерахування податків та обов'язкових платежів здійснюється на підставі платіжних доручень. Крім того, про сплату податків можуть свідчити виписки банку.

Основним документом з розрахунковим взаєминам з постачальниками є рахунок-фактура. Її випишує постачальник на відпуск (відвантаження) това-

рно-матеріальні цінності. У документі заповнюються такі реквізити: постачальник і його адреса, номер розрахункового рахунку в банку за його місцезнаходженням, дата та ін У ньому вказується назва відвантажених цінностей за їх видами, одиницю виміру, кількість, ціну і суму, а також суму, на яку відпущено усього товарів. У документі роблять посилання на договір, згідно з яким відпущені матеріальні цінності, вказують номери квитанцій і накладних на відпуск (відвантаження) матеріальних цінностей. Всі розрахунки з заготівельними організаціями будуються на підставі укладених з ними договорів – контрактів, де вказані терміни та умови поставки продукції, порядок оплати. Використання показників книги продажів з метою підтвердження правильності нарахування до бюджету не представляється можливим без додаткового контролю: повноти відображення рахунків-фактур у книзі продажів; обґрунтованості не включення рахунків-фактур в книгу продажу даного звітного періоду.

В свою чергу, перерахування коштів на розрахунковий рахунок постачальника здійснюється за допомогою платіжного доручення. Підтвердженням здійснення оплати постачальнику є виписка банку за розрахунковим рахунком підприємства.

Виписка банку містить таку інформацію: назва документа; період складання; вихідний залишок; номер документа, по якому сплачено чи отримано кошти [5, с. 37].

Одним з первинних документів, що відображають сплату поточних зобов'язань є розрахунковий чек. Розрахунковий чек – це документ, що містить письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) установі банку (банку-емітенту), який веде його рахунок, сплатити чекодержателю зазначену в чеку суму коштів. Чеки з чекової книжки, в яких вказується: найменування постачальника, дата і місце заповнення чека, сума, виписуються в момент здійснення платежу і видаються чекодавцем за отримані ним товари та надані послуги. Постачальник відвантажує покупцеві товар одразу або після зарахування коштів на рахунок. Виписуючи чек, чекодавець переносить залишок ліміту з корінця попереднього чека на корінець виписаного чека і виводить новий залишок

ліміту. Чеки підписують особи, які мають право підписувати розрахункові документи, проставляється на чеку відбиток печатки чекодавця. Якщо чек підписує службова особа чекодавця за дорученням керівника підприємства, то право підпису чеків обумовлюється в цьому дорученні.

Після того як документи з обліку зобов'язань складено на місцях або прийнято від сторонніх організацій, вони потрапляють до бухгалтерії у порядку й строки, встановлені керівником підприємства.

Документи, що надійшли до бухгалтерії, підлягають арифметичній перевірці, формальній, юридичній і за суттю, тобто з погляду законності й доцільності господарської операції. При цьому забороняється приймати до виконання та оформлення первинні документи за операціями, які суперечать законодавству і встановленому порядку приймання, зберігання та використання активів і зобов'язань. Такі документи передаються безпосередньо головному бухгалтеру для прийняття відповідних рішень. Первинні документи можуть бути прийняті до обліку в тому разі, якщо вони складені за формою та підписані особою, на це уповноваженою. Прийняті документи підлягають перевірці перед рознесенням їхніх даних на рахунки бухгалтерського обліку.

Таблиця 2.8

Інформаційне забезпечення операцій з обліку короткострокових зобов'язань

№ п/п	Вид кредиторської заборгованості	Первинні документи	Облікові реєстри	Фінансова звітність
1	2	3	4	5
1	60 «Короткострокові позики»	Кредитні договори, угоди, виписка банку, бухгалтерська довідка, підтверджувальні документи (платіжне доручення, накладна, рахунок)	Журнал №2	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
2	61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Бухгалтерська довідка, платіжне доручення, виписка банку	Журнал №3 розділ 2	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки

1	2	3	4	5
3 4	62 «Короткострокові векселі видані» 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Бланк векселя, виписка банку, підтверджувальні документи (платіжне доручення, накладна, рахунок), Акт, накладна, ТГН, рахунок, податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку, довіреність, договори	Журнал 3 розділ 1, відомість № 3.4 «Відомість аналітичного обліку виданих та отриманих векселів», Книга обліку векселів Журнал №3 розділ 1, відомість № 3.3 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками»	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки, Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
5	64 «Розрахунки за податками й платежами»	Податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку	Журнал №3 розділ 2, відомість №3.6 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з бюджетом»	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
6	65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»	Табель обліку робочого часу, наряд, маршрутний лист, розрахунково-платіжна відомість, накази по підприємству, бухгалтерська довідка	Журнал №5 розділ 3, журнал №5А розділ 3А, 3Б	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки
7	68 «Розрахунки за іншими операціями»	Акт, накладна, ТГН, рахунок, податкова накладна, платіжне доручення, виписка банку, довіреність, договори	Журнал №3 розділ 1, відомість №3.5 «Відомість аналітичного обліку розрахунків за іншими операціями»	Звіт про фінансовий стан, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Примітки

Джерело: узагальнено автором

Оскільки раціональна організація контролю за станом розрахунків за зобов'язаннями підприємства сприяє зміцненню договірної і розрахункової дисципліни, виконання зобов'язань по поставках продукції в заданому асортименті і якості, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни потрібно значну увагу приділити первинним документам, правильності їх оформлення. Правильне відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності дозволяє надати користувачеві повну, правдиву та неупереджену інформацію

про результати діяльності підприємства для прийняття користувачами рішень, тож з метою кращого ознайомлення із справами при аналізі поточних зобов'язань потрібно також приділити увагу зведеним документам.

Вважаємо за доцільне розкрити особливості фінансового обліку кожної із складових короткострокових зобов'язань.

Виникнення кредитних відносин між підприємствами й банками можливе за таких умов:

- учасники кредитної угоди мають бути юридичними особами і функціонувати на принципах комерційного розрахунку;
- підприємство або має бути власником майна або володіти правом на користування та розпоряджання ним;
- необхідна наявність юридичних і економічних гарантій повернення кредиту після певного строку;
- кредитор має бути так само зацікавлений у видачі кредиту, як підприємство в його отриманні, тобто повинні збігатись економічні інтереси суб'єктів господарювання.

Для обліку й узагальнення інформації про зобов'язання за короткостроковими кредитами банку передбачено рахунок 60 «Короткострокові позики».

На ньому ведеться облік розрахунків в національній та іноземній валютах, за кредитами банків, термін повернення яких не перевищує 12 місяців від дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув.

Рахунок 60 «Короткострокові позики» має такі субрахунки:

- 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»;
- 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті»;
- 603 «Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті»;
- 604 «Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті»;
- 605 «Прострочені позики в національній валюті»;
- 606 «Прострочені позики в іноземній валюті».

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку короткострокових позик наведено в Додатку В (табл. 1, 2, 3).

Рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» призначено для узагальнення інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових, при настанні строку погашення протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Рахунок 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» має такі субрахунки:

- 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті»;
- 612 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті».

За кредитом рахунку 61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» відображається та частина довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу, за дебетом - погашення поточної заборгованості, її списання. Аналітичний облік ведеться за кредиторами та видами заборгованості.

Порядок відображення на рахунках обліку поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями наведено в Додатку В (табл. 4).

Із метою обліку виділяють видані та отримані векселі. Виданими називають векселі, в яких платником є позичальник. Такі векселі можна виписувати для здійснення розрахунку за отримані товари, зберігати в комерційному банку як заставу, використовувати як додаткове забезпечення за відтермінованими і непогашеними заборгованостями. Векселі для отримання платежу йменують ще отриманими або «чужими» векселями. Будь-який простий вексель для векселедержателя є отриманим. У «чужих» векселях позичальник виступає в ролі індосанта, який отримав вексель для розрахунку за отримані товари в кредит або ж як додаткове забезпечення для отримання позички.

Проаналізувавши різні підходи до побудови методики бухгалтерського обліку вексельних операцій, можна зробити висновок, що в сукупності вони зводяться до двох альтернативних підходів, а саме:

1. Вексель як забезпечення дебіторської або кредиторської заборгованос-

ті. У даному випадку при обліку векселів не використовуються окремі синтетичні рахунки. Бухгалтерський облік заборгованості, забезпеченої одержаними та виданими векселями, ведеться на рахунках обліку розрахунків з дебіторами або кредиторами.

2. Вексель як окремих цінний папір. Господарські операції, пов'язані з обліком векселів, відображаються на окремих синтетичних рахунках - 34 «Короткострокові векселі одержані», 51 «Довгострокові векселі видані», 62 «Короткострокові векселі видані» та єдиний субрахунок - 182 «Довгострокові векселі одержані». Одержання чи видача векселя розглядається, з одного боку, як завершення розрахунків з дебітором чи кредитором, а з іншого - як придбання нового майна. Аналіз національних П(С)БО дозволив виявити застосування для цілей бухгалтерського обліку різних методів оцінки одержаних векселів при зарахуванні на баланс: за фактичною вартістю придбання; за номінальною вартістю векселя.

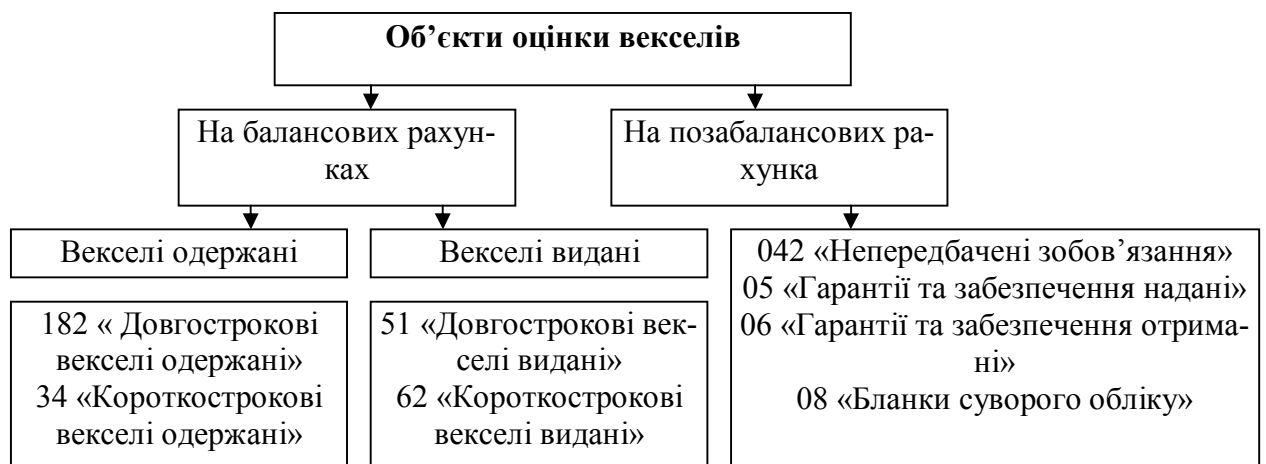

Рис. 2.7. Об'єкти оцінки векселів

Джерело: [44, с. 180]

У цьому зв'язку, основною функцією бухгалтерського обліку використання векселів виступає виконання завдань щодо їх відображення (рис. 2.8).

Саме тому вищезазначені характеристики векселя, вимагають обліковувати його як окремих об'єкт бухгалтерського обліку, при цьому не враховувати окремі його якості та не допускати їх змішування в обліку з іншими паперами або борговими вимогами – зобов'язаннями.

На рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» ведеться облік розрахунків за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержані сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими операціями, на яку підприємством видані векселі.

Рахунок 62 «Короткострокові векселі видані» має такі субрахунки:

- 621 «Короткострокові векселі, видані в національній валюті»;
- 622 «Короткострокові векселі, видані в іноземній валюті».

Рис. 2.8. Функція обліку щодо використання векселів

Джерело: [44, с. 180]

За кредитом рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» відображається видача векселів в забезпечення поставок (робіт, послуг) постачальників та інших кредиторів та в забезпечення інших операцій, за дебетом – погашення заборгованості за виданими векселями, її списання. Аналітичний облік ведеться за кожним виданим векселем та за строками їх погашення.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку простих та переказних векселів наведено в Додатку В (табл. 5, 6).

Правильна організація ведення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками повинна забезпечити:

- ефективний контроль за обліком розрахунків з постачальниками і підрядниками;
- вчасного виявлення прострочення кредиторської заборгованості.

Основними завданнями облікового процесу розрахунків з постачальниками і підрядниками є: узагальнення інформації в облікових регістрах про стан розрахунків з постачальниками і підрядниками та надання її внутрішнім та зовнішнім користувачам бухгалтерської звітності; моніторинг кредиторської заборгованості; контролювання форм розрахунків з постачальником та підрядником, які встановлені у договорах; зіставлення розрахунків з постачальником та підрядником в кінці звітного періоду.

В цілому механізм здійснення процесу постачання можна охарактеризувати трьома основними напрямками: планування, організація та контроль (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Етапи здійснення процесу постачання

Етапи процесу постачання	Зміст
Планування	Вивчення зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, а також ринку окремих товарів; прогнозування і визначення потреби усіх видів матеріальних ресурсів, планування оптимальних господарських зв'язків; оптимізація виробничих запасів; планування потреби матеріалів; оперативне планування постачання
Організація	Збір інформації про потрібну продукцію, участь у ярмарках, виставках-продажах, і т.д.; аналіз усіх джерел задоволення потреби в матеріальних ресурсах з метою вибору найбільш оптимального; висновок з постачальниками господарських договорів на постачання товарів; одержання й організацію завезення реальних ресурсів; організація складського господарства, що входить до складу органів постачання; забезпечення робочих місць необхідними матеріальними ресурсами
Контроль і координація роботи	Контроль за виконанням договірних зобов'язань постачальників, виконання ними термінів постачання товарів; контроль за витратою матеріальних ресурсів в торгівлі; вхідний контроль за якістю і комплектністю матеріальних ресурсів, що надходять; контроль за виробничими запасами; висування претензій постачальникам і транспортним організаціям; аналіз дієвості постачальницької служби, розробка заходів щодо координації постачальницькою діяльністю і підвищення її ефективності

Джерело: узагальнено автором

У обліковому процесі розрахунки з постачальниками і підрядниками відображаються на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», який містить наступні субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»;
- 633 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп».

Склад інформаційних джерел для здійснення обліку та перевірки розрахунків з постачальниками та підрядниками наведено на рис. 2.9.

Рис. 2.9. Інформаційна база внутрішньогосподарського контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками

Джерело: [33, с. 78]

Як свідчить практика, рахунок 63 не дозволяє отримувати оперативну

інформацію для управління фінансово – розрахунковими операціями, оскільки не показує заборгованості за кожним договором, не характеризує поточну заборгованість, термін сплати якої ще не настав, а яка вже – прострочена.

В табл. 2.10 запропоновано групування рахунків за виконанням умов погашення заборгованості перед постачальниками та підрядниками

Таблиця 2.10

Запропоновані рахунки обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками

Рахунок обліку	Субрахунок першого порядку	Субрахунок другого порядку
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	631.1 «Заборгованість перед вітчизняними постачальниками, термін сплати якої ще не настав»
		631.2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками»
		631.3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними постачальниками»
	632 «Розрахунки з іноземними постачальниками»	632.1 «Заборгованість перед іноземними постачальниками, термін сплати якої ще не настав»
		632.2 «Відстрочена заборгованість перед іноземними постачальниками»
		632.3 «Прострочена заборгованість перед іноземними постачальниками»
	633 «Розрахунки з вітчизняними підрядниками»	633.1 «Заборгованість перед вітчизняними підрядниками, термін сплати якої ще не настав»
		633.2 «Відстрочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками»
		633.3 «Прострочена заборгованість перед вітчизняними підрядниками»
	634 «Розрахунки з іноземними підрядниками»	634.1 «Заборгованість перед іноземними підрядниками, термін сплати якої ще не настав»
		634.2 «Відстрочена заборгованість перед іноземними підрядниками»
		634.3 «Прострочена заборгованість перед іноземними підрядниками»
	635 «Розрахунки з учасниками ПФГ»	635.1 «Заборгованість за розрахунками з учасниками ПФГ, термін сплати якої ще не настав»
		635.2 «Відстрочена заборгованість за розрахунками з учасниками ПФГ»
		635.3 «Прострочена заборгованість за розрахунками з учасниками ПФГ»

Джерело: запропоновано автором

Зазначене групування рахунків сприятиме покращенню внутрішньогосподарського контролю за кредиторською заборгованістю за суб'єктами поста-

чання та термінами оплати, а також спростить звірку відомостей за об'єктами постачання (видами товарно-матеріальних цінностей, одержаними роботами та послугами).

Організація аналітичного обліку розрахунків з постачальниками має забезпечити можливість отримання необхідних даних по: акцептованим та іншим розрахунковим документам, термін оплати яких не настав; виданим вексям, термін оплати яких не настав; неоплаченим в строк розрахунковим документам за невідфактурованими поставками; простроченим оплатою вексям; отриманим комерційним кредитами.

В Додатку Д представлена розроблена форма Аналітичної картки розрахунків з постачальниками (підрядниками), яка допоможе запобігти фактам виникнення простроченої кредиторської заборгованості, сприятиме ефективному контролю за своєчасним погашенням заборгованості.

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками наведено в Додатку В (табл. 7).

В цілому раціональна організація обліку та контролю потенційних постачальників та стану розрахунків з ними сприяє зміцненню договірної і розрахункової дисципліни, виконанню зобов'язань по поставках продукції в заданому асортименті і якості, підвищенню відповідальності за дотримання платіжної дисципліни, скороченню дебіторської та кредиторської заборгованості, прискоренню оборотності обігових коштів а, відтак, поліпшенню фінансового стану підприємства.

Далі зупинимось більш детально на висвітленню особливостей обліку розрахунків за податками і платежами. Розрахункові операції за податковими платежами перед бюджетом як об'єкти обліку та аудиту входять до складу більш синтезованої групи, тобто є однією зі складових загальної сукупності розрахункових операцій. Діюче законодавство дає змогу сільськогосподарським товаровиробникам обирати систему оподаткування, яка представлена трьома варіантами [25, с. 186].

Вибір стоїть лише перед тими платниками, які за результатами діяльності мають частку сільськогосподарського товаровиробництва на рівні 75% і біль-

ше. Саме такі платники на власний розсуд можуть обирати один із трьох варіантів, які представлені діючим законодавством, зокрема:

- варіант 1: сплата податків на загальній системі оподаткування;
- варіант 2: сплата податків за спрощеною системою оподаткування єдиним податком 3-ї групи;
- варіант 3: сплата податків за спрощеною системою оподаткування єдиним податком 4-ї групи.

Податковий кодекс України на 01.01.2016 р. установлює сім загальнодержавних податків та зборів та чотири місцевих. Сільськогосподарські підприємства, які обрали загальну систему оподаткування, у разі наявності об'єкта оподаткування визначають та справляють до бюджету наступні зобов'язання за податковими платежами: податок на прибуток, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, екологічний податок, плата (податок) на землю та військовий збір.

Застосування до платника – сільськогосподарського товаровиробника спрощеної системи оподаткування дає змогу скоротити частину затрат за податковими платежами. Мається на увазі представлений вище другий та третій варіанти. Тобто сільськогосподарські підприємства, які є платниками єдиного податку 3-ї групи, сплачують, згідно з нормами Податкового кодексу України, наступні зобов'язання перед бюджетом за податковими платежами: з єдиного податку групи 3-ї, податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, плати (податку) на землю та військового збору.

Перевагою застосування системи оподаткування за другим варіантом полягає в можливості ведення спрощеного бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат як суб'єкт малого підприємництва зі складанням скороченої фінансової звітності за результатами господарської діяльності. Умови оподаткування за третім варіантом є найбільш привабливими для аграріїв, які розроблялись виходячи з особливостей провадження сільськогосподарської діяльності.

Сільськогосподарські підприємства, які обрали спрощену систему оподаткування єдиним податком 4-ї групи, здійснюють розрахунки за такими подат-

ковими платежами, як зобов'язання перед бюджетом за єдиним податком 4-ї групи, податком на додану вартість, податком на доходи фізичних осіб, екологічним податком, платою на землю та військовим збором. Сплата відбувається за зазначеними платежами лише в разі виникнення об'єкта оподаткування у звітному (податковому) періоді.

З метою представлення повного складу об'єктів обліку розрахункових операцій із бюджетом за податковими платежами доцільно розробити класифікацію податкових платежів, платником яких є аграрні підприємства, за двома напрямками: специфічні об'єкти оподаткування та неспецифічні (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Класифікація податкових платежів для визначення об'єкта оподаткування в сільському господарстві

1. Специфічні складові для визначення об'єкта оподаткування в розрізі податкових платежів	
податок на прибуток	доходи та витрати, визначені за правилами П (С)БО; різниці, які виникають відповідно до положень Податкового кодексу України
єдиний податок 3-ї групи	доходи та витрати, визначені за правилами П (С)БО
податок на додану вартість	податкові зобов'язання з ПДВ, податковий кредит із ПДВ
податок на доходи фізичних осіб та військовий збір	загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їхнього походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їхнього нарахування (виплати, надання); іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України
плата (податок) на землю	земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні; земельні частки (паї), які перебувають у власності
2. Неспецифічні складові для визначення об'єкта оподаткування в розрізі податкових платежів	
єдиний податок 4-ї групи	площа сільськогосподарських угідь
	нормативна грошова оцінка одного гектара с.-г. угідь
податок на додану вартість (за правилами 2015р.)	податкові зобов'язання з ПДВ, податковий кредит із ПДВ, визначені за нормами ст. 209 Податкового кодексу України (станом на 01.01.2015р.)
податок на додану вартість (за правилами 2016р.)	податкові зобов'язання з ПДВ, податковий кредит із ПДВ, визначені за нормами ст. 209 Податкового кодексу України (станом на 01.01.2016р.)
екологічний податок	обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами; обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти; обсяги та види (класи) розміщених відходів, крім обсягів та видів(класів) відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання

Джерело: [25, с. 186].

Порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків за податками і платежами наведено в Додатку В (табл. 8-12).

Особливу увагу слід приділити нарахуванню та сплаті ПДВ.

Починаючи з 01.01.2016 р., порядок застосування спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських підприємств значно змінився. Схематично ці зміни представлено на рис. 2.10.

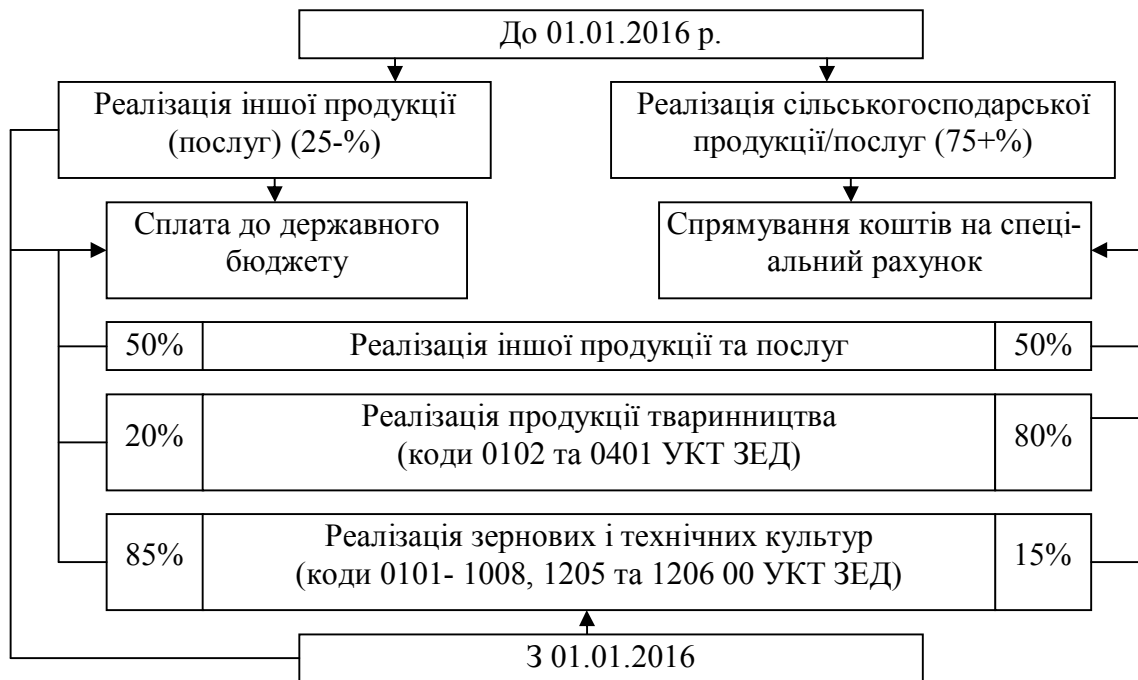

Рис. 2.10. Законодавчі новації у справлянні ПДВ з 01.01.2016 р.

Джерело: [100, с. 320]

Отже, з 01.01.2016 р. сільськогосподарські підприємства для цілей нарахування податку на додану вартість мають вести окремий облік операцій з постачання товарів/послуг (п. 209.19 Податкового кодексу України (далі - ПКУ):

- зернових та технічних культур (пшениці, жита, ячменю, вівса, кукурудзи, рису, сорго, гречки, проса, свиріпи, ріпаку, соняшнику);
- продукції тваринництва (великої рогатої худоби, молока та вершків не згущених);
- іншої сільськогосподарської продукції та сільськогосподарських послуг (сюди у т.ч. відносяться інші види продукції тваринництва та рослинництва, крім перелічених вище, та послуги з використанням сільськогосподарської техніки).

Необхідність такого окремого обліку зумовлена тим, що для сільськогосподарських товаровиробників Податковим кодексом встановлено різні пропорції розподілу сум ПДВ в розрізі конкретних видів діяльності між їхніми спеціальними рахунками та рахунком, який передбачає сплату податкових зобов'язань до державного бюджету. На спеціальний рахунок відтепер спрямовується не вся сума різниці між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом з ПДВ по декларації за спецрежимом, а лише її частина (по зернових і технічних культурах – 15%, по продукції тваринництва – 80%, по інших сільськогосподарських товарах та послугах – 50%). Отже, між видами сільськогосподарської діяльності мають бути розмежовані не тільки податкові зобов'язання, але і податковий кредит [78, с. 321].

Відповідь на запитання про те, яким чином сільськогосподарське підприємство має здійснити таке розмежування, дає п. 209.15.1 ПКУ. Зокрема, в ньому зазначено наступне: якщо товари/послуги, основні фонди, виготовлені та/або придбані, використовуються сільськогосподарським підприємством частково для виробництва зернових культур і технічних культур, та/або частково для виробництва продукції тваринництва, та/або частково для інших сільськогосподарських товарів/послуг, сума сплаченого (нарахованого) податкового кредиту розподіляється виходячи з питомої ваги вартості таких зернових і технічних культур, продукції тваринництва та інших сільськогосподарських товарів/послуг у загальній вартості всіх сільськогосподарських товарів/послуг, поставлених за 12 попередніх послідовних звітних періодів.

Отже, в практику діяльності сільськогосподарських підприємств до розподілу податкового кредиту між спецрежимною і загальною деклараціями додано ще один розподіл – між видами сільськогосподарської діяльності.

З огляду на зазначене, сільськогосподарським підприємствам варто розробити Довідку-розрахунок питомої ваги зернових та технічних культур, продукції тваринництва та іншої продукції/послуг у загальних обсягах постачання сільськогосподарських товарів/послуг, яка буде формуватися щомісячно за результатами вибірки операцій з постачання продукції/послуг кожної з зазначе-

них груп з рахунків обліку доходів від реалізації та рахунків обліку отриманих авансів (оскільки для цілей обліку ПДВ передоплата за товар/послугу є поставанням) за останні 12 місяців.

Для користувачів програми 1С: Бухгалтерія (версія 8.0 і наступні) вихідні дані для формування такої Довідки можна отримати з оборотно-сальдових відомостей по рахунку 70 «Дохід від реалізації» та рахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» в розрізі номенклатури товарів/послуг за останні 12 місяців. Для сільськогосподарських підприємств, які не використовують програмні засоби автоматизації бухгалтерського обліку, джерелами для визначення питомої ваги операцій з поставання товарів/послуг в межах кожної групи можуть бути [100, с. 322]:

– затверджені на підприємствах Книги обліку реалізації сільськогосподарської продукції (послуг) – для підприємств, які користуються традиційним для колишніх КСП порядком документування господарських операцій;

– дані журналу-ордера №6 с.-г. та відомостей 6.1-6.8 с.-г. з реалізації сільськогосподарської продукції, біологічних активів, товарів, робіт, послуг, затверджених Методичними рекомендаціями щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств;

– дані щомісячних Звітів про реалізацію сільськогосподарської продукції (форма №21-заг (місячна)) та Звітів про реалізацію послуг (форма № 1-послуги (місячна)).

Перелік первинної документації, яким оформлюються операції розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Первинні документи з обліку ПДВ

№	Назва документу
1	2
Первинні документи з обліку податкового зобов'язання за ПДВ	
1	Банківська виписка, приходний касовий ордер щодо отриманих грошових коштів
2	Договір поставки товарів/послуг, накладна на відвантаження, акт приймання-передачі виконаних послуг, товарно-транспортна накладна
3	Податкова накладна, розрахунок коригування до податкової накладної
4	Бухгалтерська довідка (розрахунок).

1	2
Первинні документи з обліку податкового кредиту за ПДВ	
1	Платіжне доручення, банківська виписка, касовий ордер щодо сплачених грошових коштів.
2	Договір поставки товарів/послуг, накладна, акт приймання-передачі виконаних послуг, товарно-транспортна накладна
3	Податкова накладна, розрахунок коригування до податкової накладної
4	Бухгалтерська довідка (розрахунок).
5	Митні декларації, транспортні накладні (авіа накладні, коносаменти)
6	Транспортні квитки, готельні квитки або рахунки за послуги зв'язку, касові чеки в сумі до 200 гривень без отримання податкової накладної.
Первинні документи з обліку сплати перерахування ПДВ	
1	Платіжне доручення, банківська виписка щодо перерахування коштів з власного рахунку на рахунок в системі електронного адміністрування ПДВ (СЕА ПДВ)
2	Витяг з СЕА ПДВ – щодо списання коштів Держказначейством з електронного рахунку платника податку
3	Витяг з СЕА ПДВ – щодо повернення коштів зайво сплачених за заявою платника (бюджетного відшкодування)
4	Платіжне доручення, банківська виписка щодо перерахування коштів з власного рахунку на рахунок Державної фіскальної служби для сплати ПДВ при ввезенні товарів на митну територію України

Джерело: узагальнено автором

Всі первинні документи можуть бути складені на паперових або машинних носіях повинні відповідати вимогам щодо наявності обов'язкових реквізитів, які наведені у статті 9 Закону України № 996-XIV від 16.07.1997 року «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [76], а для податкових накладних та розрахунків коригування до податкових накладних відповідно до статті 201 Податкового Кодексу України [65] та Порядку заповнення податкової накладної № 1307 від 31.12.2015 року [73]. Розрізи аналітичного обліку податку на додану вартість наведено в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Розрізи аналітичного обліку податку на додану вартість

Рахунок	Субрахунки, аналітичні рахунки
31 «Рахунки в банках»	315 «Спеціальні рахунки в національній валюті», аналітичний рахунок 3151 «Розрахунки за ПДВ в СЕА ПДВ».
64 «Розрахунки за податками й платежами»	641 «Розрахунки за податками», аналітичний рахунок 6411 «Розрахунки за податком на додану вартість»; 643 «Податкові зобов'язання»; 644 «Податковий кредит», аналітичний рахунок 6441 «Податковий кредит непідтверджений, аналітичний рахунок 6442 «Податковий кредит підтверджений».

Джерело: узагальнено автором

Кореспонденція рахунків з бухгалтерського обліку розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість наведено в Додатку В (таблиці 13-20).

Крім того, сільськогосподарські підприємства, які перебувають на загальній системі оподаткування згідно з ПКУ, сплачують податок на прибуток підприємств. Відповідно до П(С)БО 17 «Податок на прибуток» і НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» об'єктом бухгалтерського обліку є прибуток, визначений в бухгалтерському обліку і відображений у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід), шляхом зменшення доходів звітного періоду на суму витрат звітного періоду. Зміст об'єктів бухгалтерського обліку й особливості їх визнання при розрахунках із податку на прибуток узагальнено на рис. 2.11.

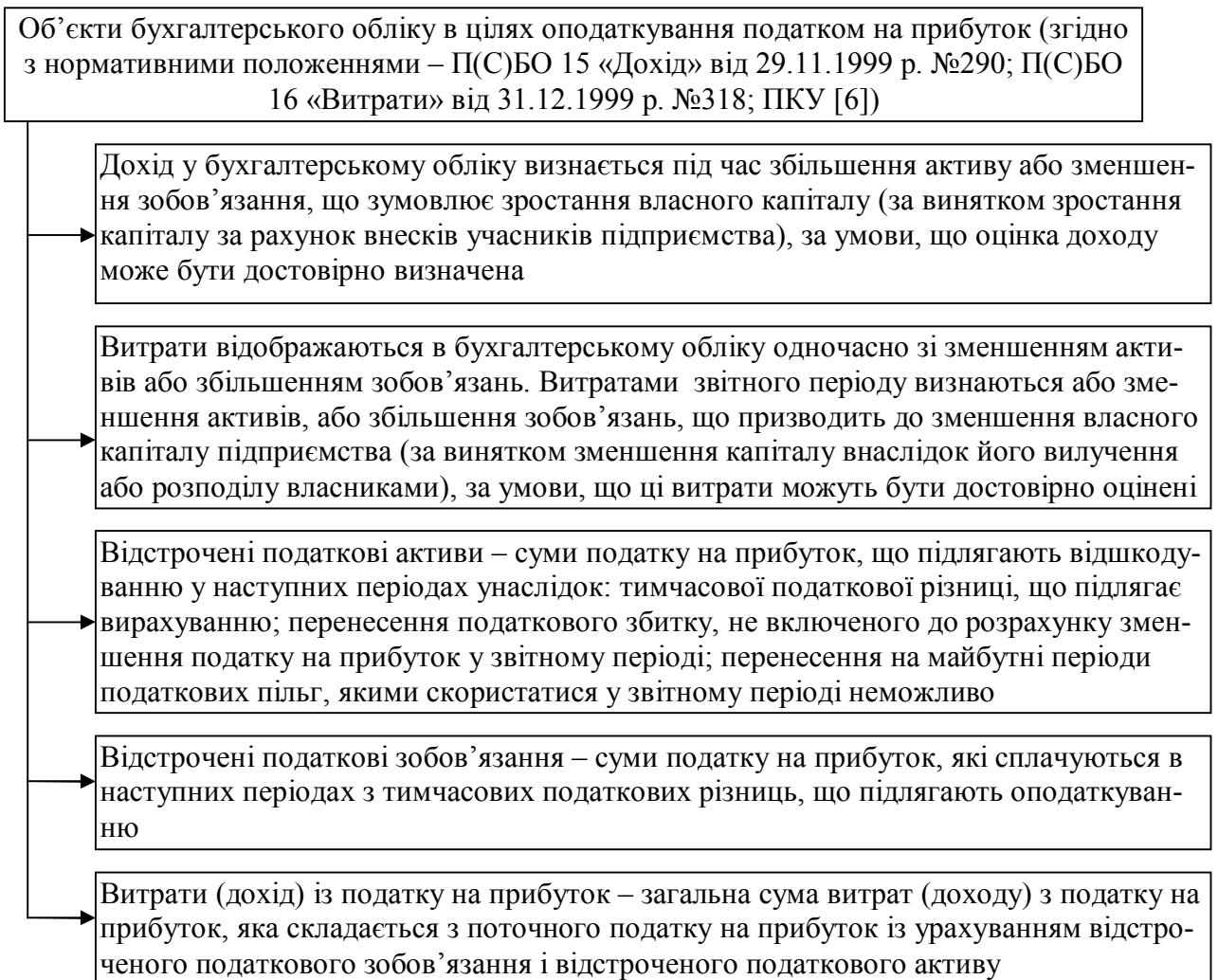

Рис. 2.11. Об'єкти бухгалтерського обліку податку на прибуток та особливості їх визнання

Джерело: узагальнено автором

У податковому законодавстві об'єктом обліку податку на прибуток виступає база оподаткування. Згідно з ПКУ об'єктом обкладання податком на прибуток є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності підприємства, на різниці, які виникають відповідно до положень податкового законодавства. Відмінності, які зумовлені нормативним регулюванням бухгалтерського обліку в частині обліку податку на прибуток, продовжують існувати та зумовлюють появу податкових різниць, які є об'єктом бухгалтерського обліку й обчислення яких передбачено податковим законодавством.

Отже, наведемо сукупність об'єктів обліку розрахунків за податками згідно з нормативними документами, що виникають на сільськогосподарських підприємствах за найхарактернішими для цієї галузі податками (рис. 2.12).

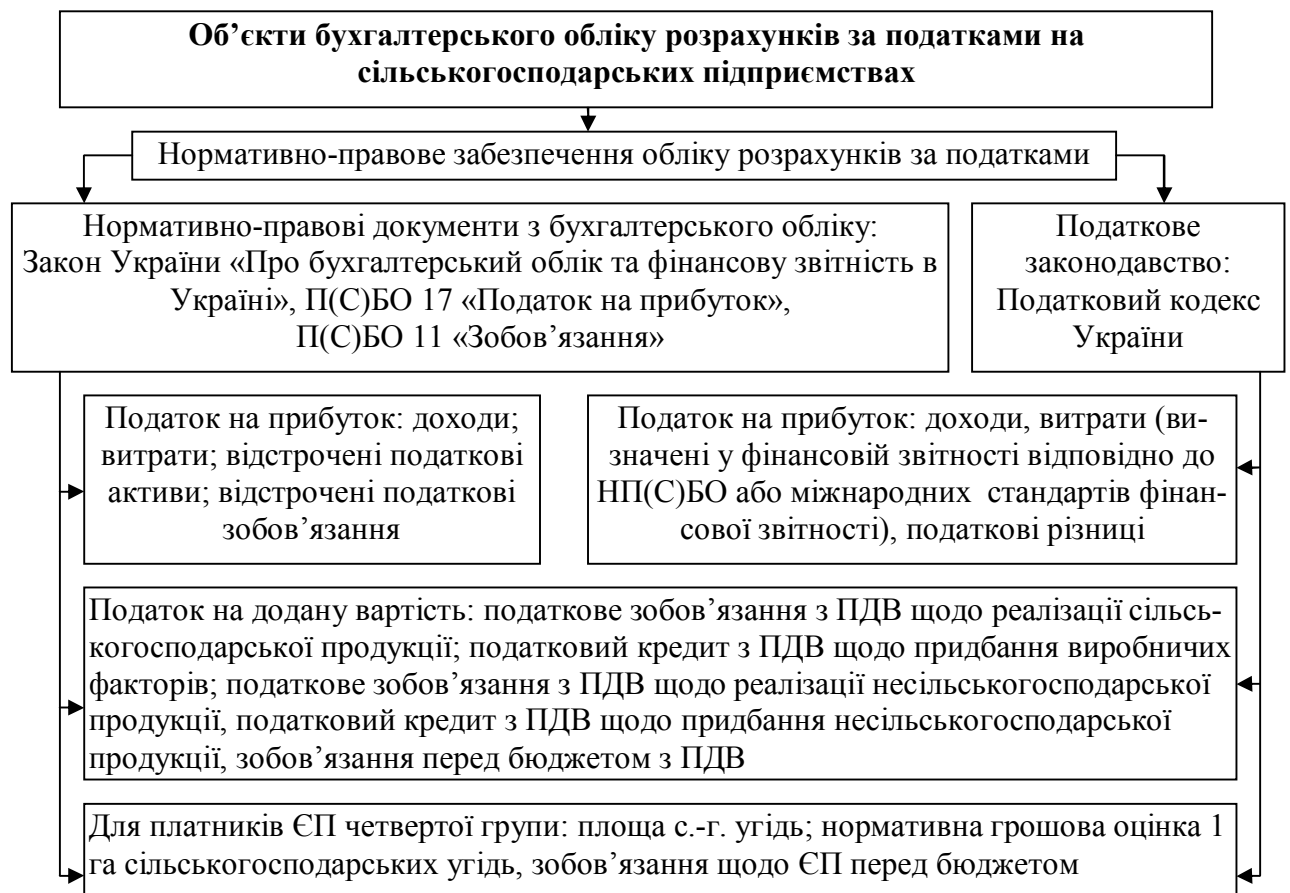

Рис. 2.12. Об'єкти бухгалтерського обліку розрахунків за податками сільськогосподарських підприємств

Джерело: [42, с. 30]

Далі вважаємо за необхідне навести інформацію щодо порядку обліку розрахунків за страхуванням. На рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» ведеться облік розрахунків за відрахуванням на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, страхуванням майна та за іншими розрахунками за страхуванням. За кредитом рахунку 65 «Розрахунки за страхуванням» відображаються нараховані зобов'язання за страхуванням, а також одержані від органів страхування кошти, за дебетом – погашення заборгованості та витрачання коштів страхування. Рахунок 65 «Розрахунки за страхуванням» має такі субрахунки:

- 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування»;
- 652 «За соціальним страхуванням»;
- 654 «За індивідуальним страхуванням»
- 655 «За страхуванням майна».

Аналітичний облік ведеться за кожним видом зборів і відрахувань, по страхувальниках та окремих договорах страхування.

Оплата праці на сьогодні являється основним джерелом доходів будь-яких робітників, а також однією з найкращих варіантів мотивації для майбутнього трудового потенціалу. Облік та контроль розрахунків з оплати праці вважається одним із найважливіших і складних у системі обліку на базі організацій та підприємств. Будь-яка компанія приділяє вищезазваному розділу обліку багато уваги та веде його згідно всім правилам в обов'язковому порядку.

Типові форми первинного обліку наведені у таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Типові форми первинного обліку з оплати праці

Номер типової форми	Назва типової форми
1	2
П-12	Табель обліку використання робочого часу і розрахунку заробітної плати
П-13	Табель обліку використання робочого часу
П-14	Табель обліку використання робочого часу
П-15	Список осіб, які працювали у понаднормовий час
П-16	Листок обліку простоїв

Продовження табл. 2.14

1	2
П-49	Розрахунково-платіжна відомість
П-50	Розрахункова відомість
П-51	Розрахункова відомість
П-51	Розрахункова відомість
П-52	Розрахунок заробітної плати
П-53	Платіжна відомість
П-54	Особовий рахунок
П-54А	Особовий рахунок
П-55	Накопичувальна картка виробітку та заробітної плати
П-56	Накопичувальна картка обліку заробітної плати

Джерело: узагальнено автором

На рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» може бути розгорнуте сальдо: кредитове – означає заборгованість підприємства з оплати праці та інших виплат працівникам; дебетове – означає заборгованість працівників підприємству з оплати праці. Дебетове сальдо може виникати лише в окремих випадках, наприклад, коли є переплати з оплати праці.

У разі нарахування оплати праці запис роблять на кредит рахунку 66 і дебет різних рахунків, на які відноситься оплата праці (рахунки 23,91,92,93). Для того, щоб виплатити заробітну плату, бухгалтеру необхідно зробити необхідні утримання і нарахування податків. Нарахування на заробітну плату – це податок, який сплачує роботодавець. Цим податком обкладаються практично всі виплати найманим працівникам. Заробітна плата не є винятком. У нашій країні цей податок називається єдиний соціальний внесок (далі ЄСВ). Він включає в себе повний соціальний пакет, законодавчо передбачений нашою державою. Цей пакет складається з пенсійного страхування (виплата пенсії), страхування на випадок тимчасової втрати працездатності (оплата лікарняних, догляд за дитиною), страхування, пов'язане з виникненням нещасних випадків на виробництві (компенсація повної або часткової втрати працездатності). Його величина залежить від класу професійного ризику, який встановлює Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві, за інформацією про підприємство, наданої йому Пенсійним фондом. З 2016 року встановлена загальна ставка ЄСВ 22 % та ставка 8,41% для працівників-інвалідів.

Утримання із заробітної плати – це податки, які утримуються з суми доходу, яка виплачується працівнику, проте їх перерахування до відповідних бюджетів покладено на плечі роботодавця.

До обов'язкових утримань входять:

– Податок на доходи фізичних осіб (далі ПДФО) – податок, що стягується з доходів фізичних осіб та надходить у місцевий бюджет міста, селища, загалом, того місця де зареєстроване підприємство. Якщо говорити про зарплату, одержуваної громадянами України, то його ставка буде дорівнювати 18%.

– Військовий збір (ВЗ) – утримання з ряду доходів, що діє до закінчення реформи Збройних сил України. Ставка ВЗ – 1,5% від суми об'єкта оподаткування до вирахування ПДФО.

Крім того, з заробітної плати можуть утримуватись необов'язкові платежі, такі як внески до профспілкової організації, медична страховка, плата за комунальні послуги та інші. Від необов'язкових утримань працівник можете відмовитись, для цього потрібно лише написати відповідну заяву до бухгалтерії. Варто зазначити, що для деяких категорій населення передбачена податкова соціальна пільга з ПДФО, яка звільняє частину (або весь) дохід громадян від сплати цього податку. На сьогодні розмір цієї пільги становить 50% прожиткового мінімуму, який на 1 січня 2018 року становить 1762 грн. Однак застосовується вона лише у тому випадку, якщо доходи громадян не перевищують зазначену граничну суму.

Облік нарахувань, утримань та виплат по зарплаті, а також розрахунків за страхуванням представлено у Додатку В (табл. 21).

Рахунок 67 «Розрахунки з учасниками» призначено для узагальнення інформації про розрахунки з учасниками та засновниками підприємства, що пов'язані з розподілом власного капіталу (дивіденди, повернення часток). За кредитом рахунку 67 «Розрахунки з учасниками» відображається збільшення заборгованості підприємства перед засновниками та учасниками товариства, за дебетом - її зменшення (погашення), в тому числі реінвестування доходів.

Рахунок 67 «Розрахунки з учасниками» має такі субрахунки:

- 671 «Розрахунки за нарахованими дивідендами»;
- 672 «Розрахунки за іншими виплатами».

Аналітичний облік на підприємстві ведеться за кожним засновником та учасником та за видами виплат. Порядок обліку розрахунків з учасниками наведено у Додатку В (табл. 22).

На рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» ведеться облік розрахунків за операціями, що не можуть бути відображені на рахунках 63-67.

Рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» має такі субрахунки:

- 680 «Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу»;
- 681 «Розрахунки за авансами одержаними»;
- 682 «Внутрішні розрахунки»;
- 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки»;
- 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»;
- 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Порядок обліку розрахунків за іншими операціями наведено у Додатку В (табл. 23).

До об'єктів обліку доходів майбутніх періодів відносяться: доходи у вигляді одержаних авансових платежів за передані в оренду основні засоби та інші необоротні активи; доходи у вигляді одержаних авансових платежів за ще не виконані вантажні перевезення; передоплата на газети, журнали, періодичні видання, виручка від продажу квитків транспортних підприємств, абонентна плата за користування засобами зв'язку; інші доходи майбутніх періодів.

Рахунок 69 «Доходи майбутніх періодів» призначено для узагальнення інформації щодо одержаних доходів у звітному періоді, які підлягають включенню до доходів у майбутніх звітних періодах. За кредитом рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів» відображається сума одержаних доходів майбутніх періодів, за дебетом – їх списання на відповідні рахунки обліку доходів та включення до складу доходів звітного періоду. Порядок обліку доходів майбутніх періодів наведено у Додатку В (табл. 24).

2.3. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з кредиторами

Внутрішньогосподарський контроль – це складна ділянка роботи, яка потребує відповідної організації. Вона повинна бути пов'язана і обумовлена методологічними особливостями і змістовною сутністю предмету контролю. Саме тому ефективність функціонування внутрішньогосподарського контролю в усіх галузях економіки визначається рівнем його організації. Основні питання, які мають ставитися при вирішенні загальної проблеми організації внутрішньогосподарського контролю на підприємстві полягають у визначенні концептуальних основ, які б визначали організацію контрольного процесу, а також служб та праці внутрішніх контролерів.

В економічній літературі проблемні питання організації внутрішньогосподарського контролю неодноразово піднімалися, але остаточно їх не можна вважати вирішеними, оскільки, на нашу думку, результати таких досліджень мають ряд спірних питань, часто носять несистемний характер, характеризують лише окремі складові організаційного процесу внутрішньогосподарського контролю.

На основі проведених досліджень визначимо особливості внутрішньогосподарського контролю, зокрема його мету, завдання, принципи та функції.

Гончарук Я.А. та Рудницький В.С. вважають, що основна мета внутрішньогосподарського контролю полягає у забезпеченні дотримання законності й економічної доцільності господарсько-фінансової діяльності. Вони додають завдання попередження виникнення небажаних відхилень; виявлення та діагностики проблем в організації при зміні зовнішнього і внутрішнього середовища; розробки та реалізації тактичних цілей; оцінки якості здійснення планування, обліку, організації, аналізу, стимулювання, мотивації [19, с. 115].

На думку професора Ф.Ф. Бутинця, внутрішньогосподарський контроль проводиться з метою недопущення перевитрат матеріальних і фінансових ресурсів підприємства [39, с. 125].

Позиція Л.О. Сухаревої полягає в тому, що мета внутрішньогосподарського контролю – це сприяння раціональному використанню капіталу, збере-

женню активів відповідно до чинного законодавства та прийнятої обліково-економічної політики [83, с. 56].

Рис. 2.13. Мета та завдання внутрішньогосподарського контролю на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Значення внутрішньогосподарського контролю проявляється насамперед через виконання ним певних функцій. На жаль, досить вузьке коло вчених у своїх дослідженнях приділяє увагу цьому питанню. Здебільшого вони акцентують увагу на загальних функціях, які виконує контроль у цілому на підприємстві без виділення окремих його видів, у тому числі й внутрішньогосподарського контролю.

Як вважає Марчук У.О., дослідженню функцій контролю присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних учених. Деякі автори поділяють функції контролю на загальні, або головні (такі, що відображають зміст самого процесу контролю) і специфічні (такі, що відображають перевірку різних об'єктів). Загальні та специфічні функції контролю взаємопов'язані: загальні не можуть здійснюватися самі по собі, без взаємозв'язку з яким-небудь об'єктом управління, а будь-яка специфічна функція контролю якого-небудь об'єкта може бути здійснена тільки за допомогою загальних функцій [47, с. 33].

Деякі вчені відносять до функцій внутрішньогосподарського контролю й такі як планування, облік, аналіз, регулювання (координація).

Рис. 2.14. Функції внутрішньогосподарського контролю

Джерело: узагальнено автором

Врахування визначених функцій внутрішньогосподарського контролю має важливе значення при вирішенні питань організації та функціонування системи контролю на підприємстві.

Досягнення поставленої мети та вирішення вказаних завдань забезпечу-

ється на основі дотримання ряду принципів організації та здійснення внутрішньогосподарського контролю.

Принципи внутрішньогосподарського контролю, аналогічно його меті та завданням, мають здатність змінюватися і розвиватися у відповідності з розвитком наукових, економічних, політичних (як об'єктивних, так і суб'єктивних) чинників. Існування тих чи інших принципів зумовлене різними етапами розвитку суспільства та економіки, різними господарськими структурами, різними суб'єктами управління.

Підтримуємо думку Рибалко Л.В., яка класифікує принципи за трьома групами: загальнонаукові, професійні та організаційні [78, с. 279].

Рис. 2.15. Принципи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві та їх класифікація

Джерело: за дослідженнями Рибалко Л.В.[78, с. 279]

Загальнонаукові принципи передбачають застосування загальних науко-

вих концепцій в процесі здійснення внутрішньогосподарського контролю. До професійних принципів відносяться якісні характеристики, якими повинні володіти суб'єкти здійснення внутрішньогосподарського контролю. Основні вимоги щодо організації ефективної системи внутрішньогосподарського контролю утворюють групу організаційних принципів.

При визначенні видів внутрішньогосподарського контролю у наукових джерелах відсутні однакові погляди. Більшість авторів класифікують його за часом здійснення, за джерелами інформації, за формами здійснення.

За часом здійснення поділяють контроль на попередній, поточний і наступний. За джерелами інформації внутрішньогосподарський контроль поділяється на документальний і фактичний. Однак, Нападовська Л.В. вважає такий поділ необґрунтованим, оскільки з метою контролю не можуть відокремлено використовуватися ні документальні джерела інформації, ні фактичні, а лише в комплексі [54]. Проте з метою цілеспрямованої роботи над удосконаленням методики контролю, підвищенням його якості за рахунок чіткого визначення функціональних обов'язків, раціоналізації прийомів і методів, більшість авторів класифікують його саме так.

За формою здійснення виділяють превентивні перевірки, поточні перевірки, тематичні перевірки й обстеження.

На нашу думку, превентивні та поточні перевірки характеризують швидше ознаку часу, ніж форми здійснення контролю. Разом з тим, не слід ототожнювати форми контролю та методи його проведення. У цьому зв'язку за формами здійснення внутрішньогосподарського контролю доцільно виділити комплексну перевірку (ревізію) та тематичну перевірку.

За тривалістю поділяє внутрішньогосподарський контроль на систематичний, періодичний і раптовий; залежно від механізму його дії – на контроль з прямим зв'язком, зі зворотним зв'язком і комбінований.

Як бачимо, контроль класифікують за багатьма ознаками, але лише небагато дослідників поділяють внутрішньогосподарський контроль за суб'єктами його здійснення.

Залежно від суб'єктів здійснення внутрішньогосподарського контролю та завдань, які вони ставлять перед собою Рибалко Л.В. пропонує поділяти його на адміністративний, бухгалтерський, технологічний і спеціальний [78, с. 279] (рис. 2.16).

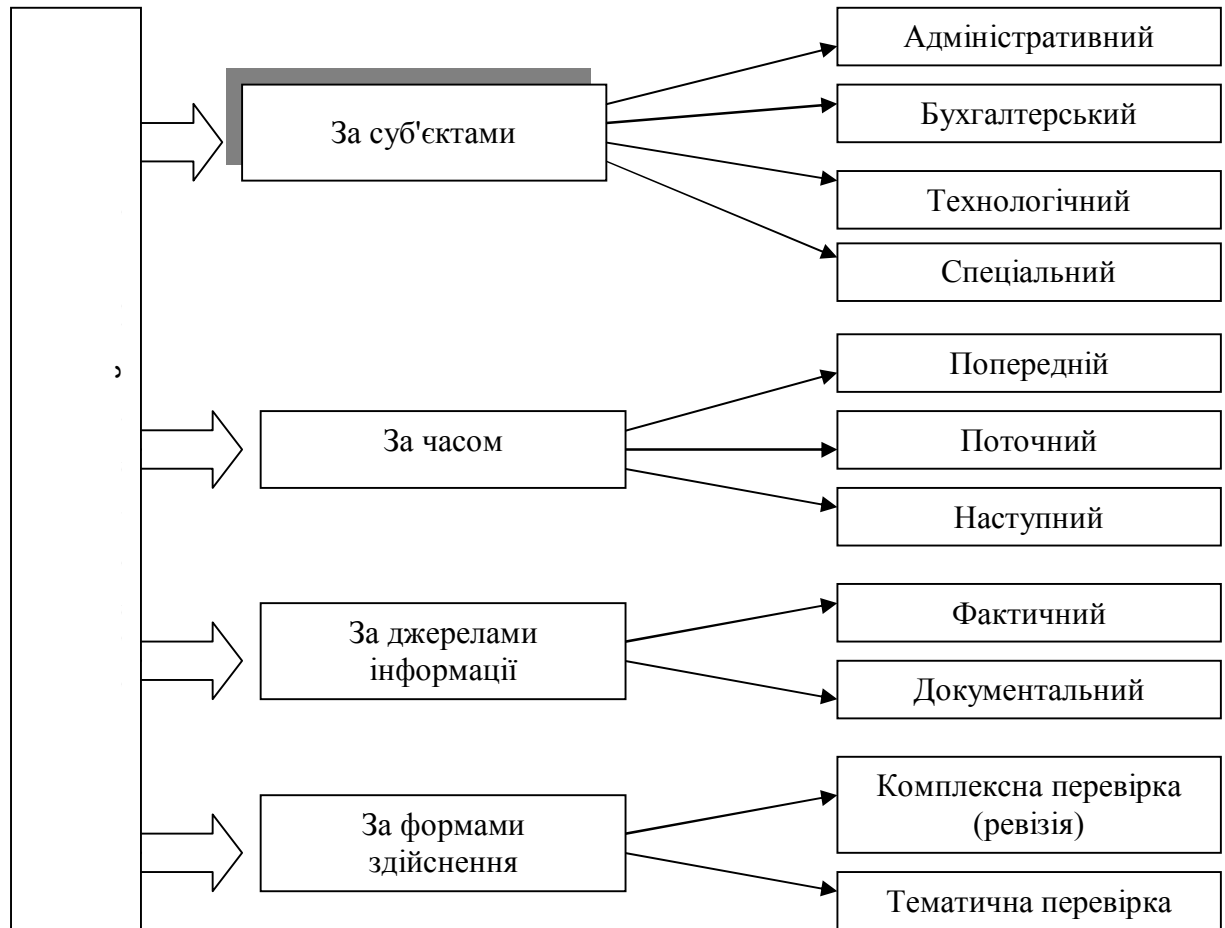

Рис. 2.16. Класифікація внутрішньогосподарського контролю

Джерело: узагальнено автором на основі [78]

Здійснення адміністративного контролю забезпечують внутрішні положення (накази, розпорядження, посадові інструкції), діючі на підприємстві, вказівки вищого керівництва. Такий контроль включає сукупність способів, які допомагають управлінню, плануванню та координації господарської діяльності організації. Його здійснюють безпосередньо директор (дирекція) підприємства, його заступники та керівники структурних підрозділів. Основним завданням адміністративного контролю є здійснення загального спостереження за господарською діяльністю та застосування при наявності відхилень відповідних контролюючих і регулюючих заходів, що перебувають у компетенції вищих рівнів

управління. Але такі заходи повинні застосовуватися лише щодо непередбачуваних, особливих ситуацій. Адміністративний контроль за процесами звичайної діяльності має здійснюватися автоматично в рамках затверджених внутрішніх організаційних і розпорядчих документів.

Бухгалтерський контроль – це сукупність процедур, спрямованих на збереження активів та забезпечення достовірності облікових даних і фінансової звітності. Суб'єктами здійснення такого контролю є насамперед головний бухгалтер та інший обліковий персонал, у тому числі інвентаризаційна комісія. Головними завданнями бухгалтерського контролю є: забезпечення дотримання облікової політики, оцінка ступеню надійності наданих керівництву доказів, перевірка дотримання правильності облікових процедур, перевірка точності записів, забезпечення збереження активів, попередження помилок і зловживань, визначення ефективності окремих операцій.

Технологічний контроль є досить важливою складовою частиною загальної системи внутрішньогосподарського контролю, оскільки від якості його проведення значною мірою залежить попит на кінцеву продукцію, а отже, конкурентоздатність підприємства на ринку та його прибутковість. Такий вид контролю є найоперативнішим, тому що він децентралізований і максимально наближений до місць витрат матеріальних та трудових ресурсів. У зв'язку з цим, система внутрішньогосподарського контролю дає можливість використовувати переваги як самостійних підрозділів, так і ефективного керівництва з центру (адміністративний контроль), та досягати оптимального поєднання централізації та децентралізації в управлінні підприємством.

Внутрішньогосподарський контроль сприяє керівництву сільськогосподарських підприємств реалізувати тактичні та стратегічні цілі ефективного господарювання шляхом інформаційного забезпечення та безпосередньої участі в процесі управління. Формування системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві відбувається під впливом різноманітних факторів, основними з яких є організаційно-правова форма, галузева приналежність і розмір підприємства (масштаб та вид діяльності), організаційна та управлінська структури,

фінансовий стан підприємства.

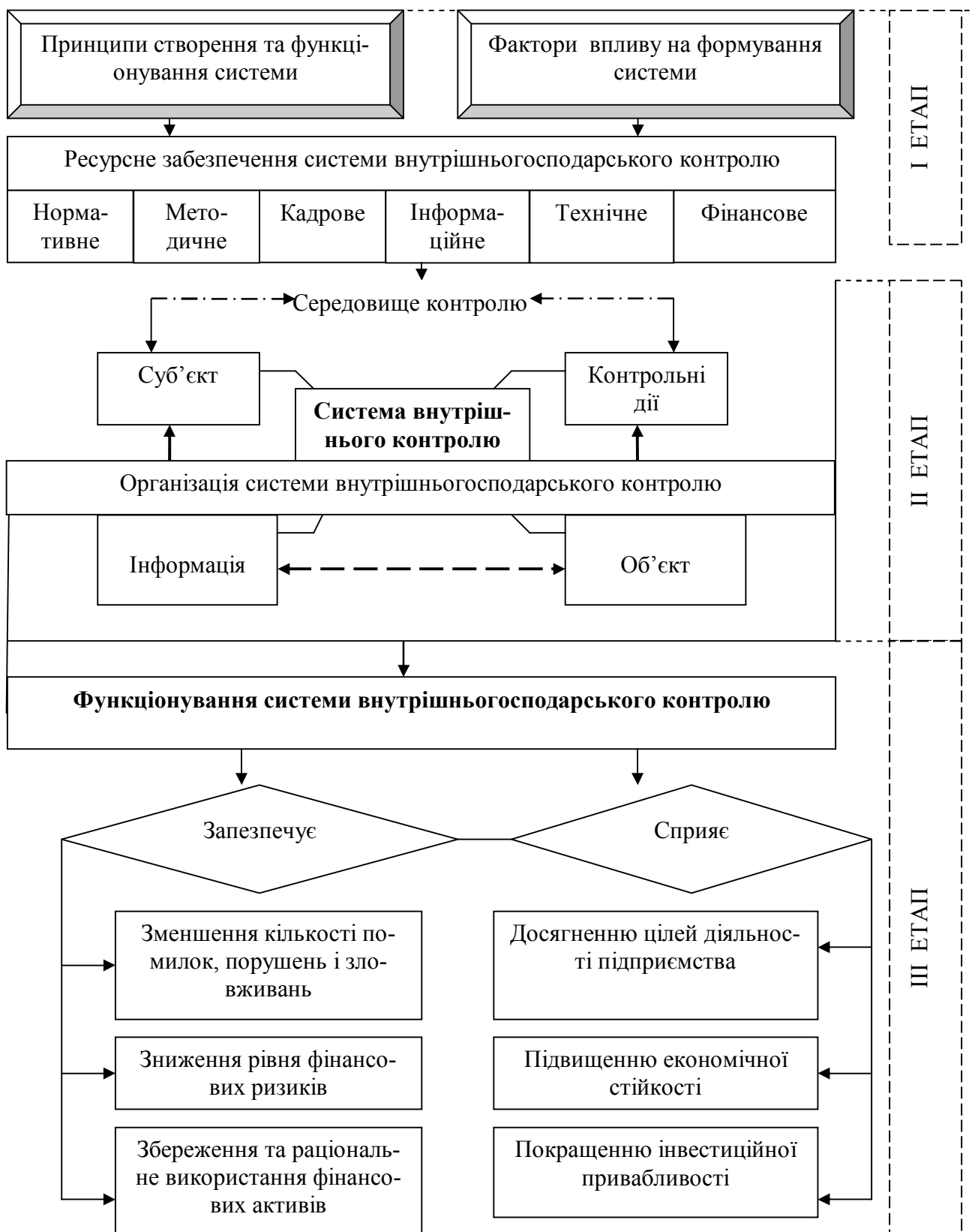

Рис. 2.17. Модель процесу формування ефективної системи внутрішньогосподарського контролю аграрних підприємств

Джерело: узагальнено автором

Характерною особливістю внутрішньогосподарського контролю є те, що він проводиться в процесі господарської діяльності (у момент здійснення та оформлення господарських операцій) і дає можливість вчасно виявляти недоліки, вивчати причини їх виникнення та вживати заходів щодо їх усунення.

Для забезпечення дієвості контрольної функції обліку в управлінні господарюючим суб'єктом необхідно виокремити основні складові організації процесу проведення внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Складові організаційного процесу внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань

Джерело: узагальнено автором

Суб'єктами контролю поточних зобов'язань можуть виступати керівник, головний бухгалтер, юридичний відділ, контролер-аналітик. Бухгалтер визначає ефективність реалізації зобов'язання за укладеним договором, суму витрат, що пов'язана з веденням переговорів та укладанням договору до моменту реалізації договірною зобов'язання.

Фахівці юридичного підрозділу здійснюють контроль функціонування договірною процесу на всіх його стадіях на предмет дотримання норм чинного законодавства.

До контролю також доцільно залучати спеціалістів-аналітиків, які зможуть розрахувати величину отриманих вигід чи понесених втрат у ході виконання чи невиконання договірною зобов'язання, також аналітики можуть визначити, який із існуючих на сьогодні способів забезпечення виконання зобов'язань (гарантія, порука, неустойка, застава, завдаток) доцільно застосовувати підприємству.

Загалом ефективність внутрішнього контролю залежить від участі всіх структурних виробничих підрозділів у здійсненні контролю.

Не менш важливим питанням організації внутрішнього контролю операцій з поточними зобов'язаннями на підприємстві є визначення його об'єктів. Під об'єктами внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві варто розглядати елементи облікової політики підприємства (перелік первинних документів з обліку поточних зобов'язань; список осіб, які мають право підпису документів з обліку поточних зобов'язань; порядок ведення податкового обліку), господарські операції бухгалтерського обліку поточних зобов'язань, записи у первинних документах та облікових реєстрах.

Для здійснення внутрішнього контролю операцій із поточними зобов'язаннями на підприємстві джерелами інформації виступають: наказ про облікову політику підприємства; первинні документи з обліку поточних зобов'язань; облікові реєстри; реєстри аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку, оборотні відомості в аспекті груп поточних зобов'язань; Головна книга; фінансова звітність; довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки та

інша документація, що узагальнює результати внутрішнього контролю.

У процесі організації процесу внутрішнього контролю слід брати до уваги основні принципи його ефективності, а саме: відповідальності, збалансованості, своєчасності повідомлення про відхилення, відповідності контролюючої і контрольованої систем, комплексності, постійності, розподілу обов'язків, дозволу і схвалення.

Дотримання цих принципів покращить функціонування підприємства, дозволить зберігати та ефективно використовувати ресурси, формувати систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління.

Ефективність внутрішнього контролю зростатиме завдяки вмілому поєднанню різних методів, способів і прийомів його здійснення.

Методика внутрішнього контролю характеризується використанням загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний огляд, функціонально-вартісний аналіз) і власних методичних прийомів, а також способів контролю (ревізія, інвентаризація, тематична перевірка, обстеження, економічний аналіз, експертиза, перевірка виконання прийнятих рішень).

Методику організації та проведення контролю способів забезпечення виконання зобов'язань можна узагальнити у вигляді таких етапів:

- аналіз функціонування системи внутрішнього контролю в цілому за підприємством;
- попереднє ознайомлення з організацією та веденням бухгалтерського обліку; планування організації і методики контролю;
- визначення суб'єктів та об'єктів контролю, джерел інформації та прийомів контролю;
- вивчення наказу про облікову політику, матеріалів інвентаризації, договорів в частині способів забезпечення виконання договірних зобов'язань;
- реалізація перерахованих контрольних дій особою-контролером;
- виділення відхилень та узагальнення результатів контролю;
- передача інформації про результати внутрішньогосподарського конт-

ролю користувачам.

Останнім та найважливішим етапом внутрішнього контролю є прийняття відповідних рішень за результатами перевірки та їх виконання. Контроль можна вважати закінченим за умови, коли буде усунуто наслідки відхилень та вжито заходів для покращення фінансово-господарської діяльності підприємства у майбутньому.

Для удосконалення організації внутрішньогосподарського контролю на підприємстві необхідно:

- поліпшення якості законодавчо-нормативного відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформації стосовно поточних зобов'язань, що забезпечить правильне ведення обліку;
- використання сучасних інформаційних систем;
- підвищення кваліфікації і вдосконалення професійних властивостей управлінського та облікового персоналу.

Удосконалення організації процесу внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві сприятиме чіткому документуванню розрахунків, своєчасній та повній реєстрації даних первинного бухгалтерського обліку в реєстрах, а також достовірному відображенню інформації щодо зобов'язань у фінансовій звітності.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що на основі теоретичної бази внутрішньогосподарського контролю поточних зобов'язань, а саме на основі вивчення суб'єктів та об'єктів внутрішнього контролю, основних принципів ефективності та етапів здійснення такого контролю, було сформульовано результати дослідження у вигляді переліку шляхів удосконалення організації внутрішнього контролю поточних зобов'язань.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ КОРОТКОСТРОКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Удосконалення документування як елементу методу бухгалтерського обліку

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [76] первинний документ – документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення. За даними таблиці, що наведена у Додатку Е, видно, що за окремими видами короткострокових зобов'язань відсутній первинний документ, що вперше фіксує факт здійснення господарської операції. У таких випадках бухгалтером складається бухгалтерська довідка, зокрема, це стосується операцій переведення довгострокових зобов'язань до поточної заборгованості, нарахування дивідендів, виникнення інших видів поточних зобов'язань, таких як відсотки за кредит, відсотки за вексями, внутрішні розрахунки.

Окремі види поточних зобов'язань, а саме одержання кредиту, товарів, робіт, послуг, розрахунків вексями, супроводжуються складанням договору між зацікавленими особами.

Слід зазначити, що договірний процес є досить складним і складається з ряду стадій:

- планування;
- укладання договору;
- виконання договору;
- контроль і аналіз виконання договору.

Відповідальність за своєчасну та якісну підготовку необхідних матеріалів та оформлення договірних відносин, а також облік, реєстрацію, зберігання договорів рекомендується покладати на певну службу, відповідальну за підготовку і оформлення договірних відносин відповідно до покладених на неї функцій (юридична та бухгалтерська служба, відділ постачання і збуту) [32, с. 144].

У бухгалтерському обліку укладений договір до часткового або повного його виконання щодо сплати грошових коштів, передачі майна, надання послуг, виконання робіт залишається тільки наміром для здійснення тих чи інших господарських операцій. Оскільки договір безпосередньо не підтверджує факт виконання господарської операції, то, як наслідок, сума зобов'язань за договором не відображається в бухгалтерському обліку. Це відповідає принципу бухгалтерського обліку превалювання сутності над формою: «операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми».

Відображення зобов'язань за договором поставки починається тільки після виконання першої господарської операції, – отримання авансу від замовника на поставку. Така ситуація розповсюджена.

Так, обстежуючи господарюючі суб'єкти на предмет наявності договорів, було виявлено такі основні недоліки:

- тільки частина господарських операцій щодо придбання товарно-матеріальних цінностей від постачальників або продажу продукції власного виробництва оформлюється договором купівлі-продажу, у більшості випадках це договори, що передбачають умови передоплати;

- застосовуються форми типових договорів без особливих положень;

- договори містять суперечливі положення;

- відсутність примірника або копії договору в бухгалтерії;

- відсутність належного контролю за виконанням договорів;

- наявність договорів, які залишилися невиконаними без встановлення причини;

- неправильне відображення господарських операцій за договорами в бухгалтерському обліку.

Вважаємо за доцільне, з метою підвищення контролю за порядком складання та виконання договорів рекомендувати керівнику видавати розпорядження по підприємству щодо обов'язкового узгодження змісту договору з головним бухгалтером (шляхом запису слова «узгоджено» та проставленням підпису головного бухгалтера) та надання одного примірника договору до бухгал-

терії. Після виконання договору на першій його сторінці доцільно робити відповідну відмітку, а у випадку невиконання – вказувати причину невиконання. Крім того, вважаємо за необхідне розробити альбом зразків господарських договорів з урахуванням різних видів та форм оплати, а також інших умов виконання договірних зобов'язань. При відсутності на підприємстві юридичної служби розробку альбому договорів варто замовити у фірми з надання юридичних послуг [86, с. 67].

Отже, наявність юридично грамотно оформленого договору як документа, що забезпечує законність господарської операції, застерігає підприємство від негативних наслідків фінансового характеру, а саме виникнення додаткових поточних зобов'язань у вигляді штрафних санкцій, пені.

Безпосереднє виконання договору супроводжується накладними, актами виконаних робіт (одержаних послуг), платіжними дорученнями тощо. Саме ці та інші документи, що наведені у додатку Е, є підставою для відображення в обліку виникнення або погашення поточних зобов'язань. Однією з умов договору є вид розрахунків, а саме: передоплата, часткова передоплата (аванс) або оплата після одержання товарів, робіт, послуг. Це є важливим моментом у частині розрахунків між постачальником та покупцем, оскільки існують розбіжності в порядку визнання доходів та витрат у фінансовому та податковому обліку.

При відвантаженні продукції покупцю надається перший примірник накладної на відвантаження. Вона виписується постачальником і містить інформацію про найменування, кількість і вартість відвантаженої продукції. Оплата покупцем за одержану продукцію може бути проведена до або після відвантаження. Для підвищення контролю за станом розрахунків з постачальниками та покупцями в даному документі вважаємо за доцільне запровадити реквізит «Вид розрахунків». У додатку Ж наведено три зразки накладних, що використовуються у практиці українських підприємств, – накладна, накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей за формою М-20 та товарно-транспортна накладна за формою № 1-ТН. Так, у накладній реквізит «Вид розрахунків» доцільно розмістити після реквізиту «Довіреність», у накладній на відпуск товар-

но-матеріальних цінностей після реквізиту «Через кого», а у товарно-транспортній накладній – після реквізиту «Переадресування». У реквізиті «Вид розрахунків» необхідно вказати у випадку проведення передоплати або авансу дату надходження грошових коштів від покупця, а у випадку оплати після одержання товарів записати фразу «оплата після одержання». Наявність вищезапропонованого реквізиту «Вид розрахунків» скоротить кількість робочого часу на пошук підтверджуючої інформації щодо проведення оплати та складання бухгалтерських проводок з відображення відповідної господарської операції на підставі даних первинних документів [86, с. 69].

Щодо застосування бухгалтерських довідок для пояснення окремих бухгалтерських записів з обліку поточних зобов'язань (переведення довгострокових зобов'язань до поточної заборгованості, нарахування відсотків), варто зазначити, що таких довідок взагалі немає, що перешкоджає відображенню повноти інформації щодо таких видів господарських операцій.

Тому автором пропонується ряд бухгалтерських довідок з певним переліком реквізитів залежно від виду господарської операції щодо виникнення поточних зобов'язань. Зокрема, з переведення довгострокових зобов'язань до складу поточної заборгованості, одержання авансу від покупця, дивідендів, відсотків за кредитами та векселями, за іншими розрахунками (Додаток 3).

Бухгалтерська довідка щодо переведення довгострокових зобов'язань до складу поточної заборгованості представлена у Додатку 3 (табл. 1). Це є довідка бухгалтерії, яка містить дані про найменування кредитора, найменування документа, який був підставою для виникнення довгострокових зобов'язань, загальну суму за зобов'язаннями, дату виникнення та дату погашення зобов'язань, суму, яка переводиться до складу поточних зобов'язань, а також у цьому документі складається відповідна бухгалтерська проводка. Цей документ дає можливість проконтролювати правильність віднесення довгострокових зобов'язань до поточної заборгованості шляхом підрахунку місяців, що залишились до погашення зобов'язання. На підставі цього документа здійснюються записи до реєстрів аналітичного обліку за відповідним контрагентом.

Щодо авансів одержаних, то також пропонується Довідка бухгалтерії про одержання авансу (Додаток 3, табл. 2). В даному документі зазначається номер та дата документа, у якому зазначено інформацію про надходження на підприємство авансу, також найменування платника та підстава для сплати їм авансу (№ рахунку-фактури, договору тощо), сума авансу, а також відповідна бухгалтерська проводка. Тобто наявність цього документа поряд з регістром синтетичного обліку надає повну інформацію про виникнення поточних зобов'язань за авансами одержаними і запобігає витрачання додаткового часу для пошуку виписки банку, договору, рахунку-фактури для пояснення цієї операції.

Далі розглянемо запропонований бухгалтерський документ щодо виникнення поточних зобов'язань перед учасниками за нарахованими дивідендами (Додаток 3, табл. 3).

Даний документ містить окремо інформацію про розмір статутного капіталу та частки прибутку, що за рішенням зборів акціонерів або засновників була направлена на розподіл між учасниками. У табличній формі наводиться інформація за кожним засновником (учасником) або акціонером, зокрема, його найменування, якщо це юридична особа, або прізвище, ім'я та по батькові, якщо це фізична особа, частка внеску кожного до статутного капіталу в сумі та у відсотках, сума за кожним учасником (акціонером) розподіленого прибутку (нарахованих дивідендів) і також наводиться бухгалтерська проводка.

Щодо оформлення бухгалтерським документом виникнення зобов'язань за іншими розрахунками, зокрема за розрахунками за нарахованими відсотками, автором пропонується відповідна Довідка-розрахунок (Додаток 3, табл. 4). У даному документі зазначається найменування кредитора (банку, векселедержателя), документ, що був підставою для виникнення зобов'язань для нарахування відсотків (кредитний договір, вексель, розмір відсоткової ставки, сума відсотків за звітний місяць та складається бухгалтерська проводка [86, с. 71].

За іншими видами поточних зобов'язань на підприємстві (внутрішні розрахунки, внутрішньогосподарські розрахунки, розрахунки з іншими кредиторами) достатнім буде складання бухгалтерської довідки за зразком, що наведе-

но у Додатку 3 (табл. 5).

У результаті недотримання підприємством строків погашення поточних зобов'язань виникає прострочена кредиторська заборгованість. Відповідно, дотримання строків погашення поточних зобов'язань здійснюється за умовами господарського договору і у випадку прострочення платежу сума переводиться до складу простроченої кредиторської заборгованості, що доцільно супроводжувати бухгалтерським документом-довідкою бухгалтерії щодо переведення поточних зобов'язань до складу простроченої кредиторської заборгованості (Додаток 3, табл. 6).

Важливим моментом, також є узагальнення інформації про наявність прострочених поточних зобов'язань. Як такий узагальнюючий реєстр, пропонуємо використовувати Реєстр прострочених поточних зобов'язань на підприємстві, зразок якого наведено у Додатку 3, (табл. 7). Так, реєстр містить інформацію про найменування кредитора, номер і дату договору, згідно з яким було встановлено строк погашення зобов'язань, суму, яка перейшла до складу простроченої заборгованості. Інформацію, що міститься в цьому документі, доцільно використовувати для прийняття управлінських рішень щодо пошуку шляхів погашення простроченої заборгованості, а також складання форми статистичної звітності 1-Б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість».

Важливим моментом у організації обліку зобов'язань є розробка внутрішніх регламентів, тобто формування облікових номенклатур [32, с. 145].

Формування облікових номенклатур – сприяє ліквідації дублювання в обліку, обґрунтованому вибору первинних документів, облікових реєстрів, формуванню документообігу, документопотоків, розв'язанню інших питань бухгалтерського обліку (табл. 3.1).

Перелік облікових номенклатур розробляють для кожного об'єкта обліку на кожному технологічному етапі (первинному, поточному та підсумковому).

Номенклатури слід пов'язувати з даними для управління конкретним підприємством.

Таблиця 3.1

Перелік облікових номенклатур з первинного обліку зобов'язань

№ п/п	Дані для обліку	Використання облікових даних	У вираженні		В яких носіях інформація з'являється вперше	Примітки
			Кількісному	Якісному		
1	2	3	4	5	6	7

Джерело: [32, с. 145]

Первинні документи з обліку поточних зобов'язань є однією із складових облікових номенклатур первинного обліку. Вони називаються носіями облікових номенклатур. Більшість носіїв облікових номенклатур визначається централізовано. Якщо у централізованому порядку такі носії не створені, їх розробляють і включають у альбоми форм первинних документів.

Важливою умовою постановки чіткої організації обліку з кредиторами, є своєчасність розрахунків з ними. Для цього у бухгалтерії повинні бути складені відповідні графіки - календарі різної форми (табл. 3.2 та 3.3). Розробка та дотримання таких графіків сприятиме запобіганню порушень, пов'язаних з недотриманням строків або несплатою певного виду платежів.

Таблиця 3.2

Річний календар сплати податків та інших обов'язкових платежів

№ п/п	Місяць	Вид податку, збору, внеску чи обов'язкового платежу	Ставка або розмір податку, зборів чи внесків	Термін оплати	Термін надання звітності	Примітки
1	2	3	4	5	6	7

Джерело: [32, с. 146]

Також можуть розроблятися й інші календарні графіки, зокрема по складанню та поданню звітності.

Таблиця 3.3

**Календарний графік складання і подання звітності
(податкової, по коштах соціального страхування)**

№ форми	Назва звітності	Терміни подання	Відповідальний за складання	Спосіб подання	Адреса одержувача
1	2	3	4	5	6

Джерело: [32, с. 146]

Таким чином, для ефективної організації облікового процесу необхідно дотримуватись послідовності облікових процесів на кожному етапі обліку з використанням ефективних облікових процедур, а також створювати внутрішні регламенти, які є складовою раціональної організації облікового процесу.

Далі вважаємо за доцільне внести пропозиції щодо удосконалення фінансової звітності в частині відображення інформації щодо короткострокових зобов'язань. Оскільки з 01.01.2013 р. форма звітності «Баланс» змінилася, то і відповідно до цього змінилася методика заповнення форм фінансової звітності підприємства. Слід розглянути деякі статті, що стосуються поточних зобов'язань в пасиві балансу, що наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Поточні зобов'язання в пасиві Балансу

Стаття балансу	Код рядка
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	1600
Короткострокові кредити банків	
Поточна кредиторська заборгованість за:	1610
довгостроковими зобов'язаннями	
товари, роботи, послуги	1615
розрахунками з бюджетом	1620
у тому числі з податку на прибуток	1621
розрахунками зі страхування	1625
розрахунками з оплати праці	1630
Поточні забезпечення	1660
Доходи майбутніх періодів	1665
Інші поточні зобов'язання	1690
Усього за розділом III	1695

Джерело: узагальнено автором

Порівнюючи нову та стару форми балансу необхідно сказати, що у розділі «Короткострокові зобов'язання» бухгалтеру потрібно звернути увагу на групу статей «Кредиторська заборгованість» [4, с. 113].

Тепер тут не потрібно розкривати відомості про векселі, аванси і заборгованості перед дочірніми і залежними товариствами. Також була відокремлена стаття «Податку на прибуток». Стосовно доходів майбутніх періодів, які раніше були відокремлені в окремий розділ тепер входять до складу поточних зобов'язань. Необхідно зауважити, що у діючому балансі змінився «Код рядка».

Отже, згідно з методичними рекомендаціями щодо заповнення фінансової звітності від 28.02.2013 р. за № 336/22868, зобов'язання у балансі обліковуються таким чином (п. 2.5, 2.59, 2.61, 2.73, 2.74, 4.7.8). Зобов'язання відображається у балансі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення.

У статті «Короткострокові кредити банків» відображається сума поточних зобов'язань підприємства перед банками за отриманими від них кредитами та позиками.

У статті «Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями» відображається сума довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

У статті «Інші поточні зобов'язання» наводяться суми зобов'язань, для відображення яких за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю або які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення».

У статті «Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань» у графі «Надходження» відображається збільшення, у графі «Видаток» – зменшення у статтях розділу балансу «Поточні зобов'язання» (крім статей «Короткострокові кредити банків», «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями», «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками», «Поточні забезпечення», сум зобов'язань за відсотками та інших зобов'язань, не

пов'язаних з операційною діяльністю). При визначенні суми збільшення (зменшення) поточних зобов'язань не враховується зменшення суми зобов'язань: з поточного податку на прибуток унаслідок його сплати та враховується зменшення суми зобов'язання з поточного податку на прибуток унаслідок його списання і визнання доходу; з податку на додану вартість, що виникає внаслідок інвестиційної діяльності. У разі відповідності ознакам суттєвості інформації про складові цієї статті для її розкриття підприємство може з урахуванням зазначених обмежень окремо навести такі додаткові статті: «Збільшення (зменшення) поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги», «Збільшення (зменшення) доходів майбутніх періодів», «Збільшення (зменшення) інших поточних зобов'язань».

Щодо відображення інформації про поточні зобов'язання при веденні журнальної форми, то згідно з Методичними рекомендаціями із застосування регістрів бухгалтерського обліку для обліку поточних зобов'язань застосовують журнал 2 та журнал 3.

Журнал 3, згідно з Методичними рекомендаціями, призначений для обліку розрахунків, довгострокових і поточних зобов'язань. Необґрунтованим є існуючий поділ журналу 3 на два розділи, в кожному з яких одночасно присутні й розрахунки з дебіторами і розрахунки за довгостроковими та поточними зобов'язаннями. Можна зробити такий поділ журналу: Розділ І. «Облік дебіторської заборгованості» (за кредитом рахунків 16, 17, 34, 36, 37, 38); Розділ ІІ. «Облік зобов'язань» (за кредитом рахунків 51, 52, 53, 54, 55, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69). Такий поділ журналу 3 містить згруповану інформацію за окремими об'єктами обліку, тобто активами у вигляді дебіторської заборгованості та зобов'язаннями.

Облік поточних зобов'язань у системі синтетичних рахунків у журналі 3 дозволяє одержувати узагальнені дані про кредиторську заборгованість. Формування аналітичних даних щодо поточних зобов'язань у вітчизняній системі обліку рекомендовано здійснювати у відомостях аналітичного обліку 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, що ведуться в цілому за синтетичними рахунками (субрахунками).

Крім того, громіздкість рекомендованих реєстрів, зокрема відомостей 3.1, 3.2, 3.3, 3.5, 3.6, у яких необхідно відображати операції за кожним кредитором, за кожним документом або за кожним видом податків, обумовлює низьку якість аналітичної інформації. З метою оптимізації аналітичного обліку поточних зобов'язань можливе застосування системи взаємопов'язаних реєстрів, а саме: відомості аналітичного обліку та зведена відомість аналітичного обліку.

Інформація з карток аналітичного обліку на підприємствах переноситься до відомостей 3.1-3.6. На підставі відомостей складається журнал 3 та зведена відомість за розрахунками з дебіторами та кредиторами, дані якої можуть бути використані в управлінському обліку для проведення аналізу стану дебіторської і кредиторської заборгованості. Удосконалення щодо первинного документування обліку поточних зобов'язань зведено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Удосконалення первинного документування обліку поточних зобов'язань

№ п/п	Рахунок бухгалтерського обліку	Запропонований документ
1	60 «Короткострокові позики»	Розрахунок відсотків по короткостроковому кредиту
2	61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	Довідка бухгалтерії щодо переведення довгострокових зобов'язань до складу поточної заборгованості
3	62 «Короткострокові векселі видані»	Розрахунок відсотків по векселю виданому
4	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	Аналітична картка розрахунків з постачальниками (підрядниками), Довідка бухгалтерії щодо переведення поточних зобов'язань до складу простроченої кредиторської заборгованості, Реєстр прострочених поточних зобов'язань
5	67 «Розрахунки з учасниками»	Розрахунок загальної суми поточних зобов'язань перед учасниками за нарахованими дивідендами
6	68 «Розрахунки за іншими операціями»	Довідка бухгалтерії про одержання авансу, Довідка бухгалтерії щодо виникнення поточних зобов'язань за іншими розрахунками

Джерело: запропоновано автором

Використання запропонованих документів забезпечить формування різнорівневої бухгалтерської інформації, що послідовно узагальнюється, накопичується і поєднується в аналітичних реєстрах. Використання наведених аналітичних реєстрів на підприємстві значно полегшується при застосуванні авто-

мативізованої форми обліку.

Для більш ефективного ведення фінансово-господарської діяльності підприємства необхідно використовувати нові методи управління і сучасні технічні засоби побудови різноманітних інформаційних систем, а також впроваджувати єдину автоматизовану систему обліку, контролю і аудиту.

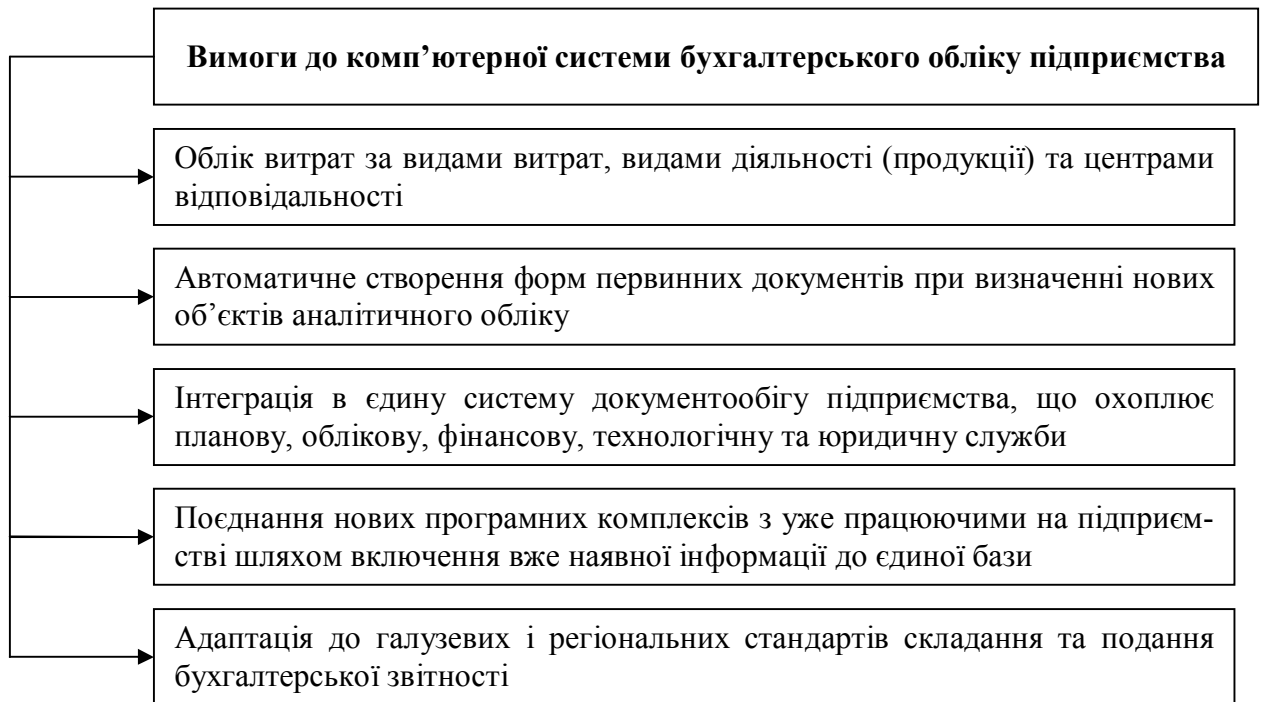

Рис. 3.1. Вимоги до комп'ютерної системи бухгалтерського обліку підприємства

Джерело: узагальнено автором

Для забезпечення потреб користувачів щодо інформації з обліку поточних зобов'язань необхідно ввести відповідні субрахунки в Довідники рахунків, задати кореспонденцію і аналітику. Застосування комп'ютерних технологій у веденні обліку поточних зобов'язань змінює функції бухгалтера, які раніше виконувались вручну. Інформаційна система забезпечує безперервний контроль за складанням відповідних документів, облікових записів, заповнення звітності, оскільки має свою структуру та алгоритми, пропонує бухгалтеру правила обліку, задані в системі, тобто зменшується ймовірність помилок бухгалтера.

Забезпечення контролю за веденням бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в умовах комп'ютеризації можливе за дотриманням таких умов:

1) додатковий контроль, що здійснюється за допомогою поділу функцій усередині бухгалтерії між працівниками;

2) дублювання інформації, що забезпечується купівлею підприємством додаткового обладнання автоматизованих робочих місць (АРМ) для здійснення обробки інформації;

3) системна комп'ютеризація бухгалтерського обліку поточних зобов'язань, що забезпечується об'єднанням АРМ в єдину комп'ютерну мережу.

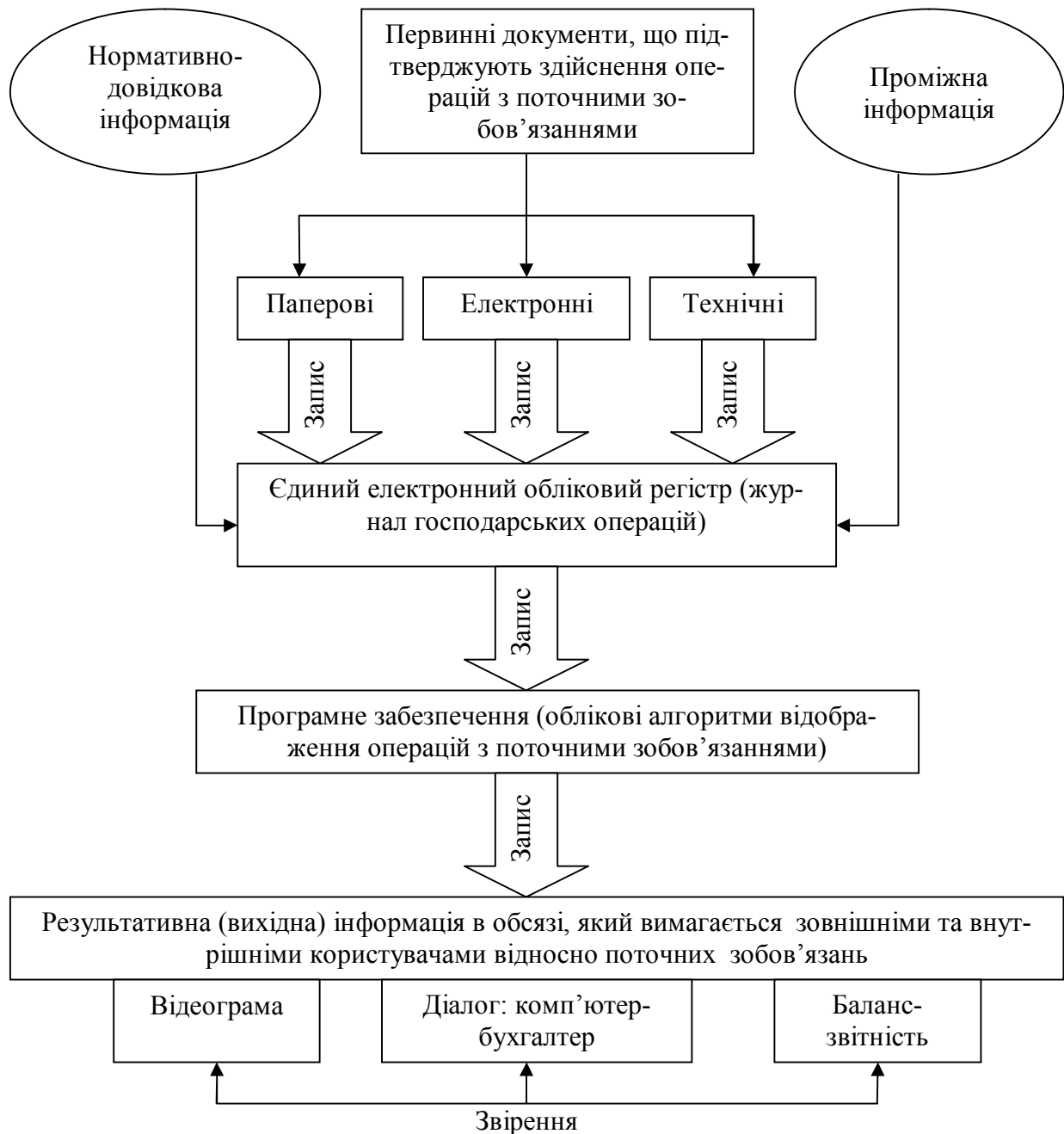

Рис. 3.2. Відображення операцій з поточними зобов'язаннями в комп'ютерній формі ведення бухгалтерського обліку

Джерело: [90, с. 61]

Пропонуємо структуру бухгалтерії на підприємстві, за якою здійснюється контроль за достовірністю облікових даних поточних зобов'язань і надійністю інформаційних зв'язків (рис. 3.3).

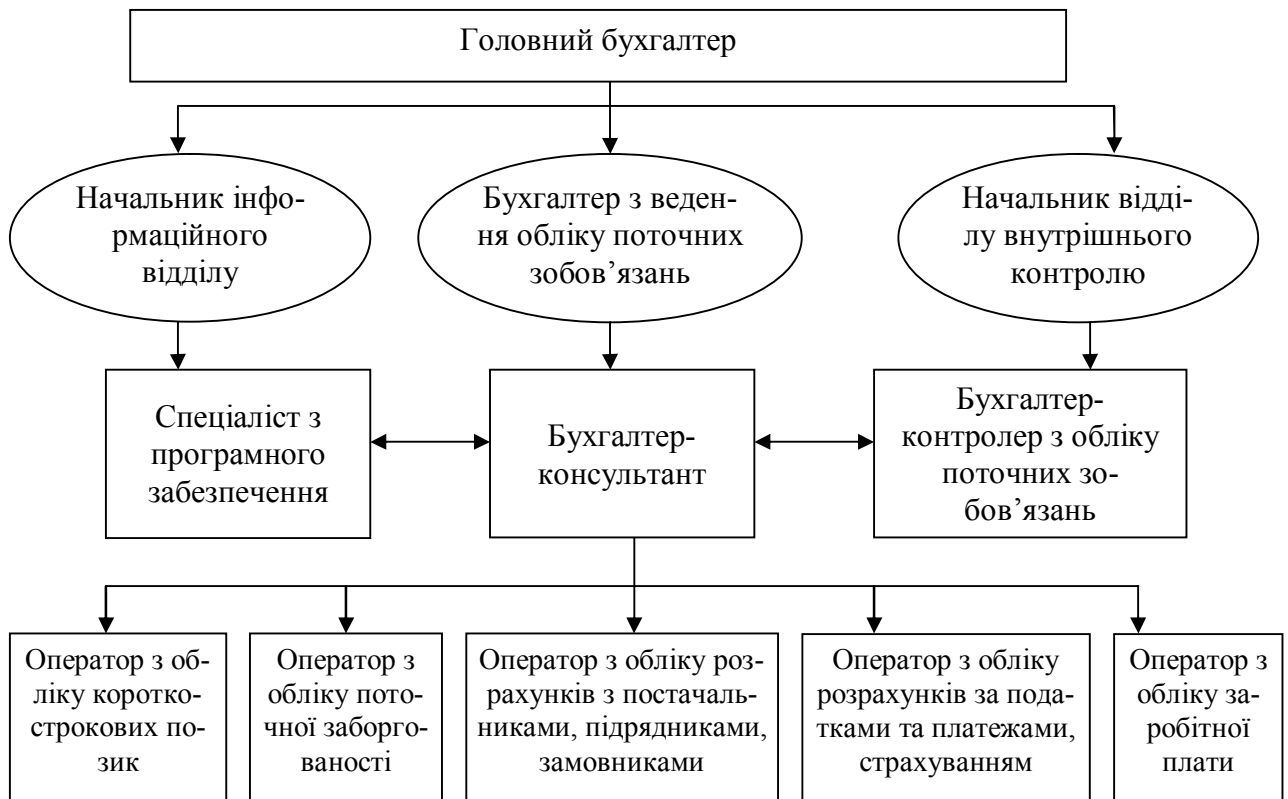

Рис. 3.3. Структура бухгалтерії поточних зобов'язань на підприємстві

Джерело: [90, с. 61]

Перший відділ (інформаційний) – відповідна група працівників (програмісти, консультанти), які забезпечують введення первинної інформації та поточне налагодження програмного забезпечення. Другий відділ (бухгалтерія) – відповідна група операторів-бухгалтерів, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань. Третій відділ (контрольний) – група бухгалтерів-контролерів, які здійснюють контроль за правильністю введення облікової інформації щодо поточних зобов'язань.

Отже, така структура бухгалтерії з ведення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань на підприємстві дозволяє одночасно здійснювати контроль за достовірністю введення облікових даних та забезпечувати поповнення інформаційної бази даних з обліку поточних зобов'язань.

3.2. Інвентаризація розрахунків з кредиторами як форма внутрішньогосподарського контролю

Інвентаризація на підприємстві є однією із форм внутрішньогосподарського контролю та обов'язковою процедурою, яка передуює підготовці та поданню фінансової звітності за звітний рік.

Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV передбачено проведення підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, коштів та фінансових зобов'язань з метою підтвердження правильності та достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності.

Інвентаризація – один із найважливіших елементів методу бухгалтерського обліку, яким забезпечується перевірка і документальне підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку про наявність та стан матеріальних і нематеріальних активів, іншого майна, капіталу, інвестицій, розрахунків, резервів і зобов'язань.

Метою інвентаризаційних процесів є порівняння фактичної наявності та стану майна і зобов'язань з даними бухгалтерського обліку, а також запобігання негативним явищам в діяльності підприємства, аналіз причин, під дією яких виявлені дані відхилення та створення умов, які роблять неможливим повторення недоліків. Інвентаризації класифікують за відповідними ознаками (рис. 3.4). Залежно від організації внутрішньогосподарського контролю на підприємствах інвентаризації бувають планові та позапланові: планові – коли вони були передбачені планом контрольно-ревізійної роботи на календарний рік; позапланові пов'язані, як правило, з непередбаченими обставинами – стихійні лиха, крадіжки, аварії, вимоги судово-слідчих органів.

Повна інвентаризація охоплює всі місця зберігання ТМЦ, коштів (грошей), інших основних і оборотних засобів, зобов'язань, тобто її проводять одночасно в усіх матеріально відповідальних осіб; часткова інвентаризація охоплює окремі групи або види майна чи окремі джерела його утворення (наприклад, кошти, пальне, транспортні засоби, цінні папери) і проводиться тільки у

відповідних матеріально відповідальних осіб.

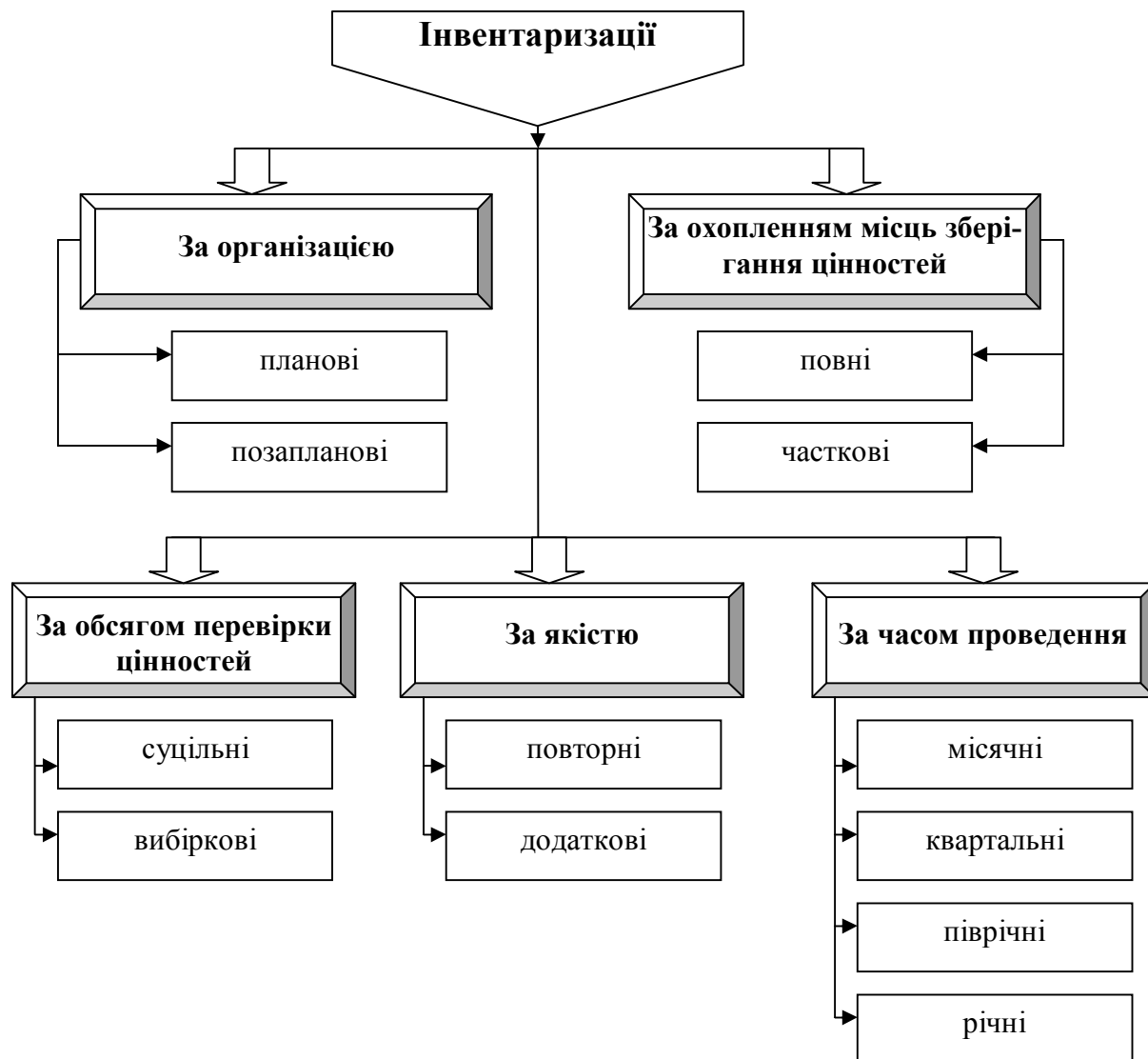

Рис. 3.4. Класифікація інвентаризації як методу внутрішньогосподарського контролю

Джерело: узагальнено автором

Як за повної, так і за часткової інвентаризації, ТМЦ і кошти можуть перевірятись або суцільним, або вибіркоким методами. Усе залежить від того, коли проводилась остання інвентаризація та які були її результати. Суцільна інвентаризація – це перевірка фактичної наявності всіх без винятку цінностей, що перебувають у відповідному місці зберігання – складі, коморі, дільниці тощо; вибіркока інвентаризація охоплює тільки окремі цінності – здебільшого це якісь дефіцитні чи надто коштовні речі.

Повторні й додаткові інвентаризації проводяться, як правило, через неза-

довільне проведення основних. Вони можуть призначатись рішенням керівництва підприємства, керівної організації, правоохоронних органів – суду, прокуратури, міліції. За повторної інвентаризації виконуються ті самі процедури, що й за суцільної перевірки. Додаткова інвентаризація має на меті, здебільшого, виявлення фактичної наявності конкретних цінностей, а тому за своїм змістом вона часто відповідає вимогам вибіркової інвентаризації. Місячні, квартальні, піврічні та щорічні інвентаризації проводяться в міру потреби, з розпорядження керівництва підприємства.

Відповідальність за організацію інвентаризації несе керівник підприємства, який повинен створити необхідні умови для її проведення в стислі строки, визначити об'єкти, кількість і термін проведення, крім випадків, коли інвентаризація є обов'язковою.

Виокремлення стадій інвентаризації має повністю відповідати порядку її проведення, який впливає із чинних законодавчо-нормативних актів.

Виходячи з цього, порядок організації та методики проведення інвентаризації варто поділити на чотири стадії: організаційну, підготовчу, технологічну та результативну, які наведено на рис. 3.5.

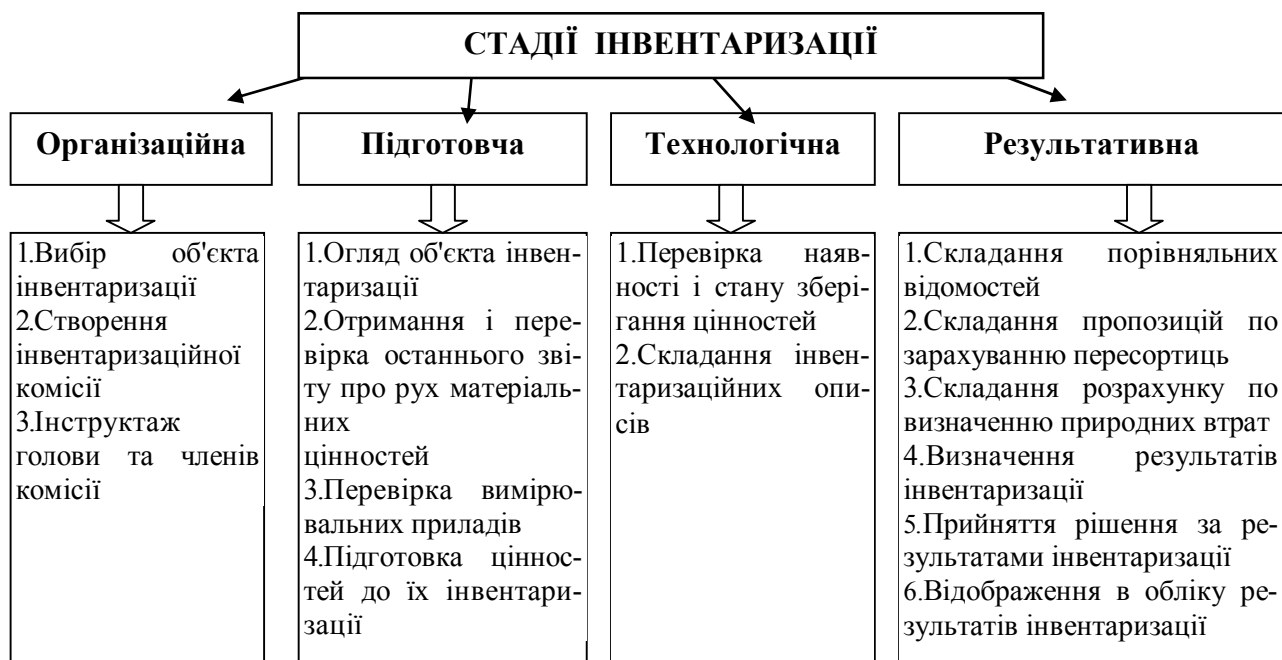

Рис. 3.5. Стадії проведення інвентаризації.

Джерело: узагальнено автором

1. Організаційна стадія. Для проведення інвентаризації керівник створює інвентаризаційну постійно діючу комісію (далі – комісія) з числа працівників підприємства за обов'язкової участі головного бухгалтера.

Очолює її керівник установи або його заступник. Підставою для інвентаризації є наказ керівника, що передбачає конкретні об'єкти інвентаризації, терміни початку та завершення робіт, здачі матеріалів інвентаризації, порядок відображення її результатів в обліку.

Постійно діюча інвентаризаційна комісія має працювати на підприємстві цілий рік, а робочі інвентаризаційні комісії створюють у разі виникнення потреби. Якщо постійно діюча інвентаризаційна комісія встигає не тільки організувати, але й проводити інвентаризації самостійно (без залучення інших осіб), то цим на підприємстві займаються лише її представники.

В протилежному випадку – створюють робочі інвентаризаційні комісії, учасники яких власне займатимуться інвентаризацією. До складу робочих інвентаризаційних комісій можуть включати інженерів, технологів, механіків, виконавців робіт, товарознавців, економістів, бухгалтерів та інших досвідчених працівників, які добре знають об'єкт інвентаризації, ціни та документування операцій. А очолюють їх представники керівника. Заборонено призначати головою робочої інвентаризаційної комісії у тих самих матеріально відповідальних осіб (далі – МВО) одного й того ж працівника два роки поспіль.

2. Підготовча стадія. До початку інвентаризації цінностей комісія опломбовує місця їх зберігання, які мають окремі входи і виходи, перевірити справність вимірювальних приладів, отримати на момент інвентаризації реєстри прибутково-видаткових документів і звітів про рух ТМЦ та коштів. Голова комісії візує всі ці документи із зазначенням «до інвентаризації на (дата)», що є підставою для визначення залишків цінностей на день інвентаризації за даними бухгалтерського обліку. МВО в інвентаризаційних описах дають розписки про те, що на початок інвентаризації всі видаткові і прибуткові документи вони здали до бухгалтерської служби і не мають неоприбуткованих і не списаних цінностей, а всі матеріальні цінності, що прийняті на зберігання, – оприбутко-

вані, а ті, що вибули, – списані за регістрами складського обліку.

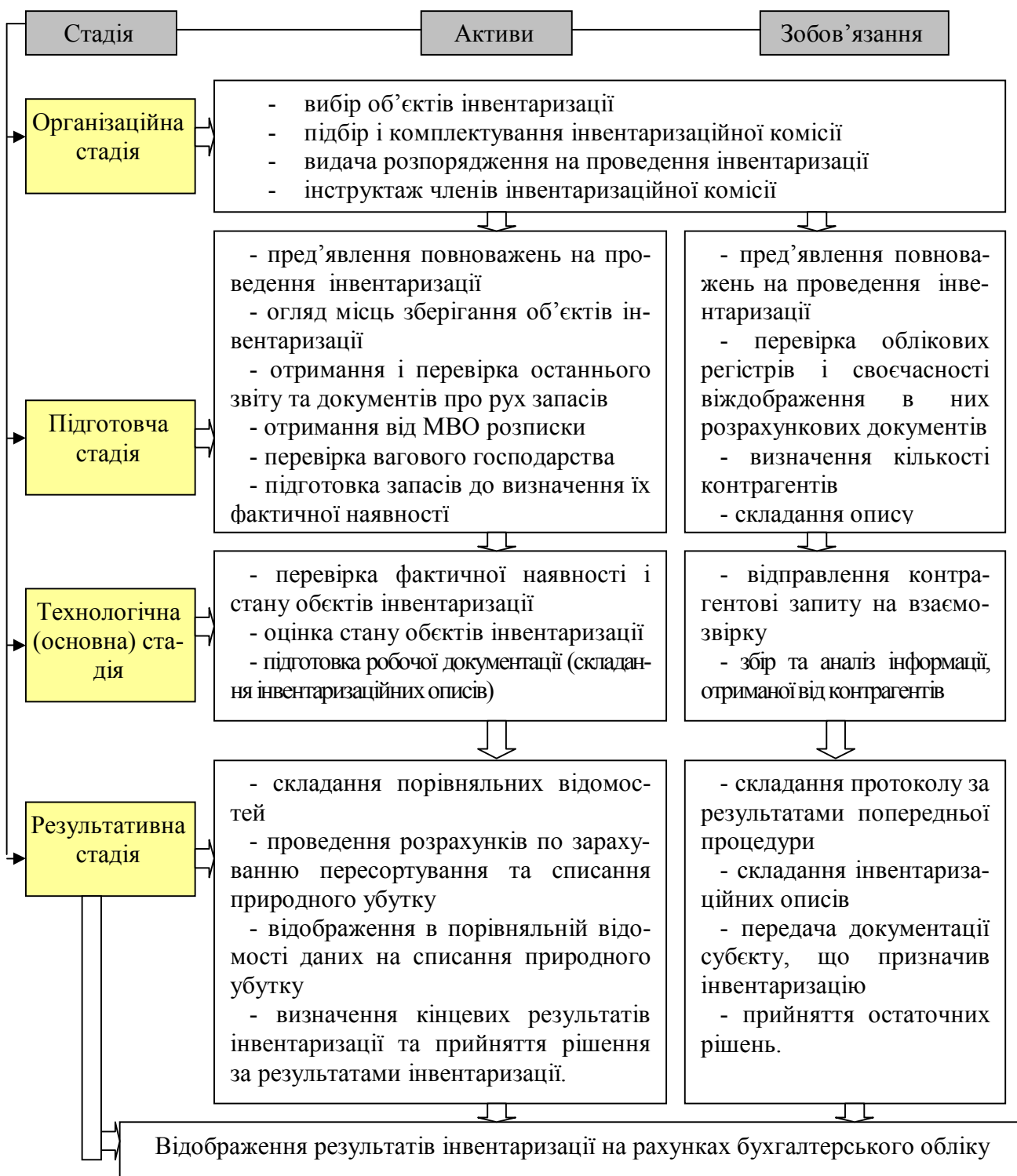

Рис. 3.6. Організація проведення інвентаризації активів і зобов'язань підприємства

3. Технологічна (основна) стадія. Оформлені інвентаризаційні описи й акти здаються до бухгалтерської служби, де їх перевіряють і порівнюють фак-

тичну наявність активів та зобов'язань підприємства з даними у відповідних регістрах бухгалтерського обліку.

4. Результативна стадія. Інвентаризаційна комісія перевіряє правильність складеної бухгалтерською службою порівняльної відомості. На підставі наданих МВО письмових пояснень за всіма виявленими недостачами, втратами і лишками цінностей і коштів комісія встановлює характер та причини виявлених недостач і лишків.

Кількість запланованих інвентаризацій може не співпадати з фактично проведеними. Існують такі випадки, коли передбачити інвентаризацію неможливо, а згідно з чинним законодавством її проведення є обов'язковим:

- перед складанням річної бухгалтерської звітності;
- при встановленні фактів крадіжок і зловживань, псування активів;
- на вимогу судово-слідчих органів, у випадку стихійного лиха;
- при ліквідації підприємства.

Періодичність проведення інвентаризаційних процесів на підприємствах наведена в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Періодичність проведення інвентаризації за об'єктами

№ п.п	Види майна і зобов'язань	Періодичність
1	2	3
1	Основні засоби	1 раз на рік (але обов'язково перед складанням річної звітності)
2	Незавершене виробництво і напівфабрикати власного виробництва	1 раз на рік
3	Готова продукція на складах	1 раз на рік
4	Товари: - промислові - продовольчі	1 раз на рік 2 рази на рік
5	МШП	1 раз на рік
6	Нафта і нафтопродукти	1 раз на місяць
7	Дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння	2 рази на рік
8	Бібліотечні фонди	В порядку, визначеному міністерствами і відомствами
9	Сировина та інші матеріальні запаси	1 раз на рік

1	2	3
10	Грошові кошти, грошові документи, цінності і бланки суворого обліку	1 раз на місяць
11	Розрахунки з банками за позиками та інші розрахунки, розрахунки за отриманими з бюджету коштами і т.д.	В міру отримання випи-сок банку
12	Розрахунки по платежах до бюджету	1 раз на квартал
13	Розрахунки з філіями, виділеними на самостійний ба-ланс, і з вищими організаціями	На перше число кожного місяця
14	Розрахунки з дебіторами і кредиторами	2 рази на рік (перед скла-данням річної звітності)

Джерело: узагальнено автором

Інвентаризацію проводять, як правило, на перше число місяця, що полегшує наступне порівняння її результатів з показниками обліку. До початку інвентаризації матеріально відповідальні особи проводять певну роботу щодо відображення всіх первинних документів з вибуття й оприбуткування цінностей і коштів у книгах і регістрах.

Об'єктами інвентаризації у ТОВ «Зерносвіт» є об'єкти бухгалтерського обліку, що мають матеріально-речову форму, кількісний вимір та вартісну оцінку, а також фінансові зобов'язання (рис.3.7).

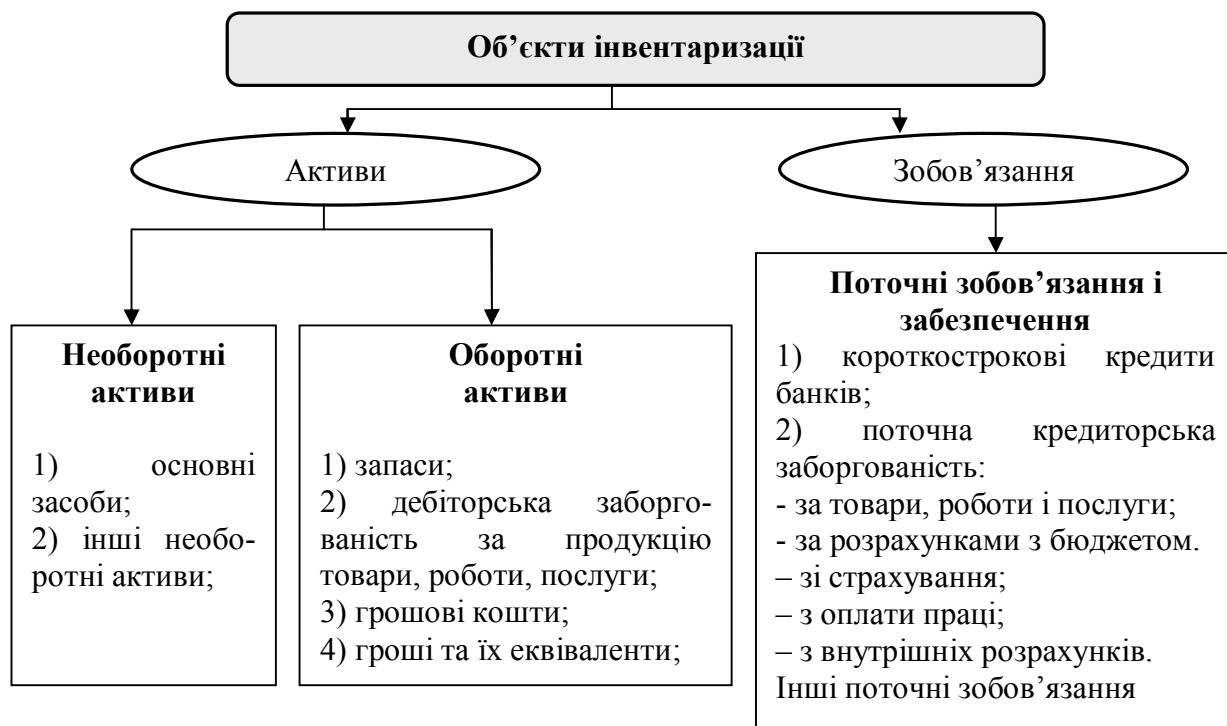

Рис. 3.7. Об'єкти інвентаризації у ТОВ «Зерносвіт»

Джерело: узагальнено автором

Інвентаризація проводиться членами інвентаризаційної комісії, яка призначається наказом керівника підприємства. На практиці створюються різні інвентаризаційні комісії, які можна класифікувати за ознаками (рис. 3.8).

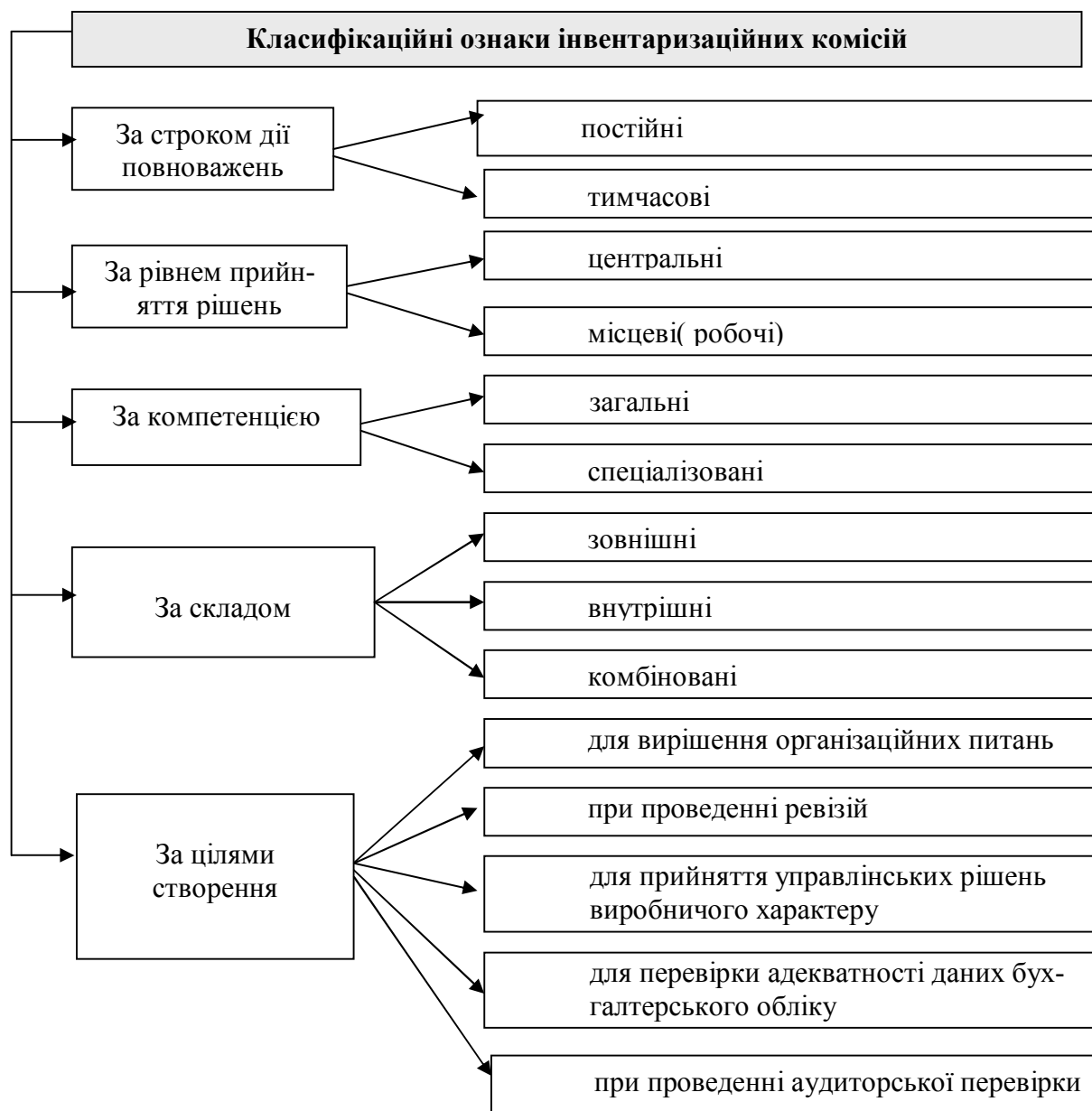

Рис. 3.8. Класифікація інвентаризаційних комісій за їх видами

Окремі автори пропонують включати до складу комісії представників служби внутрішнього аудиту та аудиторів аудиторських фірм. Це зауваження є цілком слушним, особливо для великих підприємств та підприємств для яких аудит є обов'язковою щорічною процедурою перед складанням річної звітності. До складу комісії не можна призначати людей, які не користуються повагою в колективі, чи несумлінно відносяться до праці та майна підприємства.

Якщо член інвентаризаційної комісії, або весь її склад несумлінно виконують обов'язки, то орган, який призначив комісію, повинен достроково внести відповідні зміни. Члени інвентаризаційної комісії можуть бути достроково замінені і в тому випадку, якщо вони в процесі інвентаризаційної роботи будуть призначені на посаду з матеріальною відповідальністю. Зміни в складі комісії оформляють відповідним наказом.

Інвентаризація дебіторської та кредиторської заборгованостей полягає у звірці документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум, відображених на відповідних рахунках, та оформлюється актом інвентаризації.

Дебіторська і кредиторська заборгованості перевіряються щодо дотримання строку позовної давності, обґрунтованості сум, які обліковуються на рахунках обліку розрахунків з покупцями, замовниками, постачальниками, підрядниками, одержаних і виданих векселів, одержаних позикових коштів, наданих кредитів (позик), з підзвітними особами, депонентами, іншими дебіторами і кредиторами. Під час інвентаризації розрахунків шляхом документальної перевірки в ТОВ «Зерносвіт» установлюються:

- правильність розрахунків із банками, контролюючими органами, іншими підприємствами, а також зі структурними підрозділами підприємства, виділеними на окремі баланси;

- заборгованість підзвітних осіб, а також правильність і обґрунтованість сум заборгованості за нестачами і крадіжками. Інвентаризація заборгованості за нестачами і втратами від псування цінностей полягає у перевірці причин, через які затримується розгляд матеріалів щодо виявленої нестачі та віднесення її на винних осіб або списання у встановленому порядку;

- правильність і обґрунтованість сум дебіторської, кредиторської і депонентської заборгованостей, у тому числі суми кредиторської і депонентської заборгованостей, щодо яких строк позовної давності минув;

- реальність заборгованості працівникам з оплати праці та громадянам (безпосередньо або через роботодавців) за соціальними виплатами, визначеними законодавством, а також із безготівкових розрахунків за цими виплатами.

В акті інвентаризації вказуються найменування проінвентаризованих субрахунків і суми виявленої неузгодженої дебіторської і кредиторської заборгованостей, безнадійних боргів та кредиторської і дебіторської заборгованостей, щодо яких строк позовної давності минув.

Результати проведеної інвентаризації в досліджуваному ТОВ «Зерновіт» наведено в Додатку И. До акта інвентаризації розрахунків додається довідка про дебіторську і кредиторську заборгованість, щодо яких строк позовної давності минув, із зазначенням найменування і місцезнаходження таких дебіторів або кредиторів, суми, причини, дати і підстави виникнення.

При ознайомленні з інвентаризаційними документами можуть бути виявлені відхилення (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Типовий перелік порушень порядку проведення інвентаризації

№ з/п	Перелік порушень	Можливі наслідки
1	2	3
1	Склад інвентаризаційної комісії не затверджений керівником	Результати інвентаризації недійсні
2	Документальне підтвердження відсутності хоча б одного члена комісії під час проведення інвентаризації	Те ж саме
3	В наказі на проведення інвентаризації не зазначені строки її проведення	Те ж саме
4	При неможливості зупинення господарської діяльності прибуткові та видаткові документи не завізовані представником інвентаризаційної комісії	Те ж саме
5	Від матеріально відповідальних осіб не отримано розписки про те, що всі прибуткові та видаткові документи здані до бухгалтерії	Те ж саме
6	Проводиться порівняння даних бухгалтерського обліку з фактичною наявністю, а не навпаки	Є можливість викривлення фактичних даних в залежності від даних обліку
7	Інвентаризаційний опис складений в одному примірнику	Результати інвентаризації недійсні
8	Підсумки не вивірені на кожній сторінці: не має числа прописом, кількості номерів, суми матеріальних активів або загального підсумку в натуральних показниках, навіть якщо підрахунок вівся в грошовому вираженні	Результати інвентаризації недійсні
9	На кожній сторінці не має запису: «Ціни, підсумки перевірів», підпису матеріально відповідальної особи	Результати інвентаризації недійсні
10	Помилки та виправлення не підписані та не завірені членами комісії	Результати інвентаризації недійсні

1	2	3
11	Інвентаризаційний опис після затвердження результатів містить незаповнені рядки, не має прокреслень	Результати інвентаризації недійсні
12	На останній сторінці інвентаризаційного опису не має розписки МВО про відсутність у неї претензій до членів комісії та підтвердження, що зазначене в описі	Результати інвентаризації недійсні

Джерело: узагальнено автором

При інвентаризації розрахунків усім дебіторам підприємства-кредитори направляють виписки про їхню заборгованість для підтвердження реальності заборгованості. Підприємства-дебітори зобов'язані протягом десяти днів з дня отримання виписок підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення. Але затверженої форми акта щодо проведення звірки заборгованості сьогодні не існує. Г.Кім, В.В.Сопко, С.Г.Кім [84, с.403] запропонували таку форму акта, що наведена у Додатку К. Взявши за основу акт розроблений Г. Кім, В.В. Сопко, С.Г. Кім, пропонуємо деякі зміни у цьому документі (Додаток Л), а саме: суму заборгованості наводити в табличному вигляді паралельно за даними кредитора та дебітора, тобто додати реквізити «Сума заборгованості (за даними дебітора)» та «Примітки» – за необхідності пояснення розбіжностей у сумах заборгованості.

Далі, за даними аналітичного обліку та актів звірки дебіторської та кредиторської заборгованості, складається акт інвентаризації розрахунків. Колективом науковців Г. Кім, В.В. Сопко, С.Г. Кім [84, с.403] було запропоновано форму Акту інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами (Додаток М). Вважаємо за доцільне використовувати в практиці проведення інвентаризації розрахунків на підприємствах саме таку форму акту. Стосовно даного документа також можна внести пропозиції щодо його удосконалення (Додаток Н). Пропонуємо замінити рядки 4, 5, 6, що належать до реквізиту «Сума заборгованості по балансу (всього, у т.ч. підтверджена, не підтверджена)» на реквізит «Сума заборгованості (за даними балансу, за актами звірки)». Оскільки, на думку автора, є незрозумілим, що мається на увазі під реквізитом «не підтверджена» сума заборгованості, а саме:

- різниця між сумою всього заборгованості за балансом та сумою підтвердженою актом звірки;
- або сума, яка не підтверджена актом звірки, оскільки можливі випадки неповернення дебіторами або неодержання від кредиторів актів підтвердження розрахунків;
- або сума заборгованості, не підтверджена документами.

Крім того, вважаємо за необхідне конкретизувати реквізити «Всього за актом інвентаризації: дебіторська заборгованість» та «Всього за актом інвентаризації: кредиторська заборгованість» наступними реквізитами: «за даними балансу» та «за актами звірки». У даному випадку виявлення розбіжностей у розрахунках між кредиторами та дебіторами в результаті проведення інвентаризації потребує з'ясування причин їх виникнення і встановлення реальної суми заборгованості, яка знайде відображення у фінансовій звітності. До цього моменту неможливо стверджувати, який залишок заборгованості є реальним – той, що відображений у балансі на початок інвентаризації, чи той, що підтверджений актами звірки. Помилка може бути допущена як з боку дебітора, так і кредитора. У випадках, коли до кінця звітного періоду розбіжності не усунені або залишились не з'ясованими, розрахунки з дебіторами і кредиторами відображаються кожною стороною у своєму балансі в сумах, що впливають із записів у бухгалтерському обліку і визнаються нею правильними.

В акті інвентаризації вказуються найменування проінвентаризованих субрахунків і суми виявленої неузгодженої дебіторської і кредиторської заборгованостей, безнадійних боргів та кредиторської і дебіторської заборгованостей, щодо яких строк позовної давності минув.

До акта інвентаризації розрахунків додається розроблена Довідка про дебіторську і кредиторську заборгованості, щодо яких строк позовної давності минув, із зазначенням найменування і місцезнаходження таких дебіторів або кредиторів, суми, причини, дати і підстави виникнення заборгованості (Додаток П). Після підписання акта інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами та у випадку виявлення розбіжностей між даними дебітора та кредито-

ра суми розбіжностей відображаються на рахунках бухгалтерського обліку. Для цього пропонуємо на підставі даних акта інвентаризації скласти Порівнювальну відомість (Додаток Р), де зазначається найменування кредитора (дебітора), сума погашення за даними балансу та акта звірки та сума розбіжності.

Документальне оформлення інвентаризації розрахунків з дебіторами та кредиторами представлено на рис. 3.9.

Рис. 3.9. Схема проведення інвентаризації поточних зобов'язань

Джерело: [86, с. 74]

Складання вищенаведених документів (бухгалтерські довідки, розрахунки, реєстри, акти, відомості) деякою мірою підвищить кількість облікових робіт працівників бухгалтерії, але в умовах автоматизації цей недолік буде мало відчутним, а результат сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень.

Виходячи з вимог користувачів щодо звітної інформації про поточні зобов'язання (Додаток С), нами внесено рекомендації щодо удосконалення Приміток до річної фінансової звітності в частині строків погашення поточних зобов'язань, що сприятиме посиленню контролю з боку керівництва за графіком погашення кредиторами своїх зобов'язань (Додаток Т).

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки та внести пропозиції:

1. З'ясування економічної сутності зобов'язань, як джерел утворення активів, та їх класифікації є важливим питанням при формуванні інформації про господарську діяльність підприємства. Уточнення понять «кредиторська заборгованість» та «зобов'язання» підтвердило, що економічна категорія «зобов'язання» значно ширша, ніж поняття «кредиторська заборгованість». Вивчення й аналіз поняття «минула подія» дали змогу дослідити зміст подій за господарськими операціями, що обумовлюють виникнення та погашення поточних зобов'язань. Виділення основних ознак класифікації поточних зобов'язань (характер виникнення, економічний зміст, контрагенти, валюта зобов'язань, забезпеченість, дотримання строків погашення, ймовірність погашення) та доповнення ознакою відображення в балансі дає можливість формувати в обліку необхідну інформацію для їх ефективного управління.

2. У процесі дослідження було встановлено, що для поліпшення інформаційного забезпечення аналізу платоспроможності підприємства та надання пріоритету кредиторам над власниками під час задоволення вимог щодо зобов'язань підприємства доцільно відображувати зобов'язання в пасиві Балансу (форма № 1) у порядку зростання строків їх погашення, а активів – в порядку зниження їх ліквідності. З метою підвищення інформативності фінансової звітності та якості результатів аналізу поточних зобов'язань форму № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» доповнено інформацією про поточні зобов'язання за наведеними вище класифікаційними ознаками.

3. Встановлено, що обліку підлягають не всі зобов'язання підприємства, які виникають у процесі здійснення господарської діяльності. В бухгалтерському обліку відображують тільки ті зобов'язання, що виникли в результаті виконання укладених договорів. Зобов'язання, що передбачаються до виконання згідно з укладеними договорами, не знаходять відображення в обліку. Запропоноване відображення зобов'язань за договорами на позабалансових раху-

нках підвищить контроль за їх виконанням і дасть змогу підприємству уникнути витрат, до яких може призвести невиконання або несвоєчасне виконання таких зобов'язань.

4. У процесі вивчення організації обліку поточних зобов'язань було визначено, що повнота інформації забезпечується системою ведення первинних документів та облікових реєстрів. З метою контролю стану розрахунків з постачальниками та покупцями запропоновано вдосконалення низки первинних документів, що супроводжують передавання прав власності на товари, роботи, послуги від продавця покупцю, через впровадження додаткового реквізиту «Вид розрахунків».

5. Інвентаризація розрахунків здійснюється з метою підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку про поточні зобов'язання та показників фінансової звітності. Для формування необхідної та достовірної інформації для контролю й управління поточними зобов'язаннями в роботі обґрунтовано необхідність внесення змін до низки документів, що супроводжують процес проведення інвентаризації розрахунків.

6. Превалювання юридичного підходу до визначення величини зобов'язань ігнорує той факт, що реальна величина зобов'язання весь час змінюється і його економічний зміст ширше юридичного. Доведено доцільність використання оцінки поточних зобов'язань за справедливою вартістю, яку проводять у двох напрямках: нарощування вартості поточних зобов'язань у разі прострочення строку погашення зобов'язань та їх дисконтування при наданні знижок постачальником або при зниженні ймовірності погашення зобов'язання. Такий підхід забезпечить достовірність інформації про поточні зобов'язання в умовах антикризового управління підприємством.

7. Дослідження методики обліку поточних зобов'язань дало змогу зробити висновок про недостатню аналітичність облікової інформації щодо поточних зобов'язань. Для отримання більш докладної інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями рекомендовано вести їх облік на рахунках третього та четвертого порядків у розрізі суб'єктів, об'єктів та строків до-

тримання погашення поточних зобов'язань. Крім того, запропоновано методику обліку нарощування суми прострочених поточних зобов'язань, знижок, що надаються постачальниками за різними умовами договору, списання поточних зобов'язань у вигляді податкового боргу з податку на прибуток у зв'язку з його реструктуризацією або визнанням безнадійним, податку на додану вартість, а також відображення зобов'язань за договорами на позабалансових рахунках.

8. У процесі дослідження методів аналізу поточних зобов'язань встановлено, що показники для проведення аналізу поточних зобов'язань згідно з поглядами різних учених надають різнобічну їх характеристику, мають різні назви і окремі спільні риси. Виходячи з цього коефіцієнти для проведення аналізу поточних зобов'язань було об'єднано в три групи: кількісні показники, якісні показники, показники покриття поточних зобов'язань. Така система коефіцієнтів поточних зобов'язань для обчислення взаємодоповнюючих показників забезпечить ефективне управління ними.

9. Дані про поточні зобов'язання використовують при проведенні аналізу фінансового стану підприємства з метою визначення його платоспроможності та ліквідності. Встановлено, що коефіцієнти платоспроможності та ліквідності мають два суттєві недоліки: по-перше, для розрахунку коефіцієнтів використовується загальна сума поточних зобов'язань, які складаються з різних видів заборгованостей, строк яких може коливатися від одного дня до одного року, тому не враховується більш детальне співвідношення строків платежів у складі поточних зобов'язань; по-друге, окремі види активів підприємства відображуються в балансі за фактичною собівартістю, а не за вартістю їх можливої реалізації. Тому розраховані коефіцієнти ліквідності можуть бути завищеними або заниженими залежно від рівня рентабельності готової продукції, товарів тощо. Для отримання більш оптимальних значень показників платоспроможності та ліквідності слід враховувати строк погашення поточних зобов'язань та вартість можливої реалізації запасів, що обліковуються на балансі підприємства на дату проведення аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалмасова Н.С. Удосконалення бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в Україні на підставі міжнародного досвіду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64247.doc.htm
2. Багрій К. Л. Оцінка системи документального оформлення наявності та руху поточних зобов'язань господарюючого суб'єкта / К. Л. Багрій // Університетські наукові записки. – 2012. – № 4. – С. 577-582
3. Багрій К. Характеристика сучасних методів аналізу поточних зобов'язань суб'єкта господарювання / К. Багрій // Економічний аналіз. – 2012. – Т. 11(2). – С. 23-26
4. Барсученко А. С. Особливості організації бухгалтерського обліку поточних зобов'язань в Україні на підприємствах різних форм власності / А. С. Барсученко // Управління розвитком. – 2013. – № 13. – С. 113-116
5. Батрак М. В. Первинне відображення поточних зобов'язань / М. В. Батрак, І. В. Мельниченко // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(3). – С. 35-40
6. Баффет М. Як знайти ідеальну для інвестора компанію / М. Баффет, Д. Кларк. – Попуррі, 2009. – 79 с.
7. Біла О. Облік кредиторської заборгованості: вітчизняний та міжнародний досвід / О. Біла // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 29-33
8. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К.: Ника-Центр, 1998. – 480 с.
9. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азриляна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.
10. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник для студ. спец. «Облік і аудит» вищ. навч. закл.] / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця ; 7-ме вид., доп. і

пере-роб. – Житомир : Рута, 2006. – 832 с.

11. Волинець О.О. Деякі проблеми класифікації зобов'язань підприємств ресторанного господарства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2760/1/50.pdf>

12. Галушка Н. Вексель в обліково-аналітичній практиці / Н. Галушка // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 2. – С. 110-118

13. Ганусич В. О. Вдосконалення обліку поточних зобов'язань / В. О. Ганусич, М. І. Лоя // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Вип. 1(1). – С. 238–241

14. Гевлич Л. Л. Особливості підходів до визначення сутності поняття «поточні зобов'язання» та їх класифікації / Л. Л. Гевлич, Л. І. Катранжи // Финансы, учет, банки. – 2017. – Вып. 1. – С. 70-78

15. Гладких Т.В. Фінансовий облік: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 242 с.

16. Гойло Н.В. Розмежування сутності бухгалтерських категорій «зобов'язання», «заборгованість», «розрахунки» // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – 2012.– № 2 (60). – С. 25-28

17. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : [монографія] / С.Ф. Голов. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 522 с.

18. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. – К.: ТОВ «Автоінтерсервіс», 1996. – 544 с.

19. Гончарук Я.А. Аудит: навч. посіб. / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький. – Львів: Світ, 2002. – 296 с.

20. Господарський кодекс України від 16.01.2003 No 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

21. Грабова Н.Н. Бухгалтерский учет в торговле. Практическое пособие. – К.: «Учетинформ», 1996. – 382 с.

22. Грішина О. Первинний облік // Головбух.– 2002. – № 3. – С. 10-15

23. Гуцаленко Л. В. Реалізація контрольної функції обліку в управлінні

поточними зобов'язаннями підприємств / Л. В. Гуцаленко, У. О. Марчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2015. – Вип. 2(1.1). – С. 43-48

24. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: [навч. посіб.] / Л.В. Гуцаленко, М.М. Коцупатрий, У.О. Марчук. – К: ЦУЛ, 2014. – 496 с.

25. Драчук В. Ю. Розрахункові операції за податковими платежами як об'єкт обліку та аудиту / В. Ю. Драчук // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 3. – С. 185-188.

26. Економічний словник / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 357 с.

27. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. – К.: Вища школа, 1992. – 191 с

28. Завгородній В.П. Бухгалтерський облік в Україні. Навч.посібник. – К.: А.С.К., 2001. – 848 с.

29. Здирко Н. Г. Адаптація міжнародних стандартів фінансової звітності в сільськогосподарському виробництві / Н. Г. Здирко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.– 2016.– № 12.– С. 92-100

30. Качалин В.В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами GAAP / В.В. Качалин. – 4-е изд. – М.: Дело, 1998. – 432 с.

31. Кесарчук Г. С. Поточні зобов'язання: економічна суть, класифікація та їх оцінка / Г. С. Кесарчук, І. В. Мошак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2016. – Вип. 1(2). – С. 401-405

32. Кесарчук Г. С. Удосконалення організації обліку поточних зобов'язань підприємства / Г. С. Кесарчук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2014. – Вип. 11(2). – С. 143-153

33. Киян А. В. Облік і контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками / А. В. Киян, О. Ф. Ярмолук // Молодий вчений. – 2015. – № 9(1). – С. 77-80

34. Кім Г. Бухгалтерський облік: первинні документи та порядок їх заповнення: навч. посібник / Г. Кім, В.В. Сопко, С.Г. Кім. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2006. – 480 с.

35. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / за ред. проф. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496 с.
36. Кладієв В. Облік зобов'язань: методологічний аспект / В. Кладієв // Наукові праці / Кіровоградський держ. техн. ун-т. Економічні науки. – Кіровоград, 2004. – Вип. 5, ч. 2. – С.163-169
37. Коблянська О. І. Вексельні операції: бухгалтерський облік та оподаткування / О. І. Коблянська, Г. Ю. Коблянська, Ю. О. Гаркава // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1-2. – С. 89-96
38. Коваль Л. І. Проблемні питання обліку безнадійної кредиторської заборгованості / Л. І. Коваль // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 39-41
39. Контроль і ревізія: підруч./ [Бутинець Ф.Ф., Бардаш С.В., Малюга Н.М., Петренко Н.І.]. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 512 с.
40. Кузьмінський Ю.А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : [монографія] / Ю.А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с.
41. Кучеркова С. О. Вдосконалення аналітичного обліку кредиторської заборгованості / С. О. Кучеркова // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2011. – Вип. 8. – С. 282-288
42. Кушніренко О. А. Розрахунки за податками сільськогосподарських підприємств як об'єкт обліку і контролю / О. А. Кушніренко // Облік і фінанси. – 2017. – № 2. – С. 27-35
43. Лаптев В.В.Хозяйственное право: учеб. / под ред. В.В. Лаптев. – М.: Юридическая литература, 1983. – 528 с.
44. Лукіяничук Н. О. Особливості обліку векселів / Н. О. Лукіяничук // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2009. – Вип. 1(1). – С. 179-184.
45. Любар О. О. Роль управлінського обліку та проблеми його організації на сільськогосподарських підприємствах / О. О. Любар, Т. О. Фогель // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(3). – С. 464-471

46. Малащук Т.О. Теоретичні основи поняття «поточні зобов'язання» та підходи до їх визначення / Т.О. Малащук // Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (5 жовтня 2018 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. С. Остапчук. К.: ТОВ «ВІПО», 2018. - 370 с.

47. Марчук У. О. Функції контролю в системі управління підприємством / У. О. Марчук, А. А. Романчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 1. – С. 31-34

48. Масленніков Є. Облікове забезпечення кредиторської заборгованості суб'єктів господарювання / Є. Масленніков, Л. Какічева // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. – 2014. – № 10. – С. 103-113

49. Миронова Ю. Ю. Підходи щодо сутності, класифікації та оцінки поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку підприємства / Ю. Ю. Миронова, Ю. М. Бацман, В. В. Яценко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 5. – С. 201-205

50. Михайлішин Н.П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти// Економіка: реалії часу.– 2012.– №2. – С. 130-135.

51. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг / О.Л. Ольховікова [та ін.]; пер. з англ. – К., 2014. – 846 с.

52. Мулик Т. О. Методичні підходи до управлінського аналізу в умовах інтеграційних процесів / Т. О. Мулик, М. І. Гордієнко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 7. – С. 7-19

53. Мушинський В.В. Поняття та забезпечення виконання зобов'язання: економічний та правовий вимір // Вісник ЖДТУ. – №3.– 2010. – С. 136-142

54. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці: монографія / Л.В. Нападовська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 224 с.

55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Зага-

льні вимоги до фінансової звітності», затверджене Міністерством фінансів України від 07.02.2013 р. №73; за редакцією 18.03.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

56. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета / Пер. с англ. Я. Соколова – М.: Финансы и статистика, 2004. – 496 с.

57. Нусінова Я. В. Використання показника періоду непогашення поточних зобов'язань при діагностиці кризи на підприємствах / Я. В. Нусінова // Бізнес-Інформ. – 2013. – № 3. – С. 136-140

58. Орлов І.В. Система зобов'язань у праві та бухгалтерському обліку: порівняльний аспект / І.В. Орлов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2010. – № 4 (48). – С. 371-377.

59. Осадча Г. Г. Методологічні аспекти обліково–аналітичного забезпечення кредиторської заборгованості / Г. Г. Осадча, Ю. С. Коротченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 4. – С. 62-67

60. Панченко О. М. Формування облікової політики підприємства щодо кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги / О. М. Панченко, К. Р. Савченко // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 4. – С. 163-169

61. Плахтій Т. Ф. Об'єкти якісного підходу в бухгалтерському обліку / Т. Ф. Плахтій // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 1. – С. 39-48

62. Плахтій Т. Ф. Особливості застосування категорії «якість» в бухгалтерському обліку / Т. Ф. Плахтій // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 3. – С. 197-201

63. Плахтій Т.Ф. Розрахунки з податком на додану вартість на сільськогосподарських підприємствах - суб'єктах спеціального режиму оподаткування: організаційні та методичні засади обліку // Облік і фінанси АПК. – 2011 р. – № 4. – С.54-63

64. Побережець О. В. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками і підрядниками / О. В. Побережець, В. І. Кравченко // Вісник Одесь-

кого національного університету. – 2017. – Т. 22, Вип. 4. – С. 138-141

65. Податковий кодекс від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

66. Подоля Г. В. Облік поточних зобов'язань підприємства: сучасний стан та напрямки удосконалення / Г. В. Подоля // Молодий вчений. – 2014. – № 5(1). – С. 175-177

67. Подолянчук О. А. Інвентаризація в аудиті як прийом методу фактичного контролю / О. А. Подолянчук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2015. – Вип. 12(1). – С. 240-249

68. Подолянчук О. А. Облікова політика щодо заробітної плати / О. А. Подолянчук // Облік і фінанси. – 2018. – № 1. – С. 64-71

69. Подолянчук О. А. Податок на додану вартість: сутність та стан первинного обліку / О. А. Подолянчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2017. – № 1. – С. 82-102

70. Подолянчук О. А. Управлінський контроль як вид внутрішньогосподарського контролю підприємства / О. А. Подолянчук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. – № 1. – С. 117-126

71. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0085-00>.

72. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затв. Наказом Міністерства фінансів України, затв. Міністерством фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

73. Порядок заповнення податкової накладної № 1307 від 31.12.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

74. Правдюк Н. Л. Необхідність оцінки якості фінансової звітності / Н. Л. Правдюк, Т. Ф. Плахтій // Облік і фінанси. – 2017. – № 3. – С. 52-58

75. Про аудиторську діяльність: Закон України прийнятий ВР України

від 22.04.1993 р. № 3125-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

76. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1993 р. № 996–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>

77. Расенко В.М. Особливості класифікації зобов'язань підприємства / В.М. Расенко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – Вип. 2 (45). – С. 163-170

78. Рибалко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: суть та суб'єкти здійснення / Л.В. Рибалко // Вісник Харківського технічного національного університету сільського господарства. – 2004. – Випуск 31. – С. 277-280

79. Сафарова А. Методика аудиту поточних зобов'язань / А. Сафарова // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 1. – С. 59-64

80. Сліпченко Г. М. Особливості бухгалтерського обліку податку на додану вартість в Україні / Г. М. Сліпченко // Молодий вчений. – 2016. – № 5. – С. 161-166

81. Соколов Я.В. Обязательство: что это? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www / URL:http:// buh.ru/document.jsp?ID=790](http://www/buh.ru/document.jsp?ID=790).

82. Соловьева О.В. Международная практика учета и отчетности: учебник / О.В. Соловьева. – М.: ИНФРА–М, 2004. – 332 с

83. Сухарева Л.О. Контроль у діяльності бухгалтера: історія досліджень, стан і перспективи / Л.О. Сухарева // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 5. – С. 15-19

84. Танчук И.А. Хозяйственные обязательства / И.А. Танчук, В.П. Ефимочкин, Т.Е. Абова. – М.: Юридическая литература, 1970. – 216 с.

85. Тесленко Т.І. Облік і аналіз поточних зобов'язань. – Дис... канд. екон. наук. – Київ. – 2009. – 259 с.

86. Тесленко Т.І. Облік і аналіз поточних зобов'язань: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.09 / Т.І. Тесленко ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац.

екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2009. – 20 с.

87. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік на підприємствах України: Підручник. – К.: А.С.К., 2001. – 784 с.

88. Томчук О. Ф. Аналітична інформація – необхідна умова економічного аналізу / О. Ф. Томчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(2). – С. 277-287

89. Томчук О. Ф. Оцінка фінансової стійкості – важлива характеристика фінансового стану підприємства / О. Ф. Томчук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2015. – Вип. 12(2). – С. 240-250

90. Травінська С. І. Облік і контроль поточних зобов'язань в умовах застосування комп'ютерних технологій / С. І. Травінська // Економіка та держава. – 2012. – № 6. – С. 60-64

91. Травінська С. І. Сутність категорії «поточні зобов'язання» в бухгалтерському обліку молокопереробного підприємства / С. І. Травінська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 21. – С. 100-105

92. Травінська С. Особливості ведення обліку поточних зобов'язань на молокопереробних підприємствах / С. Травінська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 4. – С. 11-18

93. Травінська С. Регістри спрощеної форми обліку поточних зобов'язань / С. Травінська // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 2. – С. 22-30

94. Травінська С.І. Сутність категорії «поточні зобов'язання» в бухгалтерському обліку молокопереробного підприємства / С.І Травінська // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – Вип. 21. – С. 100-105

95. Ужва А. М. Формування поточних зобов'язань перед постачальниками та підрядниками у фінансовій звітності / А. М. Ужва, О. В. Тімкова // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2013. – Вип. 10(4). – С. 316-322

96. Фабіянська В. Сутність організації бухгалтерського обліку / В. Фабіянська // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2014. – Вип. 19(2). – С. 214-222

97. Федоришина Л. І. Облік податку на прибуток / Л. І. Федоришина, І. А. Свистун // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2014. – Вип. 11(2). – С. 383-390
98. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.
99. Халваши І. Т. Удосконалення внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємстві / І. Т. Халваши // Управління розвитком. – 2014. – № 14. – С. 161-163
100. Царук Н. Г. Облік податку на додану вартість у сільськогосподарських підприємствах / Н. Г. Царук // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 9. – С. 317-328
101. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
102. Чабанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: Посібник. – К.: ВЦ «Академія», 2002. – 672 с.
103. Чабанова Н.В. Бухгалтерський фінансовий облік : посібник / Н. В. Чабанова, Ю. А. Василенко. – К. : Академія, 2002. – 672 с.
104. Шапошнікова О. Взаємозв'язок розрахунків і зобов'язань в обліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.rusnauka.com/1_ENXXI_2013/Economics/7_137329.doc.htm
105. Canning John. The Economics of Accountancy. / by John Canning. New York: Ronald Press, 1929. – 367 p.
106. Fundamental concepts in liability valuation and reporting: In Brownlee and Richard E.(eds.), Corporate Financial Reporting: Text and Cases. Boston: Irwin / McGraw-Hill, 1998. - 457 p.
107. Kohler Eric. Dictionary for Accountants. Englewood Cliffs / by Eric Kohler. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1975. – 574 p.
108. Sprouse Robert. A Tentative Statement of Broad Accounting Principles for Business Enterprises. / by Robert Sprouse, Maurice Moonitz. Accounting Research Study No. 3, New York: AICPA, 1962. – 55-59 p

ДОДАТКИ